

એડોલ્ફ હિટલર

—: સમર્પણ :—

શત્રુને ન નિર્ણય હાસ્યરેખાથી નિઃશસ્ત્ર બનાવતા,
સરમુખતારીની અનોખી જાત પાકતા,
જન્મત સરમુખતારીનાં મોવઠી સમા,
ભારતવર્ષના શસ્ત્રવિદોષ્ટા સરનશીન,
“જમુના જે અજુગ”

મહાત્મા ગાંધીજીને

અનુક્રમ

સરમુખત્યારીનો સાદ	૫૪	
ઝેડોલ્ફ હીટલર	"	૧
તોપગોળાના જડખામાં	"	૭
પ્રજાતંત્રને માર્ગે	"	૧૩

જર્મનીને માર્ગે કૃત્યકદમ	૫૪	૨૫
રાજપ્રોહી હીટલરનું તહેામતનામું	„	૩૦
કારાવાસનો અતિથિ	„	૩૮
અંધકારની ખાખમાં	„	૪૩
હીટલરનો વિજયક્રોડો	„	૪૮
જર્મનીની જાગૃતિ : ચાકુદીઓનો નાશ	„	૫૫
નાઝીઓનું જાહેરનામું	„	૬૧
જુનીંગ અને હીટલર	„	૬૪
વિજયને પથે	„	૬૭
જર્મનીના પાયતખ્ત ઉપર	„	૭૨
સરખુખત્યારના શગીર્દો	„	૭૮
હીટલરનું આર્થિક પીડાળ	„	૮૫
જર્મનીના જર્વામદો	„	૯૦
હીટલર-મુસોલીની-સ્ટેલીન	„	૯૭
જર્મનીના શસ્ત્રસરજામ	„	૧૧૨
સારની વિજય-યાત્રા	„	૧૧૯

સરમુખત્યારીનો સાદ

યુરોપની સંસ્કૃતિ જગતને કંઈ તરફ લઈ જશે ? યુરોપના રાજપુરુષો દુનિયાને શ્યા પમડી જશે ? વિગ્રહના ઘેરાતાં વાદળ આકાશને અંધકારની કંઈ ખીણમાં નાખશે ? જગતની સુધરેલી પ્રજાનો વધતો જતો શત્રુસરજામ માનવતાને ક્યા ફેકી દેશે ? પ્રજાસઘની કચેરીમાંથી, શત્રુમન્યાસ પરિવર્તમાંથી, રૈસભેર નીકળી જઈને હીટલર જગતશાંતિની કૂચને રુધવા માગે છે એવા અનેક પ્રશ્નો અખખારોની કઠારોમાં, પગિનોના વ્યાખ્યાનોમાં, રાજકારણી પુરુષોના પુસ્તકોમાં, આપણે વાંચીએ છીએ અને આલણાએ છીએ.

મહાન વિગ્રહ પડી યુરોપ એવા પ્રજાનાદર્થી અમિત ચંદ્ર ગયું છે. ૧૯૧૮ પડી જગતમાં સરમુખત્યારીનું પ્રચક મોજી ફરી વળ્યું છે. રશિયામાં અમજીરીઓની સરમુખત્યારી છે ઇટાલીમાં મુસોલીની સત્તાને શિખરે છે ઓસ્ટ્રિયામાં ડોલ્ફસના એકલા હાથમાં ઓસ્ટ્રિયાનું બાવિ રમણ હતું ટર્કીનું કીમ્મત આજે કમાવપાશાના હાથમાં છે. સ્પેઇનમાં ૧૯૩૧ સુધી જનરલ ડી રીવેરાની સરમુખત્યારી હતી પોર્ટુગલની નાનકડી પ્રજા માર્ચલ પીસ્કુસ્કીનો આદેશ માની રહી છે એમરનાવેકી-આમાં મેઝેરીક જેવા અતુભવી અને વૃદ્ધ રાજપુરુષ સરમુખત્યારી ભોગવે છે પણ ૧૯૩૩ના માર્ચમાં એડોલ્ફ હીટલરના હાથમાં જર્મનીની સાતકરોડની પ્રજાના બાવિની લગામ મોપાતા, યુરોપભરમાં

સમુખત્યારીનું બન્યું મદિગ રચાઈ ચ્યું છે. એની ઉપર જર્મનીમાં હીટલરના સત્તાને સિખરે આવવાથી જાણે પ્રજા ચડ્યો યુરોપમાંથી, અને વિશેષ મસુખત્યારોના દેશોના સીમાડાઓમાંથી પ્રજાવાદની જાતના દેશવર્ગે મળ્યો કે. સ્વતંત્ર વિચાર પ્રજ્ઞાનિકાને નિષ્ક્રિય રીતે રૂખસદ આપવામાં આવી છે.

૧૯૧૮ સુધી જર્મનીમાં લડતી દુકડીઓમાંનો એ અદનો સિવાઈ હતો. વિએના અને મ્યુનીચના ગજમાર્ગો ઉપર એ નીડળતો ત્યારે જાગ્યે જ એ ચાગ માનવીઓ એને મનામ ભરતા. આજે આવમભરની આખ એડોલ્ફ હીટલર ઉપર મડાઈ છે. દુનિયાના રાજપુરુષોના અને યુરોપના મુત્સદ્દીઓના નયન હીટલરના ઝોકેએ હનનચક્ષન ઉપર એક એક વાક્ય ઉપર ખોડાઈ મળા છે. જગત એની સામુ એમી ટશે એમ રહ્યું છે. દુનિયાને એનો એક હતક માત્ર ડારે છે એના પાચ મિનિટના બાપણ ઉપર યુરોપના રાજપુરુષો કચેરીઓ બંધીને ન્યાય તોળવા બેસે છે. હીટલરની વાન આખથી યુરોપ ધ્રુજે છે. એની હીલચાલ યુરોપના રાજકારણના પાણી ડોળી નાખે છે.

સત્તાને સિખરે આમ એ ક્યાથી અ ની ઉઝો ? ૧૯૩૦ના માર્ચમાં હીટલરની પાછળ જર્મની હતું છે, એ જાણ થતા યુરોપની રાજકચેરીઓમાં એક પ્રકારની અચાતિ ફેલાયેલી જાવેરીયાના નાનકડા ગામમાં જગતખાતાના નેહરનો હીટલર દીકરો હતો. નાનપણમાં એ જુલ્હીયસ સીઝર અને નેપોલીયન બોનાપાર્ટની વાતો મ્યાડે સુધી વાચતો રાત અને દિવસ જગતમાં એમ્લા ફરતા, વગડામાં નિશાળના દોસ્તોથી દૂર રખડના, એને સીઝર, અને નેપોલીયનના સ્વપ્ના આવતા. એને ૫ જર્મનીના પામતમ ઉપર બેસવાના કોડ ત્યારે જગના.

જાવેરીયાના નાના ગામડામાંથી એક દિવસે થોડા ચિત્રોનું પાકિટ લઈને એ વીએનાના સ્ટેશને ઉતર્યો. એના વાળ ચીખડાયેલા હતા,

એના કપડા મદા હતા, એનું ખિસ્સુ ખાલી હતું. વીએનાના કજાગૃહમાં એને પરવાનગી ન મળી એના ચિત્રો નાપસદ કરવામાં આવ્યા, હાથમાં ચિત્રોનું પાકિટ રાખીને વીએનાના ધોરી માર્ગે અને નાની શરીઓમ એ ગેઝગાગી કે ધધાની શોધમાં ફર્યો. રખાચિત્રો દોરવાના કોડને મારી નાખી હીટલર મજૂર થયો-કડિયાનો દાડિયો થયો. હીટલરને હિંદારે જર્મનીની પતિન પ્રજાના રેખાચિત્રો દોગવાનું કામ આવવાનું હતું, દુભાયેલા અને પડેલા જર્મનીની ઇમારતની ઇટા મૂકવાનું કામ એને આવવાનું હતું આજે એડોલ્ફ હીટલર શૂન્યમાથી સરદાર બન્યો છે. ઇતિહાસના સરખુખત્યારોની હરોળમાં આજે હીટલરનો પોલાદી પળે બહાર દેખાય છે જર્મનીનો પ્રગતિરચનો એ સારથી છે. સાત કરોડની અપમાનિત પ્રજાનું નાવ આજે બાવેગીયાના એક જગાતી અમનદારની હથેળીમાં ન્હી રહ્યું છે ? પગલિન પ્રજાનો એ બહાદુર સેનાની છે. યુરોપના ભડકીરોની કતારમાં એ મોખરે છે હીટલરનો લોહમત્રી જે રીંગ લમે છે કે હીટલર આવતા જર્મનીએ પોતાનો ગુમાવેલો આત્મા પાડે મેળ પો છે એનો ગમેતો ધાણુ પાડે મળ્યે છે હીટલર એ જર્મનીનો ભાગ્યવિધાતા છે પ્રોડો જર્મનો પૂન્યભાવે એને દેખતા નમે છે એને જોવા સહડો ગાકથી ભેગા થાય છે, એની જભાનમાં એમની બાવના અને વિચારણાનો પ્રતિધ્વનિ સાબળે છે

ખરેખર જર્મનીનો હીટલર તાગણુહાર છે ? હીટલરની પાછળ જર્મની આખું ઉભું છે એ વાત ખરી છે ? હીટલરની પ્રવૃત્તિમાં જર્મન પ્રજા એનો આત્મા નિદાળે છે ? જર્મન પ્રજાને હીટલરે જાગૃત કરી છે ? હીટલર એ જર્મનીનો સાચો પ્રજાસેવક છે ? હીટલરમાં

(૧) મુસ્લદીગીગીના તરવા છે ખરા ? હીટલરનો નાઝીવાદ જર્મનીની બુખી

(૨) જનતાને રોટલો આપી શક્ય છે ? હીટલરમાં સાચી મહત્તા છે ?

હીટલરની સત્તા જર્મનીમાં ટકશે ?

હીટવરનો હું પૂછક નથી, હીટવરનાનો હું અનુયાયી નથી, નાઝી વાદે ૧૯૩૩ના માર્ચમા મમાજવાદીઓ અને સામ્યવાદીઓને જર્મનીમાંથી નિર્મૂળ કરવાનો નિર્ધાર કર્યો, અને સામ્યવાદનો સદંતર વિનાશ કરવા હીટલરના તત્ત્વે જે નિર્દય કૃત્રેશ ઉઠાવી, એ યુરોપીય ઇતિહાસનું એક કાળું પ્રકરણ છે.

ગણ્ટાગની આગનો આગો પ્રસંગ ગોરીંગે નીપજાવી કાઢીને જર્મનીમાંથી સામ્યવાદની જડ સદાયને માટે કાઢી નાખવાની એ પ્રવૃત્તિ એ નાઝીવાદની કનક કથા છે. સેક્રેડ વર્ષોથી જર્મનીમા સ્વદેશ કરીને મેઢેલા યાહુદીઓને યાહુદી હોવાને કારણે નિર્દયતાપૂર્વક લાંકી કાઢવામા આવ્ય એ હીટલરની મનોદશાએ મુધરેલા જગતમા રોષનો મોટો ઝઝાવાત પેદા કરેલો . . .

હીટલરની મહત્તા શેમા છે ? હીટલરના નાઝીજર્મનીએ યુરોપની અને જગતની મહાપ્રજ્ઞઓનું ધ્યાન કેમ એટલું છે ? જ્યારે જર્મનીનું વડાણુ નામોશી અને અપમાનના જળમાં ડૂબતું હતું, ત્યારે હીટલરે સમાનતા, મમાન અધિમરોની, રાષ્ટ્રના સ્વમાનની ધોવણુ કરી કોષ આજારી ૫ બિમાર માપુમને મોઢ ઉત્તેજક પદાર્થ મળતા ચેનનવતો અને એમ રાષ્ટ્રિય અપમાનના રોગથી પીડિતતા જર્મનીને હીટલરનું જીવનનરત મળતા એ જમન પ્રજ્ઞ હીટલરના નેત્ર નીચે આવી ઉભી હીટલર જર્મનીને જગતની મહાન સત્તાઓની દરોજમા ઉભુ રાખવા માગે છે જર્મની કે જેના હથિયાર લાઇને એના કોર્ડ કાપી નિર્વૈય અનાવવાની તન્કીંગ યોજવામા આવી છે, એનો જાહેર રીતે આજે અનાદર કરે છે, વર્સેલીના કોનકરા-થી જર્મન પાસેથી શ્વોનો સરજમ છીનવી લેવામા આવ્યો છે, એ સધિની સામે હીટલરનો રોષ છે. સ્વમાનનો જે સધિમા છડેલોક બંગ થાય છે, એવી સધિ અને મલકરાર હીટલરને મન કામળના ટુકડાથી જરાય વધારે મૂલ્યવાન નથી કાપમને

માટે જર્મની પરાજિત અને બીજી પ્રજા વિજેતા, એ હિંચી અને નીચી ભાવનાની હીટલર ભરમ કરવા ઇચ્છે છે. યુરોપની મહાપ્રજ્ઞઓ જ્યારે પુનઃ શત્રોથી સંજ્ઞિત થાય છે ત્યારે જર્મની મિનહચિયાર, રહીને કમ જીવી શકે, એ એનો જગતને પ્રશ્ન છે. જગતમા અને યુરોપમા શાંતિ પ્રચરે એમ એનો હાવો છે, પણ યુરોપની મહાપ્રજ્ઞઓની હરોળમા જર્મનીને હીટલર સમાનતાના હરજ્જે ઉભવા જોવા ઝંખે છે. એ સમાનતાને ખાતર જર્મનીના મહાએકમા મશાલ લઈ હીટલર ઉભો છે. જર્મનીને પરાજિત કરી સદાકાળને માટે અપમાનિત દશામા રાખવા આકાંક્ષા સેવતા છુગ્યાડ અને જર્મની અને સારા યે યુરોપ તરફના રોષ અને અસતોષની એ મશાલ છે. જર્મનીની પુનઃ જગતિના એ મશાલચીને આજે તો યુરોપની શાંતિના મહા ભયકર યત્ન અને ભય રૂપે સારુ યુરોપ લેખે છે. જેનેવામા બેસતો પ્રજાસભ એની 'સમાનતા'ની ન્યાયભરી હીંચ્યાવને ચંભાવી રાખ્યું નથી, યુરોપની મહાપ્રજ્ઞઓ "રાષ્ટ્રપુનરુત્થાન" નશાથી ગ્રાહ્ય બનેલા જર્મનીને અટકાવી શકી નથી.

સાત કરોડની મહાપ્રજાને નિરાશા, નિરત્સાહ, અને અપમાનની અધારી ખાઇમાંથી હવે લાવવાની હીંચ્યાલ હીટલરે આરબી જર્મનીનો ખાવાયેલો આત્મા 'નાઝીવાદ'થી જડ્યો જર્મનીને ચેતનવતો બનાવવાનો હીટલરનો કાળો જર્મનીના ઝડાધારીઓમા મોટો છે ઇતિહાસકારો એને બૂલી શકે એમ નથી.

આજે અનેક સ્થળોએ પ્રશ્નો પૂછાય છે કે "હીટલર અને હીટલરવાદ હવેરો ?" હીટલરે જર્મનીના લાખો કિયાનો અને કામદારોને રોજ આપવા અને રોડી પહોચાડવા કેટલાક પ્રયત્નો કર્યા છે ? જર્મનીના ઇતિહાસમા હીંચરતું સ્થાન ક્યાં હશે ? એ પ્રશ્નોના જવાબ આજે યુરોપના વિચારકો અને લેખકો તરફથી સત્વર આપી શકે તેમ નથી.

જર્મની આજે પરિવર્તનકાળમાંથી હિપત્ર ચક્ર રહ્યું છે. જર્મનીમાં હજી પક્ષોનો, વિચારોનો, ભાવનાઓનો, અને વાદોનો, સંગ્રામકાળ ચાલે છે. હીટલર અને નાઝીવાદને ન્યાયના તાલવામાં તોળવાની ધડીની હજી વાર છે. પણ જે ત્રણ વર્ષોના પ્રસંગો દેખાડે છે કે હીટલરમાં સાચી મક્કતા નથી, એમીય લેગેન કહે છે એમ “હીટલર એ રચનાત્મક મુસદ્દો નથી” આખ્યાયન કહે છે તેમ “હીટલર જર્મનીના પ્રત્યાષાતમાંથી જન્મેલ છે.” હીટલરવાદમાં જર્મનીને ચિરકાળનો આરામ અને શાંતિ આપી શકે એવું હંડાણ નથી, એવી રચનાત્મક ભાવનાસ્થિતિ નથી, નવી યોજનાશક્તિ નથી. હીટલર અને નાઝીવાદમાં જન્મત જે નવા જગત તરફ દ્રેશ કરી રહ્યું છે, તેનાથી દૂર લઈ જવાનાં ખીજ છુપાયેલાં છે.

હીટલર અન્યાય અને અસમાનતાની સામે ઝૂઝી શકે છે, ન્યાય અને ધ્વંસાદ નથી આપી શકતો. હીટલર ‘રાષ્ટ્રીય સમાજવાદ’નાં શુભાખી ભાષાબડોળનો આશરો લે છે, છતાં સમાજવાદનો એ કટ્ટર શત્રુ છે, એ વિનાશક છે, એ સર્જક નથી. આજનાં જીવંત સરમુખત્યારોમાં સૌથી વિશેષ કાળો રાજકારણનાં પાણી ડોળી નાખવામાં એણે આખો છે, મુરોપને એનો અવાજ ચરચરાવે છે, છતાં હીટલર એ આજનો પુરુષ છે, કાલની પ્રજાનાં ધડનાર સરમુખત્યારોની કનારમાં એનું નામ નીચે રહેશે.

મુરોપનાં દેશોમાં આજે સરમુખત્યારોનું શાસન ચાલે છે. અમેરિકાએ જેણે પ્રજાવાદની અમલી બેટ જગતને ચરણે ધરી, એણે રૂઝવેલ્ટને પોતાની નાડ સોપી છે. આર્થિક પદ્ધતિમાંથી ખીડાતા, અને અર્થસંકટથી અધકારમાં પ્રકાશ રોધતા દેશોના સરમુખત્યારો પોતાના દેશોને મગબર કરવા પ્રયત્ન કરે છે, પણ એ યીગડાં માત્ર છે. એ સરમુખત્યારીની ભાવના પાછળ લાખો માણસોનાં બાહ્યર ચવાની હમ્મ છે,

સત્તાનો શોખ ધુંધાયેલો છે, આત્મમૈરવથી દેશને આંજી દેવાનાં કાડ છે. એ સરમુખત્યારી વ્યક્તિ માનની છે. પ્રજાજીવનનાં સાચા ઉત્કર્ષનાં માર્ગે આજની સરમુખત્યારી નહીં લઈ જઈ શકે. આજની સરમુખત્યારી જગતનાં મહાપ્રશ્નો અને અનર્થોનો ઉકેલ કરી શકે તેમ નથી. પ્રજાને જે પોષે છે, પાળે છે, પ્રજાજીવનનાં ટકાવ માટે જેની જીંદગાની સદા ય ગરીબીની અસહ્ય ભઠ્ઠીમાં સેકાય છે એવા ક્રિસાનો, કામકારો, અને કારીગરોનાં સ્પષ્ટ હિત અને કલ્યાણમાં જેનો પાંચો છે, એવી જ સરમુખત્યારીની ઇમારત તરફ જગત જઈ રહ્યું છે, ગંભીર છે. વ્યક્તિવાદ ઉપર રચાયેલી યુરોપ અમેરિકાની સરમુખત્યારી ગરીબ જનતાની હિતરપીડી કરે છે, કૂર હાંસી કરે છે. અમજીબોની સરમુખત્યારી સસવતા વાયરામાં વ્યક્તિગત સરમુખત્યારીની એ જીંદગી ઇમારતને આવતી કાલે હલમલાવી નાખશે.

પ્રજા જીવનને ધડવાની માયાળળ રચી સત્તાનો શોખ સમાવવાનાં અભિલાષ સેવતા સરમુખત્યારોની એ આડંબરી ઇમારતો કાળનાં પ્રવાહમાં ક્યાં ય ક્યાં ય ખેંચાઈ જશે એમ આધુનિક જગતની હીલચાલો બોલે છે. દેશ દેશનાં સરમુખત્યારોએ દુનિયામાં અવિશ્વાસની ભાવના વધારે ભોરદાર બનાવી છે, અશ્રદ્ધાની મોટી દીવાલ ઉભી કરી છે. રાજોનાં કુંઘર પેદા કરવામાં મોટા હિસો આપ્યો છે, સાંતિકાળમાં દુનિયાને 'લડાયક જાવણી'ઓ બનાવવામાં જખ્ખર હિસો આપ્યો છે. આજની રાજકીય અસ્થિરતામાંથી ઉગરી જવાનો, આર્થિક પક્ષાપાતમાંથી ઊટકી જવાનો, અને જગતને સુખ, સંયત્તિ, આરામ અને શાંતિનો એક જ માર્ગ છે, તે સરમુખત્યારીનો. એ સરમુખત્યારી વ્યક્તિની નહિ, પણ સમસ્ત આમવર્ગની, અમજીબોની સરમુખત્યારી જ એ સૃષ્ટિને સ્વર્ગ બનાવવાની સાચી સીડી છે. દુનિયાભરના ક્ષાકારો, ક્રિસાનો અને કામકારો સત્તાનાં સિંહાસને હશે, એ દુનિયા કેટલી

સુંદર હશે ? એ જગત કંટકુ ગૌરવભર્યું હશે ? “શ્રમજીવીઓની સરમુખત્યારી” એ સ્વપ્ન કંટકુ ભય અને મનોહર છે ? કોનો વિજય થશે ? સત્તાના શોખીનોનો કે શ્રમજીવીઓની સરમુખત્યારીનો ? શ્રમજીવીઓનાં પરસેવાનાં બિંદુએ બિંદુથી જગત ધડાય છે. દુનિયાની સંપત્તિ એનાથી સર્જાય છે, સૃષ્ટિના આખો ચે વિકાસ અને પ્રગતિ એનાં ધમથી સંકળાયેલાં છે. શ્રમજીવીઓને અને આત્મવર્મને પ્રજા-સત્તાનાં આસનેથી અળગા રાખવા એ કાળની નિંદુર હાંસી છે. ઇન્સાફ, નેકી, ન્યાય અને માનવતાનાં સિદ્ધાંતો બેસી પોકારે છે કે આવતી કાલની દુનિયામાં શ્રમજીવીઓની સરમુખત્યારી હશે.

લાવનગર
૩-૩-૩૫

}

લક્ષ્મીલાલ દાણી.

..

એડોલ્ફ હીટલર

મો સ્ટ્રીયાના પાટનગર વીએનાના વિશાળ સ્ટેશનના પ્લેટફોર્મ ઉપર ગાડી ચંબી, અને ત્રીજા વર્ગના ડબ્બામાંથી એક કુમાર નીચે પગલાં માંડી રહ્યો હતો; ગરદન સાથે ટીંગાડેલી થેલીમાં ઘોડાક સીક્કા પકવા હતા. એની પીઠ ઉપર પોટલું ઉંચકેલું હતું. ગ્રામ્ય ખેડૂતના દીકરાની જેમ ભીતિભર્યા એ વીએનાના રાજમાર્ગ ઉપર પગ ઠેકચે જતો હતો. સોળમું વર્ષ પૂરું કરીને સત્તરમાં વર્ષમાં એ નવ-જુવાન પ્રવેશતો હતો. નમાયો, નખાપો એ કહેલો એટો, અનાથ શો ધધા સાર, પેટના ગુસ્સા માટે વીધેનાની શેરીઓમાં આથડી રહ્યો હતો; રોજ કાજે પગરખાં વગરનો મોટી નગરીનાં માર્ગ એ વીધતો આલ્થો જતો હતો.

ગામડાંમાંથી નાસી આવેલા એ કુમારનાં માથાં ઉપરથી રેશમી વાળનાં જુલફાં, એનાં નેત્રાની આસપાસ અનિચલી લહરીઓમાં નાચી રહ્યાં હતાં. સુંવાળા કંથની એ લટો જદા રાજી શા એના બાલને આચ્છાદી રહી હતી. એની ગતિમાં ચપળતા હતી; એની આંજોમાં ચમકાર હતો; એની ચાલમાં પુરુષત્વભરી છટા હતી. જર્મનીનો નાથ થવા સરખાયેલો એ અનાથ છેકરો રાત પહે ચાક હિતારવા મજૂરોની વીથીએને દંડતો રખડતો હતો. એનું નામ હતું એડોલ્ફ હીટલર.

એનાં લાલ મુખ ઉપર જુવાનીની શુદ્ધાળી ઉગતી હતી. દુનિયાથી, સંસારની રીતિઓથી, શહેરી જીવનનાં દંભ અને આડંબરથી અજાણ હિટલર હેમ્બાકનો મામ્ય પ્રદેશ છેડીને વીએનામાં આવ્યો હતો. નાનપણમાં કોઈ શહેરની રંગભૂમિનાં દારપાલ ચવાની એ ઇચ્છા સેવતો હતો. થેલીમર વીએના તરફ ભટકતા ભટકતા એ હિટલરની કલ્પનામાં ક્યાંથી હોય કે રંગભૂમિમાં દારપાલ ચવાનાં કોડ સેવતો એ ૧૯૩૩માં જર્મન ગઢમાન્યની રંગભૂમિનો મહાન અભિનયકર્તા ચવાનો છે ?... જુવનપણમાં તેમનાં દીપકનાં પ્રકાશમાં ઠાગળનાં ઢગ ચીતરીને એ કુમારે જુગાડ્યા હતા. થીમગંવાળી પ્રવાસથી મેલી ચપેલી એ થેલીમાં બે ચાર ડાકન ચિત્રો એનાં કલાકારિત્વને સાબિત કરવા એની સાથે હતાં. ઓસ્ટ્રીયાના એક પ્રાન્તમાં જન્માતખાતાના નાના કારકુનનો એ દીકરો હતો. વીએનાનાં રાજવૈભવ અને મોજશોખમાં રંગાપેશાં લાખો માન-વીઓ આ મામ્ય કુમળનાં આશઅનિલાષ ક્યાંથી પીઠાણે ? વીએનાના કલામંદિરમાં વિદ્યાર્થી તરિકે પ્રવેશવાનાં હિટલરે નિરંયક પ્રયાત કર્યાં. ગામડાના અણુધડ, ખિનસકાકદાર, અસંસ્કારી દેખાતા એ હિટલરનાં ઝાંખા, અપૂર્ણ, અને ચાલીથી રેળાપેશાં ચિત્રો મુખ્ય અધ્યાપકને ન આકર્ષી શક્યાં.

માતપિતા વિડોલ્ફા હિટલરે નશીળ અજમાવવા આટઆટલા જોજનની મજસ ખેડી હતી. હિટલરના પિતા એડોલ્ફ જન્માતખાતાના મુખ્ય કારકુન યાવ એ એની હેલ્લી ઇચ્છા હતી. તેર વર્ષનાં એડોલ્ફ માતાને અને પિતાને એનો માર્ગ જુદો છે એમ દ્રઢપૂરેક જણાવ્યું હતું. તેર વર્ષની દોમાર વયે નાના હિટલરને (એકેકેન્ડર થી ઇટ), (નેપોલીયનના, ચાર્લમિન અને રીઝનાં સ્વપ્નાં આપતાં, જર્મની અને યુરોપનાં મદ્રાન અને જબ્બ સાંપકો, અને લોકપુરુષોનાં જીવન ચલિ અને ઇતિહાસ વાંચતાં એ આનંદ અને ઉત્સા-

હથી ઉભરાઈ જતો. (સીઝર અને નેપોલીયનનાં) બક્ષિતલ અને ગૌરવ જોઈને એની આંખોમાં અંગાર ચેમકતાં. નેપોલીયનની ઐતિહાસિક યશગાથાનાં પાનાં પડતાં ચૌદ વર્ષના હિટલરને સદી પહેલાં એ ન જાન્યો તેને માટે પ્રાયશ્ચિત થતું હતું. ઇતિહાસની કિતાબોમાં ઉમા રહી જગતને અજ્ઞાણતા સેનાની, અને સેનાપતિઓની દરોજમાં ઉમા રહેવાની એની અભિલાષા ચૌદ વર્ષની વયથી દિન પ્રતિદિન વધતી જતી હતી.

દસ બાર વર્ષના એડોલ્ફને નિશાળનાં બારણામાં, કિતાબોમાં માથું દાદી સંતિથી બેસી રહેવાનું નહોતું ગતતું. નિશાળનાં સમયમાં જર્મનીનો રાષ્ટ્રવિધાયક થવા સર્વપેક્ષ હિટલર આસપાસનાં ધાટા જંગલોમાં પરિભ્રમણ કરવા એકસો ચાલી નીકળતો. દૂરદૂરનાં અટવી પરિશ્રમણમાં સેના, સેનાપતિ, નિષા.સેનાર, અને બુદ્ધસ્વનાનાં વિચાર એ કુમારને નહોતા જાણતા હતા. એણે ઉમી કરેલી બાળ-સેનાનો હિટલર સેનાની હતો. રખડતા રખડતા પાસેના શહેર લીંઝમાં એક રંગભૂમિમાં ગજવામાંનાં ણધા પૈસા ખર્ચીને ‘વીલીયમ ટેલ’ જોયેલ. “વીલીયમ ટેલ” જે છાપ હિટલરનાં મગજ પર પાડી છે, તે પચીસ વર્ષ પછી ય એને એના જીવન માર્ગમાં પ્રેરણા આપે છે. વીલીયમ ટેલની વીરતા કદી ય એ વીસર્યો નથી. તે જ ધડાંથી જર્મન પ્રજાની સાર્વભૌમ સત્તા અને એનાં અધિકારોનાં વિચારે એને બેસવા દીધો નથી.

વૈભવ, વિવાસ અને ધનમાં આજોટતા વિષેનાની લાખોની પ્રજામાંથી સત્તર વર્ષના એ હિટલરને કોઈએ આવકાર નહોતો આપ્યો. ઝોરડ્રીયાનાં સામ્રાજ્યનું એ આબાદ, અને ધનવાન એ પાટનગર હિટલરને માટે ઉજાડ વેરાન જેવું હતું. પણ એ જવાનમાં આત્મશ્રદ્ધા ઉભરાતાં હતાં, એના જીવનમાં આત્મમજ હતું. જે પાટનગરમાં

હીટલરનો પિતા જગ્યાતીખાતામાં નાનો અમલદાર હતો; તે જ નગરીમાં એનાં એકનાં એક બાળકને અનાથ અને અખણ્યો, એ જૂનાવળ શ્રી મજૂરોની ચાલીઓમાં, અને ગરીબોનાં આવાસને માર્ગે આચડતો દીકો હોત તો એને વજાવાત લાગ્યા વગર ન રહેત. નવજુવાન હીટલરે એક ઘરની પથારી બાંહે રાખી. રાતના અમુક સમય પછી એ પથારીનો જ ઉપયોગ કરી શકતો. બાકુતી ઘરનાં એક ખૂણામાં મીણ-ખતીનાં ગાખા પ્રકાશમાં મોડે સુધી એ વાંચ્યા કરતો. વીજળીનાં દીવાનો ખર્ચ બિખારી શા હીટલરને પોસાય તેમ નહોતો. સીઝર અને નેપોલીયનની મહત્વાકાંક્ષા એવતા હીટલરને કંડિયાના મજૂરનું હવકામાં હવકું કામ સાપડ્યું. કોઈ સામાન્ય કંડિયાનો હીટલર મજૂર બન્યો, દિવસભર પરમેવો ટપકાવી થોડી રોજી મેળવવા લાગ્યો. તમકકામાં કચરો ભરી ગાડામાં નાખવાનું હવકું કામ હીટલરનું હતું. સવારમાં સૂઝ પૂર્વમાં રોશની ફેલાવે તે પહેલાં એ ગુલાખી જુવાનને પથારીમાંથી ઉઠતું પડતું. મજૂર તરીકેના એના કામમાં એક અધમ પ્રકારનો માણસ હીટલરના મુકાદમ તરીકે એની ઉપર શાસન ચલાવતો. મધ્યાહ્ને જૂગડું વાગતું અને હીટલર પાવડો, અને તમકકું નીચે નાખી દહને બેસી જતો. પાસેની છાપરી નીચે બેસી દૂધની થીથી મોઢે માંડતો, અને ડુકરનાં માંસ સાથે કાળો, સૂકાઈ ગયેલો, રોટલો આરવાહ વગર ખાઈ લેતો. પરમેવાથી બીજાનેવા શરીરે, મેનાં અને જગડેલા પહેર્યે કપડે, ખાવાનું કામ થોડી જ મિનિટોમાં પૂરું થઈ જતું. કોઈ થોગીના, કોઈ તાપસના કુમાર શા નિરપ્ત રીતે પેટ ભરીને આગપાસનાં સેંકડો કામગારોની દુઃખકથાઓ, ઉકરડા પર હાથ, અને માછવાર માથું ટેકવીને એક શ્વાસે એ સાંભળ્યે જતો. કામદારોની વાતોમાં દુઃખ હતું, ઉંદારસીનતા હતી, એમનાં જીવનની દિ-સરાતનાં વિચલની પીડા હતી. એ ગરીબ મજૂરોની

વિતરૂ કયા સામગીને એની આખોમા વ્યયતા વખતી, એના મુખ ઉપર દ્રવતાભરી શાંતિ, અને ગમગીની છવાઇ જતી.

શહેરોમા વમના, માલેકેની એડી નીચે રાત અને દિવસભર પીનાતા કામચારોના હવનની હાડમાગીઓની કથાએ એના વિચારની નવી દિશા ઉઘાડી દીધી. હીટલરથી મોટા, ધરડા, અને અનુભવી કેટલાય મજૂરો એને સમાજવાદની વાત ટહી પાડતા. હીટલરની આખ પામે નવી દુનિયા જાણે ઉવડવા માડી. સમાજવાદની અને સમાજવાદીની કિમતી કિતામો પોડી રોજમા, એ ખરીદીને રાત્રિના મોડે સુધી વાચવા માલો. જમતના મજૂરોની કાળી અને કારમી ચીસો એ પાનામા એ સામજનો, છતાંય એના દિવાસ્વપ્નમાય એ યનગનાટખર્ચા હીટલરને ટ્રાઉન નહોતા કિનારે ઉમેલા વિચારી લાકરના સેનાપતિ તરીકે એ એની જનને કળ્યા વગર ન રહેતો.

આ બાહોશ, તેગલ્લી, કુમારને ગમ્યાજવાદી સવમા લાવના ચારે બાજુથી કામચારો મથતા. વિધેનામા વસતી યાહુદીઓની પ્રામની સામે હીટલરને ઉચ્છેતા. ખ્રીસ્ત સમાજવાદ, અને યાહુદીઓની વિરુદ્ધતુ સર્વથા સાક્રિય હાથ કરીને એ વાચના લા-યો. જર્મનીતુ સત્યાનાશ ધરનાર યાહુદીઓ જ છે, એ સત્ય હીટલરને સમજના લાગ્યું. યાહુદીઓની સામે એના હૃદયમા વિકારનો કુતાશન ભગ્નગાટ સળગવા લાગ્યો. એના અંતરમા યાહુદીઓને સળગાવીને નાશ કરવા જેટલો શીકારનો જવાબામુખી જન્મી ચૂક્યો. જમત જાણે છે કે આજે જર્મનીમા યાહુદી સીમનામત રી શકેના નથી. યાહુદીની સમસ્ત જાતિ સામે આજે હીટલરે જેહાદ પોકારી છે.

યહુદીઓની સામેનો હીટલરનો આતમ વધવા માલો. મજૂરી પડીના ચોરેલા સમયમા યાહુદીઓના શત્રુ શો એ હીટલરે રેસુમની

નહેર વટાવીને ચતુર્થી જ્ઞાતિમાં જમ આવતો. યાહુદીઓની કૃત્રિમ કેટલાક વાળી ઓરતોનો, અને કાળી મેધ્ય આંખોવાળાં યાહુદીનાં બાળ બાલિકાઓનો નિઃશબ્દ, શાંતિથી હીટલર અભ્યાસ કરતો. દુરમનનાં બગીચાઓમાં એમનાં વાર્તાલાપ એક તરફ ખેસીને સાંભળ્યા કરતો. મજૂર તરીકે વિયેનામાં મજૂરી કરતાં કરતાં સામાજિક, જાનિપ્રશ્નો, અને માર્કસવાદનો તત્ત્વરૂપથી અભ્યાસ હીટલરે શરૂ કર્યો, અને એનાં દેહ-અંતરમાંથી તિરસ્કાર વધુતી રહ્યો. પછીના રાજપ્રોહનાં એનાં મુઠ્ઠામાં હીટલરે લવાદમંદિરમાં કહેલું. “વિયેનામાં હું સામાજિક અને પ્રજા પ્રશ્નોનો ઉદાહરણપૂર્વક અભ્યાસ કરવા લાગ્યો. વિયેનાનો સીમાડો મેં યાહુદીઓનાં કટ્ટર દુરમન તરીકે અને જર્મન રાષ્ટ્રીયવાદનાં હિમાયતી તરીકે તરખે હોતો.”

તોપગોળાના જડખાંમાં

જગતસંગ્રામમાં યુરોપની ૪૫૦૦૦૦૦૦૦ની પ્રજાએ ભાગ લીધો, એ સંગ્રામમાં વીર સૈનિક તરીકે એઝિટ્ર્યાની સરહદ છાડીને જર્મનીની પતાકા નીચે એક સિપાઇ બનીને લડવા માટે હીટલરે અરજી તોંધાવી. એ જ દિવસ પછી જર્મન સરકારનાં સિક્કાવાળો પત્ર એનાં હાથમાં પડ્યો. જર્મનીની વાદળી-શ્વેત ધ્વજ નીચે લડવાની નમ્ર માગણીને સ્વીકાર થયો, અને બીજો દિવસે લશ્કરી લેન્ડસમાં નવધુવાન હીટલર જર્મનીની પિતૃભૂમિને નામે સીન્નો ટદ્દાર કરી સમરાંગણમાં ખડો થઇ ગયો. જર્મનીના ફનરો સિનિકાની સાથે રાષ્ટ્રીયગીતમાં એણે પોતાનો સૂર મીલાવ્યો. તરુણ હીટલરના મુખ ઉપર ઉત્સાહની રોશની રેલાતી હતી. પિતૃભૂમિને ખાતર ખતમ થઇ જવાનાં વિચારે એનો દેહ જાણે નાચી રહ્યો હતો.

જવાન સૈનિકોને સંગ્રામમાં કૃત્યક્રમ કરતાં નીરખીને અસંખ્ય નવધૌવાઓનાં ક્રપોલ ઉપર શુષાળી રેખાઓ પ્રસરી રહી. જર્મન સુવાન કુમારિકાઓ પોતાના પ્રીતમને શરાણની પ્યાલીઓ ભરી ભરીને પાઠ રહી હતી, ધરતી પણ ધમધમી રહી હતી, ગગન શત્રુને પરાજય કરવાનાં દર્પનાદોથી ગાળતું હતું, હુંકાળી રાત્રિ ધરતી પર આવરતી હતી, સુધા બધું સંગીત રેલાતું હતું, અને મદમસ્ત તરુણીઓનાં નયન વીજળીની જેમ ચમકતાં હતાં, તે પણ હીટલર મનમાં પડ્યે

જતો હતો કે હું ચલ્લરનો સેનાની બનીશ. લેખ્યાકનાં દિસાનો અને વિયેનાના કામગરો પણ નીરખશે કે હિટલરનું લોહી જીવું હતું. જાન-શોખીન મુલાન સાગરને કાંઠે ઉભતાં જેમ સાગરમાં ફેલાતા તરંગ, દાઢ આશક માણસને નીરખી એનાં ભુજાપાશમાં જવા ઝંખે એમ હિટલર રણસંગ્રામમાં જવા અને યુવપક્ષમાં લોહીની નદી વહેવડાવવા અમાપ અધીરાઈ અનુભવી રહ્યો હતો. જર્મન રાષ્ટ્રના મુખ્ય સેનાધિપતિ કમ્મરના પડયા ફરમાનની આતુરતાથી વાટ જોતો. અંગારેબરી આખ્યે હિટલર ઉભો હતો. સેનાની ભોખરે ઉભી વીર બની રાષ્ટ્રનું માન મેળવવાની ભૂખ એને પગેપગ પીડી રહી હતી.

થોડા સમયમાં લડત મોકુફ રહેશે, અને તદ્દકુળી થશે તો જર્મનીની સરહદ ઉપર લડવાના અને ધા ઝીંકવાના એના મનોરથ મનમાં રહેશે. એ વિચાર હિટલરને મૂંઝી રહ્યો હતો. ૧૯૧૪નો ઓક્ટોબર મૂઢીનો ખેસતો હતો, અને છતાં ચ હિટલરનું નામ લડનારી ટુકડીઓમાં નહોતું, અને એની અધીરાઈ સીમા ઓળંગીને દૂર દૂર ચાલી જતી હતી.

છેવટે સરહદ પર લડવા જનાર હામરોની ટુકડીમાં હિટલરને રથાન મળ્યું. હામરો જવાન ઐનિકાની ભરેલી આમગાડી સમીક્ષાને રાહસી શી હોજો જાતી હતી. જિંદગીમાં પ્રથમવાર હિટલરે રાષ્ટ્રન નદીના દસતાં પાણી ઉપર મીઠા માંડીને નીરખ્યા ક્યું, અને સાથીદારોની સાથે પહોંચેને ચ ઉત્તર જગ્યાએ એટલા જોરજોરથી જર્મનીનું મહત્તાગીત ગાયું. હિટલર જીવનના જોખમે કાદવનાં ખાખોચિયાં ફેંદો વટાવેના સંગીનથી ઝાટકા કપે જતો હતો. દશે દિશામાં તોપ અને ગોળાનાં ધુવાંધાર અવાજ સંભળાતા હતા. આકાશમાં ધુમાડાના ગોટા ધનાં ખરેંગપોરે અધકાર છવાઈ જતો. માનવી શોષિતની વડેની નદીમાં આતમમાંથી પાણી ભળતું. મરણને છેલ્લે કાંઠે બેઠેલ સિપાઈઓ છેલ્લી

ખંઢી કરી લેતા, વહાલી પ્રિયતમાને અને ગુલામી બાળકોને સંભારી લેતાં.

ઇતિહાસનાં દૃશ્યરોમાં હીટલરે લડાઇમાં દાખલેલી વીરતાની સાબિતી નહિ જડે. ખાનગી સેનેકોની સિદ્ધિની નોંધ લેતા સંગ્રામ સમિતિ આજ સુધી ટેવાયેલી નથી. હીટલરે દાખલેલી વફાદારી, અને જીવનની કઠિનતા ઇતિહાસ નહિ વિચારી શકે. ખંઢૂમના બચકર અવાજમાં, અને ખાઇ વચ્ચેનાં સંગ્રામકાળમાં હીટલરને જર્મનોની પ્રચારની કાર્યદક્ષતાની ગેરહાજરી ખૂબ સાલતી હતી. સૈનિક હીટલરના ફળદ્રુપ મગજમાં બ્યૂરરમનાની ચોજનાઓ રચાયે જતી હતી, પણ ફરમાન મુજબ આલવા સરખાયેલ સિપાઇના અભિપ્રાયની કોને પડી હતી ?

લડાઇકલ્પિત જ્યારે બીજા સિપાઇઓમાંથી કમી થતી જતી હતી ત્યારે હીટલરને રાષ્ટ્રીય ધર્મની ભાવના પકડી રહી હતી...એક અંધારી રાત્રિએ થોડાક કલાકની નિદ્રા પછી આંખ ઉઘાડે છે તો એની નગરમાં મશીનગોળોની હારમાળા ગોઠવાઇ ગઇ છે. એની સામે ખુવા-ધાર તોપગોળાઓ મંડાઇ ગયા હતા. એ રાક્ષસી શત્રો આગળ ને આગળ ધપી ચલા હતા. મશીનગન્સથી હીટલર વીંટળાઇ ગયો હતો. રાક્ષસીઓ જાણે કાચાં ફાડીને એ જીનાનને ભરખી જવા ન ઉમી હોય ! એવી એ અંતિમ પળોમાં જ્યારે એનું ભાવી તોળાઇ રહ્યું હતું ત્યારે આગ ઉભો હતો એ એનાં દૂરના લશ્કરને સંદેશ આપ્યે જનો હતો. હીટલરે સમયસચક્તા વાપરી જર્મનીની સાતકરોડની મહાપ્રજાને ઉગારવા એ જત્યો ગયો.

ઝોક્ટોબરની એક સવારે રણાંગણે હીટલર ધવાયો. પાસેની એક ધરપીનાલમાં એને ખસેડવામાં આવ્યો. જખ્મી હોય પગનાં મલમપટ્ટા હીટલર જોયા કર્તો. પાસે જ સતેલા એક કુમળા ઊંઠરાની વાદકાપ

સમયની ચીસો સાંભળીને એ વિચારમાં પડી જતો. સરહદપાનાં રથાંગણનું વીરતામયુજન હીટલરને સાંભરી આવતું. દરૂપીનાલથી એરડીએમાંથી તોપગોળાનાં વજ્રવેધક અવાજ એને સંભળાતા, અને ફરી ધવાપેલા હીટલરને જોશ ચડતું.

બર્લિનના માર્ગે એની આગાડી વીધી રહી હતી. સેંટ્રો સેનિટ્રાથી ભરેલી આગાડી લગાયક રાફ્ટગીતો વિડોલ્ફી જોષને હીટલરે વજ્રાધાત અનુભવ્યો. જર્મન જુવાનનો દેવાનો આતશ શું સકાષ ગયો ? એનું જોશ અને જોર શું રમી ગયાં ? બર્લિનના પુરુષો અને સ્ત્રીઓને હીટલરે રંગરાગમાં રંભાપેલાં હતાં. જુવાન લક્ષનાઓને અર્ધ પોશાકમાં હીટલરે બર્લિન શહેરમાં મોજસોખ માણતી જોષ. એનો અંતરનો શેષાશિ સળગે જતો હતો. નાતાલનાં દહાડા આવતાં એણે એ શહેરમાં શરાણશહે બરાપેલાં જોષાં. એનો વિચારવાયુ રમતો નહોતો. મ્યુનીચ લગાધનો અમ સેવતું હતું, એનાં લાખો માનવીઓ તલકુખી મામના હતાં. વિજયવાંઝનાથી ભરેલાં હીટલરનો અણુગમે સમાતો નહોતો.

ચાર વર્ષની ભયંકર અને વફરાળ લગાધમાં કહીય હીટલરે માન્યું નહોતું કે જર્મની પરાજીય થશે. પણ હીટલરનાં પ્રતિરૂપધાઓ કહે છે કે ધણી વેળા હીટલરે નિરાશાવાદ અનુભવેલો.

ચાર વર્ષ પહેલાં લમાંથી હીટલરે એની લગાયક કારકિર્દી શરૂ કરેલી એ જ રમણે, ૧૯૧૮ના ઓક્ટોબરની ૧૩મી તારીખે અંગ્રેજ લોકોએ ગેસનો હલો શરૂ કર્યો. એટલે હીટલર જખ્મી થયો. પાસેની ખાધઓમાં એ ગળડી પડ્યો, અને એનાં લલકરી લેખાસમાંથી લોહસ્વસ્તિક ધરતી પર પડ્યો. એના આખા શરીરે જખમ હતા. એ આંધળો બન્યો. ધડીતર માણસને જોળખવાનેય જર્મનીની એ પ્રજાને.

તારણદાર અસ્તમ્યે જન્મે, અંધ જનેલા હીટલરે ચાલવાના પ્રયાસ કર્યા, પણ ચતુર્વિદ્યોએ એ તરણ ભોંય ઉપર ઘણી પડ્યો.

જર્મની આખાને રાષ્ટ્ર તરીકે જન્મતી મહા પ્રજાઓની દરોઝમાં ઉચ્ચી ઉભનાર હીટલરને માંદગીના ખીજાના પર સુરાકી ઉચ્ચક્રવામાં આવ્યો. હીટલર અર્ધ જાગૃત અને અર્ધ નિદ્રામાં હતો. જીવસેલુ ગેસના હલ્લામાં એ બેભાન જન્મેો હતો. એણે રડવાનો યત્ન કર્યો પણ ચાર ચાર વર્ષોથી તપસવીનું કંઠે જીવન જીવતા હીટલરની આંખોમાંથી આંસુ ય સકાષ્ટ ગયાં હતાં. સંગીત, તોષ, ગોળાનાં તેજકિરણોએ એનાં મનુ સૂકવી નાંખ્યાં હતાં. એનાં આખા શરીરે ઉગા જખમ હતા. જે ગાડીમાં ખીજા સેંકડો ધવાયેલા સિપાઈઓને નાખવામાં આવ્યાં હતાં, એ ગાડીમાં હીટલરને ફેંકવામાં આવ્યો. ચાકલી ગાડીના અવાજ અને મરણને કંઠે બેઠેલા અને મૃત્યુથી ઈસ્તા સિપાઈઓની વેદનાચીસો એ સાંભળી રહ્યો.

હીટલર અધાયો ભોગવી રહ્યો હતો. એનાં ધવાયેલા સાર્થીદારોને લશ્કરનાં અને લગાઈનાં સમાચાર પૂછતો. જર્મનીની સરહદ ભંગાતી હતી, લશ્કરે પીછેઠઠમ કર્યું હતું, લશ્કરની મુખ્ય હાથણી તલકુખી વાંછતી હતી, એ બધા અજર પ્રતિષ્ઠે હીટલર જાણી સેતો. મૃત્યુના મુખમાં બેઠેલા એ હીટલરને જર્મનીનાં ભાવીની ચિંતા હતી. જર્મનીનાં પરાજયની વેદનાની અડધ આગ એનાં અંતરમાં સળગતી હતી. કીધ સહેરનાં ખારવાઓએ લાલ ધ્વજ ફરકાવી છે, એ અજર એ પધારીમાં એણે સાંભળ્યા. દૂર દૂરથી ધરપીનાલની જારી વાટે ગીતનાં સર ચળાઈને આવતા હતા, પણ એ જર્મનીનું રાષ્ટ્રગીત નહોતું. ખારવાઓ ઉચે સાદે પુકારતા હતા કે જન્મત આંતરરાષ્ટ્રિય જન્યું છે. જળવાનાં મન્ત્રો એ સાંભળતો હતો, દૂર દૂરના પડખા એને કણે પડ્યા, પણ એના

સાથીઓનાં મુખ હીટલર જોવાને અસમર્થ હતા, જર્મનીનું ભાવી ભાણુવા માટે વસોપાત કરી રહ્યો હતો.

દિવસો વહી જતા હતા. એક પાછરીએ ખગર આપ્યા કે જર્મનીમાંથી કદાચ નાસી છટકે છે. જ્યારે એ અંધ હીટલર ઇસ્પીતાલના એક ખાટલામાં એ ખગર સાંભળી રહ્યો ત્યારે બીજા સિપાઈઓની નજીક માંથી એના ખાટલાની પામે ગયો, અને એની પ્રિય માના ગયા પછી કદીય નહોતો રડ્યો, કદીય પ્રુસ્કા ભરીને નહોતો રડ્યો, એટલા આંસુ એણે ટપકાવ્યાં, એ પેટ ભરીને રડ્યો, અને ઇસ્પીતાલનું આંગણ ગળતરી દોડ્યું. તે ધડીથી જખ્ખર અળવળખેર જનીને પિતૃશ્રમિને ભાંગી નાખનાર સામાજિક પ્રજાનંત્રવાદીઓનું વેર લેવાનો નિશ્ચય હીટલર કરી ચૂક્યો.

પ્રજાતંત્રને માર્ગે

પહેલાકની ધરપીતાય છોડીને પાડો હીટલર મ્યુનીચના માર્ગમાં ત્યાં એક બાળુ મધપાનની રસીલી રમતો ખેલાતી હતી, રમણીઓના સુંવાળા ઝોટનાં ઝોટીકે સમ્રામ શ્રમિત સિપાઈ ગત આનંદ પાડો ત્રેણવવા મયના હતા, અને બીજી બાળુ આરામથડો બહુમતિ સમાજવાદી અને સ્વતંત્રવાદી સમાજવાદીઓનાં બાળદોષી ગાજતા હતા, ત્યાં આવી પહોંચ્યો. એનાં જખમ રૂઝાયા હતા, એની આખોની ધાર પર અક્ષર દેખાઈ આવતી હતી. લડાઈમાં મરણીયો બનીને પૃથ્વી પર વર્ષનો હીટલર લડ્યો હતો, અને હવેના જીવનમાં જર્મનીની ભૂમિ ઉપર ચૌદ વર્ષ સુધી અયાક અને અશ્રમીન લડાઈ લડવાનો હતો, વિરાટ ખેત ખેલવાનો હતો.

ધરપીતાલનાં ઝોરડાઓમાંથી બહાર આવીને હીટલર જર્મની પર નિગાહ નાખે છે, તો ચારે બાળુ વિશ્વ જુએ છે, જર્મનીને આતર-ચિથડમાં સળગતુ દેખે છે, બહુમતિ સમાજવાદીઓને અને સ્વતંત્રવાદી સમાજવાદીઓને શુડાખાળ ખેનતા નીરખે છે. પરાજિત, શ્રમિત, દુઃખી જર્મનીને સમાજવાદ, સામ્યવાદ, માર્ક્સવાદ, અને ચાહુદીઓના પંજામાંથી ઉગારી લેવાની બીવણ પ્રતિષ્ઠા હીટલર રખડતો રખડતો લે છે. ડિસાનો, કામગારો, અને સિપાઈઓની સમિતિના જર્મની પર રાજ સત્તા ચલાવવાનાં વળખાં હીટલરે જોયાં. શ્રદ્ધીમત સામ્યવાદીઓ લાલ

વાવટા હાથમાં લઈને, આંતરરાષ્ટ્રીયવાદનાં વિષય ગાણું ગાતા, જર્મનીમાં સોવીયેટનું શાસન લાવવા કૃત્ય કરી રહ્યા હતા. મુઠ્ઠા ખતમ થયા પછી ૧૯૧૯ નો એપ્રિલનો સર્વે આકાશમાંથી અંગાર નાખતો હતો, અને ખાવેરીયાનાં પાટનગર મ્યુનીચમાં આંતરવિમલ જ્વાળા મુખી જેમ ફાટી નીકળ્યો હતો.

સાગરનાં તરંગોનાં શીથળ જેમ સમવા સર્ગમાં છે એમ જર્મન વિપ્લવનાં તરંગોનું જોશ ધીમે ધીમે ઝોલું થતું હતું. સામ્યવાદીઓ, અને અરાજકતાવાદીઓનાં વેર સમી રહ્યાં હતાં. જર્મનીની પ્રજા જગતવિમલ પછી આંતરશાંતિ પુકારી રહ્યું હતું. ઉદામવાદનું નામ આગરહીન બનતું હતું, અને જુનવાણી રાષ્ટ્રવાદના-પુનર્વિજયનાં દિવસે પણ આવતા હતા.

લગાઈ લગાઈ ગઈ હતી, છતાં જ જીટલરે સિપાહીનો લશ્કરી સેનાસ તૃષ્ણો નહોતો. જ્યારે મ્યુનીચની બગડેલાં નવજવાન સિપાહીઓ ભરાવા લાગ્યા, અને એમનાં રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી ઉભયતાં અંતર જીટલર વાંચી શક્યો, ત્યારે એની આંખોમાં જર્મનીની પુનર્વિધાનની આશાઓનાં દીવા પ્રગટ્યા. નવા રાષ્ટ્રની ભાવનાથી ભરેલા જીટલરની હરોળમાં ઉમે એવો જુવાનોતો સમૂહ હતો. ૧૯૧૯નાં નવેમ્બરમાં વર્સેલીની તકે ખીથી જે નવો યુરોપનો નકશો ચીતરાયો હતો, એમાં જર્મન પરિવર્તન કંવાની ઉમે એ જુવાનવર્ગ સેરતો હતો. જર્મનીને જગતની પાસે અને યુરોપની પ્રજાઓની સમક્ષ હોયું અને સીકું માયું રાખી ચલાવવાની જીટલરની મુશ્કેલી હતી, એની એ ઉચ્ચ ઉમેલે બર લાવવા મ્યુનીચ શહેરની બગડેલાં વસતા સિપાહીઓની રેખાઓને જીટલરે આકર્ષવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

આખી એ માસ પડેલાં સિપાહીઓ જે સમાજવાદ અને સામ્ય-

વાદની વચ્ચે ઝોલાં ખાતા હતા એ સમજવા લાગ્યા કે હરેક પ્રકારનો હામંચાદ એ તિરસ્કારણીય છે. એમનાં હરકરી માનસને ખાત્રી થઇ કે પિતૃભૂમિનો પ્રેમ એ જ સૌથી મોટી બાવના છે.

મુનીશ્વરનાં સ્થપાઇ રહેલા અનેક રાજકીય મંડળોની પ્રવૃત્તિઓનો અભ્યાસ કરવાનું કામ હીટલરને સોંપાયું. પિતૃભૂમિને જાણવવા ત્યારે મુનીશ્વરનાં અનેક રાજકીય સંધેા ઉભા થતા હતા એ પણ હીટલરને પણ એવા કાષ્ટ સંધના મોવડી તરીકેનું એનું લાંબાકાળનું સ્વપ્ન હલમકાવ્યા વગર ન રહ્યું. પણ આજ મુનીશ્વર એની જવાનીનો કાળ ક્ષણભર નિરર્થક લાગતો. ત્રીસ વર્ષની પેલે પાર હીટલર જઇ રહ્યો હતો, છતાં ય એ આસામાન્ય નહોતો એ વેદના પીડીતી હતી. એનાં દિવાસ્વપ્નમાં જન-સમૂદયી દ્વર, એ વ્યાસપીઠ ઉપર ઉભી યદુર જાતી રાખી હાજરોની સભામાં વ્યાખ્યાન આપતો. વ્યાસપીઠના વીર નાયકની જોશભરી વાણી સાંભળીને શ્રોતાગણમાં જેઠેલી ખૂમસુરત, ભરાવદાર, જવાન રમણીઓની આંખોમાં પ્રેમભ્યાસ ચમકતી. ત્યારે એ એનું વક્તવ્ય પૂરું કરતો ત્યારે માખીઓનાં ઝુંડની જેમ લોકસમુદાય હીટલરને વીંટાઇ જતો. વૃદ્ધ અને ધરડાઓ એની પીઠ ઘાખડતા, જુવાનો હાથ મીલાવના, મદમસ્ત કુમારિકાઓ એને મીઠું ચુખન કરતી. હીટલર આવા આવા અનેક દિવાસ્વપ્નો જોતો, અને એ ક્ષતિ જોઇને અસંતોષનો કીડો એને કોરી ખાતો.

પર્સેલીની સંધિ એ જર્મનીની મહાપ્રજા માટે લાજેદારીનું તલનાયું હતું. સીત્તર લાખ જર્મનોને શત્રુપક્ષને સોંપી દેવાનો કરાર એ જેસ્દાર જર્મનીને માટે એ શુદ્ધાભીષત ન હતું તો બીજું શું હતું ? જર્મનીના પાયતપ્ત ઉપર આવીને રસમુખત્યાર જની, જર્મનોના વીરનાયક થઇ તેને દોષવાનાં મહાબિલાય હીટલર રાત દિવસ સેવતો. પણ હીટલરની ચાતનાઓ કેટલી ? એણે વિરાટ તૈયારીઓ ક્યાં કરી હતી ? એણે

જાહેરમતનું સંગ્રહન કર્યા કર્યું હતું ? ત્રીજીની આ-પાણુ એ વટાવી રહ્યો હતો-રાજપુરુષનો અનુભવ અને કુનેદ એણે મેળવવાનાં હતાં.

રાજકારણી સમાજોની હીટલરની જૂથ આજ સુધી અપરિશ્કૃત હતી. સિપાઈઓની એક સમામાં એક પુરખે યાદુદીઓની પ્રવૃત્તિઓનું સમયન કર્યું. હીટલરે જડગાંતોડ જવાબ આપી સમામાં બારે ગરમી જન્માવી. યોડા દિન પછી સિપાઈઓની એક ટુકડીમાં એને બાપણુ કરવા નિમંત્રવામાં આવ્યો. લશ્કરી છાવણીઓમાં સિપાઈસેવારોની મેદનીમાં હીટલર ઉત્તો થયો. એ હલો થયો, અને શાંતિ છવાઈ. હીટલરનું પ્રચંડ શરીર, અને ભવ્ય વ્યક્તિત્વ થોતાઓને દાદી દેતું. એનો સ્વર આખી સભાને આવરી લેતો. એનાં હલનચલનમાં ગજબ જોય હતું. એની બોલવાની રીત છટાદાર હતી. પ્રારંભમાં જ મેદનીના મનનુ હીટલર હરણુ કરી લેતો. એનાં શબ્દોમાં નદીનાં બહેણનું સામર્થ્ય હતું. સાગરના તરંગોની મહાગર્જના હતી. હીટલરે સિપાઈઓની એ ભવ્ય મેદનીમાં છાપ પાડી. આજ સુધી એ છાપને જૂસી હીટલરનું સ્થાન અન્ય કોઈને સાંપડ્યું નથી.

લશ્કરી છાવણીઓમાં અને ખસડોમાં હીટલરનું નામ ધર કરી રહ્યું હતું. રાજકીય મેદનીઓનાં હેવાલ પૂરા પાડવાનું કામ એને ધરવામાં આવ્યું. લશ્કરી સત્તાધારીઓ હીટલરની સલાહ લેતા, આગા નહોતા કરી શકતા. એનો લશ્કરી દેખાવ કોઈને ય બયમીન કરી નાખે એવો હતો. એની તીક્ષ્ણ આંખોએ હીટલરને એનાં અમલદારો સમક્ષેય વિગત અપાવ્યો. એ રાજકીય સમાજોનાં સેંકડો પુરુષો નૂતન કાર્ય-ક્રમ રજૂ કરવા મથતા. એમનાં પ્રયત્ન અફળ હતા. વિરાટ સમાજોને મંત્રમુગ્ધ કરનાર માનવીઓને ન દેખનાં હીટલરને વ્યાસપીઠ પર ખડા થઈ જઈ એ વિરાટ સમૂહને લાલણીની જાળમાં રજાગાવવાના યોડા એના હૃદયમાં થનગની લેતા. ના, પણ, હજી ય એને વાટ જોવાની હતી !

જર્મનીનો એ પરિવર્તનકાળ હતો. હીટલરને સમારથી સાજ સુધી અનેક મહાઓના શામિલ રહેવાનું હતું. એક દિવસ જર્મન મજૂર-મધની વિરાટ સભામાં એને હાજરી આપવાની હતી 'વિરાટસભા'ની એ જાહેરાત થઈ હતી. હાથમાં ધરેલા કામ છોડીને હીટલર રેલને કરધાઉના ઓરડામાં જોસમે પ્રવેશ્યો, અને એણે મહામા એ ડઝન માનવી દેખ્યા સમાજનો હનમા હલકો ગણાતો મજૂર વર્ગ ત્યાં અર્ધ જુપ્પો ખેઠો હતો. દારૂના પીકાઓમાંથી, અને મજૂરોની કંગાળ વીથીઓમાંથી ભટકતા ઘર વિહોણા એ કામદારો હતા. એ ઓરડાની આસપાસ મોરીની બદમો માયુ ફાડી નાખતી હતી. સર્પનું પ્રકાશ ફીરણ એ દીવાલોને ભેળે નહોતું આવી શકતું. વીર પચીસ કામદારો લાકડાની ખડખડી પાટલીઓ ઉપર ચિથરાથી શરીર લાકડાને મજૂર નેતાઓની વાણી એક ધ્યાને સાલળી રહ્યા હતા. જર્મન મજૂર સંઘની પ્રથમ સભામાં હેર હીટલર શાંતિથી આવીને છેત્તી હારમાં એ કંગાલ મજૂરોની હરોલમાં બેસી ગયો, અને હવાઈ ફૂટે, એમ હીટલરના કદના આકાશમાં એની સમક્ષ બેઠેલા મજૂરોની જેવા લાખોનો સરખામતાર થવાની ભાવનાની હવાઈઓ ફૂટવા લાગી.

હેર હેરાર જે આ સભાનો મોવડી હતો, એણે જગતની કામદારોની સ્થિતિના ઉમદા ધનાળે રજૂ કરવા માડ્યા. જર્મન મહારાજ્યમાંથી ખાવેરીઓએ છુટા થતું જોઈએ એ હેર હેરારની દલીલ હતી સભાનો મોવડી હતું એનું નિવેદન પૂરું કરે છે ત્યાં છેત્તી પાટલીમાં બેમનાર હીટલર ફૂટીને ઉભો થયો. "સમાજવાદી અને માહુદીઓના પાપે આજે જર્મની વિપત્તિમાં પડ્યું છે, એમ તમે કબૂલતા હો તો હું કહું છું કે શા માટે એ જર્મનીમાં ચતુઓને નીંદી ન નાખવા ? જર્મન માનવી જર્મનીને માટે લડ્યો અને મર્યો. એ એકજ આપણો રાષ્ટ્રીય વારસો છે" ઘડીભરમાં તો બધાને હીટલરે એનાં વાણીવિભવથી હલાવી નાખ્યાં.

સભા વીખિરાતી હતી, અને હીટલર સભા છોડીને પગપાળો ધડીકમાં તો દૂર પહોંચી ગયો હતો. એક શ્રોતાજન એની પછવાડે દોડી રહ્યો હતો. હીટલરને નમન કરી એના હાથમાં ચોપાનિયું મૂકીને એ અદસ્થ થયો. સવારના પાંચ વાગતાં અડધ અઝવાળામાં અને થોડાક અંધારામાં બે મજૂર જેવા દેખાતા જુવાન માથુંસે હમિય હીટલરની પાસે આવતા. હીટલરે મજૂરોની મહાસભામાં જે જાહેર અસર કરેલી એ આ લાગણીવાન કામગારો નહોતા વીસરી શક્યા. દરરોજ એ મજૂરોના આનંદ ભર્યા અવાજ હીટલરને જમાડતા. પેલા ઉત્સાહી જવાનો દૂર ગયા પછી બારીમાંથી મીટ માંડતો હતો. ત્યાં હીટલરે ચોપાનિયું ભેંચું. “મહારી રાજકીય જાતિ” એ એની મુખર્ચીદી હતી. જર્મન મજૂર સંઘનો એ કાર્યક્રમ હતો.

થોડા દિન પછી હીટલરના હાથમાં એક ચિઠ્ઠી પડી. હીટલરને જર્મન મજૂર સંઘમાં સભ્ય બની, ભાગ ભજવવાની આમ્રદક્ષરી વિનંતિ એમાં હતી. આમંત્રણ પાછું ન કેલતાં હિટલર સભાગૃહમાં પહોંચ્યો. પ્રથમ સભાનાં કરતાં વ આજની હાજરી વધારે કંગાળ હતી. રસોડાનાં ધૂમાડાથી કાળા થઇ ગયેલા એક મેજની આસપાસ પેરેશનનો દીવો સળગતો હતો. ત્યાં જર્મન મજૂર સંઘના ચાર જવાબદાર હોદ્દેદારો બેઠા હતા. ખજાનચીએ એનો હેવાલ વાંચ્યો, અને સાત માઈની ખચત દેખાડી. ચારમાંના ત્રણ હોદ્દેદારોએ વિશ્વાસનો મત જાહેર કર્યો, અને જર્મન પિતૃશ્રમિની વફાદારીની સંપૂર્ણ ખાત્રી આપી. હેર હેરાત જે સંધીને પ્રમુખ હતો એણે જુદે જુદે સ્થળેથી મજૂર સંઘના કાર્યક્રમની પૂછપરછ કરતાં સંદેશ વાંચ્યા. હાજર રહેલા ચાર સભ્યોની આંખો ગૌરવ અને ગર્વબદ્ધી બની. જર્મનીનું મહારાજ્ય એ મજૂર સંઘને પીઠાણું હતું. એના હર્ષનાદે એ મજૂર સેવકોનું હૃદય નાચી ઉઠ્યું. જૂના નકામા જેવા એ મેજ ઉપર ચાર મજૂર નેતાઓ જર્મનીના

મજૂર વર્ગનું બાંધ્ય થડવા એ નાનકડી ગંધાતી કોટડીમાં મળી રહ્યા હતા. મજૂર અને કામદારોનાં જીવનને વધારે સુખદાયી અને ઉદ્ધાસ-વંતું બનાવવાનાં કોડ આ મજૂરસંઘોમાં હતા. વિગતવાર કાર્યક્રમની રૂપરેખા એ નહોતા ધડી શક્યા. માર્કસવાદની સામે એ સંઘનો સખ્ખડ વિરોધ હતો. જર્મન કામદારને જર્મનીની રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી એતનવંતો બનાવવાનો મુખ્ય હેતુ તે ધડીએ સ્વીકારવામાં આવ્યો. જર્મની જે વર્ગની ઉપર જીવી રહ્યું છે એ મજૂર વર્ગની પીઠ ચાખાડવાનું કામ હીટલરને સાંપડે છે, એનો આનંદ હીટલર કેખાડી શકતો નહોતો.

જ્યારે ખજનગીએ મજૂરસંઘનું સખ્યપત્રક હીટલરની પાસે ધર્યું, ત્યારે દીવામાં તેક પૂરાતાં જેમ વાટ જમણા જેરથી બમૂકી છે, એમ એની આંખો વૂઝન આનંદે સળગી હતી. હેર હીટલરે જર્મન મજૂર સંઘનાં સખ્યપત્રક ઉપર સડી કરી અને ઘિટનના માલિકે જધ કરેલું બારલું બટકાવ્યું. ચર્ચા લાંબી ચાલી હતી, નિયત સમયથી વધારે વખત મજૂર નેતાઓએ ગાજ્યો હતા. એ માલિકને ખજર પડી હતી કે એની વીધીમાં બેસવા આવનાર પુરુષોની પ્રજ્ઞતિએ ભચંકર અને જેખમ બરેલી છે. સમાપતિ હેરારે હીટલરની સંચામ કારકિર્દીની ખૂબ પ્રશંસા કરી, અને એના હાથમાં સમાપતિની સડીવાળું સંઘનું કાડું મૂક્યું. હીટલર એ સંઘનો સાતમે સખ્ય હતો. તે ધડીએ સંઘની પાસે સાત માર્કસની સિલક હતી.

પ્રથમ જે જર્મન મજૂરસંઘની સંરચા હતી, અને આજે જેને જગત 'જર્મન નેશનલ સોશીયાલીસ્ટ લેખર પાર્ટી' તરીકે પીઠાણે છે, એનો સાતમે સખ્ય હીટલર જન્યો. એ જ સંઘનો એ સર-મુખત્યાર જન્યો. એનાં ગૌરવભર્યા વ્યકિતત્વે અનેકનાં નેણ આંજ્યાં હતાં. પ્રચાર સમિતિનો તે જ દિવસથી એને મોવડી

ધનાવવામાં આવ્યો. સમિતિમાં એક જ સભ્ય હતો, અને એક જ એનો કાર્યકર્તા હતો, અને તે જર્મનીને હથમ્યાવનાર એડોલ્ફ હીટલર. આખા સંઘના ખીલા છ સભ્યો બધા જ હોદ્દાઓ હતા. દરેક બુધવારે એ સાત મજૂર સેવકો જામતહિતની અને જર્મનીના મજૂરોનાં કસ્ટોડિયનની ચર્ચા કરતા. દરેક અઠવાડિયે મજૂરોની સામાન્ય સમાવેશની અને એમાં બેચાર ક્ષત્ર મજૂરો એકઠા થતા. એ બધી સમાવેશમાં સ્થાનિક અખબારો એ મધની પ્રવૃત્તિની નોંધ લે, અને જાહેરાત થાય એ માટે, એની ઉપર જલદ ટીકા ચલી પણ નવા જ શરૂ થયેલા સાત માણસોની એ ચર્ચા સંઘની નોંધ લેવાનો અવકાશ મુનીયના અખબારોને નહોતો. જર્મનીનાં અખબારોનું અને જનસમૂહનું ધ્યાન બે એ એવા અનેક અખતરા આ સાત સેવકો કરતા, પણ રસ્તાઓમાં, શેરીઓમાં, હાલ્લુઓમાં, અને જનતામાં એમનો સર નહોતો પહોંચી શક્યો. ધીરજ અને આત્મવિશ્વાસથી સાત સેવકો મજૂર સંઘનું વહાણ, રાતદિવસ એમની પ્રવૃત્તિઓનું વહાણ, હાકળે જતા.

હીટલરનો મનસૂબો જુદો હતો. અખબાર અને પત્રિકાથી જન સમૂહને પહોંચી થઈ અસર પાડવી સરળ નથી એમ ક્ષતાપૂર્વક હીટલર માનતો. વિરાટ સમાજો ભરી જાહેર અસર જન્માવવાનો પ્રયોગ હીટલર કરવા માગતો હતો. પણ એ સમાજી જાહેરાત કોણ કરે ? વર્તમાનપત્રો આ સંઘની તરફ બેપરવા હતા. હસ્તપત્રિકા છપાવવાના પૈસા આ કાગળ સંઘની પાસે ક્યા હતા ? હેવટે દરેક સભ્યે મોટા મોટા અક્ષરે સો સો હસ્તપત્રિકાઓ વાચકરતી લેવાર કરીને શહેરનાં ખૂલે ખૂલે પહોંચાડવાનું નિશ્ચિત યયુ મિત્ર ભાવવાળા એક કાગડોએ સંઘને નામે લખીને ઉધાર કાઢ્યો આપ્યા. હીટલરને વારો આવ્યો, અને ક્યાકો મુંધી બેસી મરોડદાર અક્ષરે એણે એથી હસ્તપત્રિકાઓ લખીને એણે માર્ગે માર્ગે જમીને નિયત સ્થળે પહોંચાડી. ૧૯૩૩ના

વર્ષમાં શાહી સત્તા ને હીટલરને વરવાની હતી, એની ખાસે ૧૯૧૯ માં અખળાચેની સફાઈ નહોતી, પત્રિકા છાપવાનાં પૈસા નહોતા. પત્રિકાઓ વહેંચનાર માણસો નહોતાં,...હાથે પત્રિકા લખીને આમંત્રણો પહોંચાડવામાં પ્રચાર ખાતાના મુખી હીટલરની પરીક્ષા યથા સ્થિત હતી. સાંજ પડતી અને સમય થયા પછી મોડે સાતની હાજરી સભામાં હતી. નિર્મલ, ઉત્સાહભર્યા એ જુવાન સેવકોએ મહિનાઓ સુધી હાથે લખીને નિમંત્રણો પહોંચાડવાનું કંટાળામયું કામ કર્યું હતું. એક સભામાં શ્રોતાઓની સંખ્યા પાંત્રીસની થઈ અને હીટલરને થયું કે હવે એની મજૂરી, અને સેવાનો ગદશે એ દેખતો હતો.

એક દિવસ હીટલરને સભામાં બોલવાનું હતું. સભામાં શ્રોતાઓની સંખ્યા દોઢસોએ પહોંચી હતી. વીર મિનિટ સુધી એણે વાણીધોલ સભા સમક્ષ કાલબો, અને સમાજનોને નહવડાવી દીધા. વ્યાસપીઠ છોડી હીટલર ભાષણ ખતમ કરવા બેઠો હતો. સભાએ વધારે બોલવા માટે એને આમંત્રણ કર્યું. ૧૯૧૯ની પાનખર ઋતુમાં તો મજૂર સંઘ મોરો અને નળીનો થઈ ચૂક્યો હતો. સભામાં સેંકડોની સંખ્યા થતી, અને જર્મન મજૂરસંઘ હોલ ભાડે ચાલી ચક્ર્યું. વ્યાખ્યાતાઓમાં હીટલરનું નામ જાહેર થતું ત્યારે લોક જોશગેર એના વાણીધોલનાં ફારાં ઝીલવા હમટતાં. સેંકડો માનવીઓથી વીંટળાયેલી વ્યાસપીઠ ઉપર હીટલર જુદું રૂપ ધારણ કરતો. સીધો અને ટદાર સીનો, આત્મવિશ્વાસમયો અવાજ, જાદુભર્યાં હક્તચક્ત અને વેધક વ્યક્તિત્વ સમાજનોને ખેંચવા માટે ઓર્જા નહોતાં. ૧૯૧૪નાં સંગ્રામમાં સેનાપતિનાં શરમાળ ઝીલનો હીટલર હવે એવી વિરાટ સભ્યોમાં મહાસેનાની જેમ જર્મન કામદારોની ઉપર જાણે શાસન કરી રહેતો. એની હિમા રહેવાની હાથથી દોષને નેપોલીયન સાંભરી આવતો. ધણીને શત્રુનો પરજાળ કરી આવતા સીઝરની માદ આવતી. એ

બોક્ષનો અને બોક્ષમાંથી અંગાર ઝરતા, એ બોક્ષનો અને નળે તોપગોળાનાં બહાર વધુટતા. એ તીવ્ર નયનો, અને પ્રતિભાભર્યું મુખ સેંકડોને સળભાવી નાખતાં.

જર્મનીમાં હવેગોમાં રોકાયેલી મૂડી એ પુણ્યકારી છે, અને યાહુદીઓની લોનમાં આપેલી મૂડી જર્મની માટે શાપરૂપ છે એની પ્રતીતિ હીટલરને યદ્ય ચૂકા માક્ષવાહનું નવું સ્વરૂપ ધડી હીટલરે રાષ્ટ્રીય સમાનવાદની નવી અણવળ જોશભરે આપી. જર્મનીનાં જન-સમૂહના માનસનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ અને દર્શનથી હીટલરે જાણી લીધું કે યાહુદીઓની જર્મનીમાં હાતરી એ જર્મનીની સાચી પ્રગતિ માટે, અને જાતિ અંકુશ માટે શાપરૂપ છે.

“જર્મન પ્રજા એટલે આર્યોની મહત્તા અને પ્રતિભા. જગતની મહાપ્રજાઓમાં નોર્ડિક જાતિ એ સર્વોચ્ચ છે. સર્વ સાંસ્કારિક, કળાત્મક, અને વિજ્ઞાનાત્મક પ્રવૃત્તિ આપણી આર્યપ્રજાને આભારી છે એ નિઃશંક વાત છે” આ પ્રકારનાં નવા ધોતિકારક સિદ્ધાન્તથી જર્મન પ્રજાને એ મહત્તાનું જ્ઞાન નિશ્ચિન કરાવવા મથી રહ્યો.

હીટલરની દષ્ટિ પાસે જ્ઞાન કાર્યક્રમની રૂપરેખા દોરાયે જતી હતી. સમાજો, અને ભાષણો દ્વારા આમ વર્ગોની સમક્ષ પહોંચવામાં એની દીર્ઘદષ્ટિ સમાયેલી હતી. એની બોક્ષતી વ્યભાન એ જર્મનોને ગુમાવેલી મહત્તાનું યાદ આપવાની ઇચ્છા રાખતી હતી.

“જનસમૂહની સંઘર્ષાત્મક શક્તિ માન્ય છે. એ લોકોની બુદ્ધિ સાંકડી છે. એમને વિસ્મરણ સુખ છે.” આવી અનેક જાનની પ્રતીતિ લોક અને જનસમૂહ માટે હીટલરને રાત દિન યથા કરતી. જનસમૂહની સાદી ભાષામાં જ એ મહાપ્રભો ચર્ચવા જોઈએ એની ખાતરી એને યદ્ય રહી હતી.

“ધીરજ અને ખંતથી જ ફત્તેહ સાંપડશે. જનસમૂહ છીડી વેગી જ હોય છે. હજાર વાર એકની એક યાદ આમરગને કરાગ્યે જ છુટ્ટો. સેનાનીએ સમૂહને લઈ જવા માટે નિષ્કુર અને નિર્દય બનવું જ જોઈએ. એ જાની ન બને તો એનું પગ નાથવેંતમાં જ છે.” આ અને એવી વિચારસરણિમાં લાગણીનું ભારોભાર ભેર હતું, હીટલરની એકનિષ્ઠા હતી, સ્વદેશ સેવાનું અને જર્મનીને ધ્યેય તરફ લઇ જવાનું નિર્દય જાણ હતું.

નેશનલ સોશીયાલીસ્ટ સંઘની સમાની જાહેરાત યાદ હતી. ત્રણ હજાર માણસોનો વિરાટ મેદનીમાં આક્રમણ થે ઝંઝેર સામ્યવાદીઓ સમામાં ભંગાણ પાડવા હાજર થયેલા. વિષમનાદિ સર સમાને ગમ્મી. રહ્યા ના. હીટલર ઉભો થયો, અને બિલાડીના સ્વરેથી સામ્યવાદીઓએ એને મદાત કરવા શરૂ માર્યા. અસ્પષ્ટિત પ્રવાહ એની વાણીને વચ્ચે જતો હતો. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદના વ્યાપક કાર્યક્રમની બધી દિશાઓ સમામાં હીટલરે ઉઘાડી કરી દીધી. હીટલરને અને એના પક્ષને તોડવા આવેલા સામ્યવાદીઓ હીટલરના વાણીશબ્દથી છેલ્લ મર્યા. રસોડામાં ચૂકા ઉપર વોટલી રોકલી ચતુર બાઈનાં હૃદયમાં પ્રવેશે એ ભાષા, એ શક્તિ પ્રયોગો વાપરીને હીટલર જર્મનીના એ લોકસમૂહને એનાં વ્યક્તિત્વ અને એની વિચિત્ર પ્રજ્ઞાસિની પગલાડે ઘેલાં કરી રહ્યો હતો.

સુને કરજાકની નાની ગલીમાંની એક નાની, અંધારી, પ્રકાશ વિહીણી ઝોરડીમાંથી શરૂ થયેલા એ રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી સંઘ ફૂટે અને ભૂમકે આગળ ધપે જતો હતો. એ સંઘની પ્રવૃત્તિ હજારો માનવીને હવે આકર્ષી રહી. સંઘની અનેકવિધ ઝુંબેશ ભેર પકડતાં હીટલરે એ જ બોલીમાં વીગળીનાં દીવાનો, અને જૂના વપરાયેલા ટાઇપરાઇટરનો ખર્ચ કરવાનું જાહેર પસાર કરાવ્યું.

જનસમૂહનાં માનસનો અભ્યાસ હિટલર કરી ચૂક્યો હતો. એ સંધનો આદર્શવાદ ચિહ્નરૂપે જાહેર થાય તે માટે હિટલરે ધ્વજ યોગ્યો. એ ચળવળની પીઠિકામાં આધ્યાત્મિક તત્ત્વનું દર્શન કરાવવાની મુશ્કેલી એની હતી. એ પતાકાનો રંગ લાલ હતો. એની આસપાસ શ્વેત ગોળાકારમાં સ્વસ્તિક હતો. લાલ રંગની પાછળ લડાયક વૃત્તિ હતી, પડકાર હતો. એ લાલ ધ્વજની અંદર ચિત્રિત એ સ્વસ્તિક જર્મનીની જાતિવિશુદ્ધિનાં મુખ્ય ચિહ્ન રૂપે ઉભો છે.

આ નવાં મંડળે એટલાં જોશભરે કદમ ચૂકવા માંડ્યા હતાં કે મોટા નગરમંદિરો પણ નાના પડ્યા માંડ્યાં. મ્યુનિચની પચરંગી પ્રજા આટલી જખ્ખર ઝુંમેશને આશ્ચર્યથી જોઈ રહી. ૧૯૨૧માં એ સંઘમાં વિધવ શાદી નીકળ્યો, અને રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી સંઘનો સાતમે સભ્ય હિટલર ઉપર આવ્યો. એડોલ્ફ હિટલરે સરઘર તરીકેની શક્તિ સિદ્ધ કરી હતી. સંસ્કૃતભાષાની સર્વ સત્તા એના હાથમાં ચૂકવામાં આવી. એ સમાજવાદી સંઘની માનનીય, અને જખ્ખર શક્તિ તરીકે એનો સ્વીકાર થયો. સાત સભ્યોથી પ્રારંભાયેલા એ નાગી પક્ષની પીઠ પાછળ આજે એક કરોડ ચાલીશ લાખનું જળ છે. સાત માર્કસની સિમિટ્ટી શરૂ થયેલા મંડળની પાસે જર્મનીનું મહારાજ્ય છે. સાદસિક સ્વભાવ, અને અડગ આત્મશ્રદ્ધા માનવીને કયે દરજ્જે પહોંચાડી શકે છે, એનો હિટલર આજના યુગમાં જાણતો અને જીવતો નમૂનો છે.

પર્લાનને માર્ગે કૃષ્ણ કદમ

ત્રી શ વર્ષના જુવાન હીટલરનું નામ હવે તો બાવેરીયાનાં મુખ્ય નગરોમાં ગણી રહ્યું હતું. બાવેરીયાની આંતર્ગત કુબેશ નિકાળવા વગતભરનાં પ્રત્યાષાતીઓ અને સ્થિતિચૂસ્તોનો મ્યુનીચમાં મેળો ચર્વા માંઓ. બાવેરીયાની ઉચ્ચમવાદી ઝગમગના કોઠાને અને હૈયાને ટેરવે હીટલરે સ્થાન લઇ લીધું. આખા થે સંસ્થાન ઉપર હીટલરની ગજમનાક અસર જન્મી ચૂકી હતી. એનાં બ્યાસપીઠ ઉપરથી, શેખિનીથી, અને જોરદાર જમાનથી એ એકલો સામનો કરતો. બાવેરીયાની પ્રજાનાં શોક એતું મુખ જોવા અને એના ચરણે બેસવા દુરકારથી આવતા, અને હીટલર એ લાખો નરનારીઓની વહાલી પ્રતિમા બની રહ્યો. મ્યુનીચનાં રાજમાર્ગમાં અને રોડોમાં એક સ્થળેથી બીજે સ્થાને તે જતો ત્યારે કુમારો અને કિશોરો એની ચાલ સામુ જોઇ રહેતા, એનાં પ્રાણુવાન ચહેરા તરફ તાકી રહેતા, અને “હીટલરની જમ | હીટલરની જમ |” ના નાટ્યી એને વધાવી લેતા.

હીટલરનું કામ પૂર જોસથી આગળ ધપી રહ્યું હતું. એક દિવસમાં દસ-પ્ચાર વિરાટસભાઓ તે મળતી ચૂકતો. એક સભા અને બીજી સભા વચ્ચે અડધા જ કલાકનું અંતર રહેતું. મંત્રમુગ્ધ બનેલા સભાજનોને છોડીને બીજે નિયત સ્થાને પહોંચવા હીટલર દોટ ચૂકતો. એની ખ્યાતિ

બાવેરીયાની બહાર દૂર દૂર પવનવેગે દોડી ન્હી હતી. આજે એ ઇટલીનાં રાષ્ટ્રવિધાયક મુસોલીનીને સલામ મોકલતો હોય, તો બીજો દિવસે એકાસ્તોવેકીયા અને રુમાનીયાનાં એનાં નવા અનુયાયીઓને એની યોજના સમજાવતો બેઠો હોય.

ઓસ્ટ્રીયા અને હંગેરીનાં રાજપુરુષોની સંગઠિત લાંબી મંત્રણા ચલાવવામાં એના કલાકો જતા. પૂર્વનાં શાણા પુરુષો નરણુ તારણુ-હારના પાય પાસે બેસવા આવતા. એવે યધિ સમયે હીટલર નમ્રતાપૂર્ણ છતાં ગર્ભભર્યું હાસ્ય હસતો. યુરોપના નાનામોટા પ્રત્યાધાતીઓ અને સ્થિતિચૂસતો આ અડમ પુરુષની ઝુંબેશને બચપૂર્વક નીરખી રહ્યા હતા. અને એના અરાજકતાભર્યા રાજકાગ્યમાંથી અંધકારની ઉડી ખાઇમાં નાખવાનાં વ્યક્તિગત અને સંગઠિત પ્રયત્નો કરતા.

“૧૯૨૩નાં નવેમ્બરની ૮મી તારીખે આઠ અને ત્રીશ મિનિટને સુમારે નવી મરકાર સ્થાપવામાં આવશે.” એવી ઘોષણા હીટલરે બાવેરીયામાં એક સવારમાં કરી. હજારો માનવીઓએ નવા પુરુષનાં આગમનથી આંચકો અનુભવ્યો. પ્રજાસત્તાકની ધારાસભાની પાંચમી જયંતિનો એ દિન હતો. હીટલરને મન સમાજવાદીઓનો એ જ દિને વેર લેવાનો અનુપમ મોકો હતો. હેર ફોન કારને સરમુખત્યાર નીમવામાં આવ્યો. આમવર્ગમાં એની અમાપ આજર હતી. એનાં પ્રતિપક્ષીઓ કારને રંગ વિહોણા માનવી તરીકે પિઠાણુતા. સમારથાન તરફ જનારા યધા જ માર્ગ ઉપર લોકોનો માનવસાગર ઉછળી રહ્યો હતો. આખા સમારથાનને રાજમાર્ગે ફેલિસની દાર ગોઠવાઈને ઉભી હતી. પ્રવેશદ્વારની પાસે રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનાં અનુયાયીઓ સંઘના લેગાસમાં એ માનવસમુદાયને દોરી રહ્યા હતા. પ્રવેશદ્વારનાં પગથિયાં પાસે એ ઉમરાતા સમુદ્ધ ઉપર નયન ઠેરવતો ઉભો છે. હેરફોન કાર સમાદ્વારમાં પ્રવેશી છે, અને

હેર હીટલર એક હાથમાં બરી પિસ્તોલ પકડી, બીજા હાથે એણે જ તૈયાર કરેલું “જર્મન પ્રજાને હાકલ” એ નામનું ચોપાનિયું જનરલ સ્ટુઅર્ટહૉર્ક, અને અન્યની સહીવાળું એ જાહેરાતનું હેર કારનાં હાથમાં મૂકે છે. આકાશ તરફ બરી પિસ્તોલ ધરી હીટલર કાર અને અન્ય નેતાઓની પાસે, સંગીનની અણીએ એ કાર્યક્રમમાં તાત્કાલિક અનુમતિ માગે છે. હીટલરે નક્કી કરેલા હોદ્દા સ્વીકારવા એ સંગળ નયને એ ત્રણ પુરુષોની પાસે વિનંતિ કરે છે. બેગી થપેલી માનવ મેદનીતી અનુમતિ હર્ષનાદ સાથે હીટલર મેળવી ચૂક્યો છે. દ્વિતી હીટલરનાં આદવાને સ્ટુઅર્ટહૉર્ક એક મોટરમાં આવી પહોંચે છે, અને કૂદીને નીચે પડે છે.

“દરેક માનવીએ દેશધર્મ હરગીઝ જાળવવો જોઈએ.” હીટલર એક વાક્યમાં એનો માર્ગ સમજાવવા મથે છે.

“પણ અમને આપેલ વચનનો તે બંધ કર્યો છે.” સાધસર ઉંચે સાદે બોલી ઉઠે છે.

“પિતૃભૂમિનાં હિત ખાતર મેં મારા શબ્દો ધૂળમાં મેળવ્યા છે ખરા.” હીટલરે જવાબ દીધો અને હાથમાં રમતી પિસ્તોલ સામું જોડને બોલી ઉઠ્યો : “ચાર કારતુસનાં બાર કરવા આ પિસ્તોલ મારા હાથમાં રખાઈ છે. સમાધાન અશક્ય જનસે તો ત્રણ તમને ખસાસ કરશે—અને ચોથા બારથી મારી જાતને હું વીધી નાખીશ.”

જનરલ સ્ટુઅર્ટહૉર્ક, જનરલ લાસા, ફ્રાન્ક કાર, અને કર્નલ સાધસર એકત્રીસ વર્ષની વયનાં જવાંમદની જોરદાર જજાનમાંથી આવ્યાં અંગાર ખરતાં જોડને ધડીબર કપોી ઉઠે છે, અને સામ સામુ તાડી રહે છે. ધડીબર જર્મનીનાં ભાવીનું નાટક બજવાઈ રહ્યું છે, અગાધ શાંતિ સર્વત્ર છવાઈ રહે છે, અને હીટલર લોહીનાં આંસુ આંખમાં લાવીને લાગણીમાં હીસોળા ખાતા માનવસાગરને હૃદયેશીને યાચે છે.

“તમારા સૌની પાસે હું માયું છું કે આજની સરકારના સરમુખત્યારની સત્તા અને લગભગ તમારા હાથમાં મૂકી દે. આવતી કાલે પ્રભાતે કોં તો જર્મનીની રાષ્ટ્રીય સરકાર દેખશે, યા તો પોતાની જાતને છિન્નભિન્ન એ નિહાળશે.” જર્મનીનાં રાષ્ટ્રીયવાદીઓની સમક્ષ રાષ્ટ્રપિતને કાળે હું તમારી પાસે બીજા માયું છું.” એ વાક્યો હિટલર પૂરાં કરે છે, અને રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી ઉત્તરારતી મેદની એ જવાનને વધાવી લે છે-હર્ષનાદથી અને અનેક પોકારો કરીને અનુભૂતિ આપે છે. હજારો સ્વદેશાભિમાની નરનારીઓ રૂમાસો હાથવતા રાષ્ટ્રીય ગીત ગાતા આક્રમણ અને અવનીતે ભરી દે છે. રાત્રિનો અધિકાર ચતાં માનવીનો સમુદાય વિખેરાઈ જાય છે.

મ્યુનીચનાં લાખો નરનાર જ્યારે નિદ્રાનાં અંકમાં પોદતાં હતાં, ત્યારે મધ્યરાત્રિએ ફોન કાર, લોસો, અને ઈર્નલ સાધસર ટેલીફોનની ધંટડી ઉપર હિટલરને સાફ પાડે છે. “અમે તમારી આ બજાવાખોર અને લસકરી ચોજનામાં સહમત થતા નથી. અમારા સહકારનો છંકાર ફરીએ છીએ.” અને એટલું જોણતામાં ટેલીફોન ખતમ થાય છે.

બાવેરીયાની પ્રજા હજી આજસમાં અજો મરડતી હતી, ત્યારે હિટલરની રાષ્ટ્રીય સરકારની પાસે ધારેલાં સાધનો નહોતાં. એ આખી રાત મ્યુનીચમાં સંગઠન કાળે હિટલર આથડ્યો હતો. સવારની સ્તીતળતામાં ય એ રાતભરનાં પરિશ્રમે પ્રસ્વેદથી નહાતો હતો. એના અંગે અંગમાં થાક ભર્યો હતો. વર્ષના કોટ એના દેહ ઉપર રહી ગયો હતો. એનાં પાંચળમાં ઉપર જોસમેર દોડવાથી ગારાનાં ડાઘ દેખાઈ આવતા હતા. જનનલ લ્યુનર્ડોઈ એને હિટલર ને લસકરી પહેરા મ્યુનીચનાં માર્ગોમાં, પૂવ ઉપર અને સરકારી મકાનોમાં જોડવાઈ ગયા હતા, એની સામે દલ્દો કંદવાની મદ્યન ચોજના વિચારતા હતા. મ્યુનીચનાં માર્ગોમાં ભવ્ય સરખસ કાઢી બર્લિન તરફ ઐતિહાસિક દૂત કરવાની ચોજના થડાઈ ગઈ. “સામા પક્ષનું એક પથુ લોહીનું દીપું રેડાયા વગર અમે

આજ અમારી નેમ સિદ્ધ કરવા વાંછીએ છીએ.” એ હીટલર પકોનો તે દિવસનો મંત્ર હતો.

એ વિરાટ કૃત્યના પ્રયત્નો નિર્મર્થક કરવા સિપાઈઓના ટોળા વાધની જેમ આક્રમણ કરવા હિમા થઇ ગયા હતા. નવજવાન વિદ્યાર્થીઓ, માછ અમલદારો, આમલોના આદમીઓ અને મધ્યવર્ગના પુરુષો અને સ્ત્રીઓ હીટલરને પગલે પગલે ચાલવા ખોળેખોળ મીઠાવી ખર્જીનને માર્ગે મીટ માંડતા હતા. લડવીગ ધીજ ઉપર ભરી ખંદૂકે ઉમેલા પોલિસને ખસેડી નવેચ્છરની લમી તારીખે હીટલરે ખર્જીનની પાદગાર કૃત્ય આરંભી.

“ એ પોલીસની પકટણુનાં પાપાણુ સંહયો પણુ અમને કૃત્ય કરતા દેખી પીગાળ્યાં હતાં, અનેકની આંખોમાંથી આંસુઓની ધાર વહેતી મેં જોઇ હતી.” એ કૃત્યનો પ્રતિહાસ લખતાં હીટલર ઉપનું ચિત્ર રજૂ કરે છે.

પ્રેક્ષકોના ટોળા હિંસાને માર્ગે અનેકને ઉત્કેષી રહ્યા હતા. હીટલર એનાં અહિંસાના જાહેરનામા ઉપર જ અડગ રહેવા માગતો હતો. રહેરમાં, માર્ગમાં, અને ખર્જીનના આખા પે રસ્તામાં હીટલરના જપનાદોષી ગગન માળતું હતું. સરકારી મહાસભ્યની નમ્રદીક કૃત્યવાદીઓનો પ્રવાહ આવતો હતો, અને લોકરનાં બે સિપાઈઓએ દારૂગોળાનો મારો આરંભી દોષો. એક ઉચ્ચ કઠાવર આદમી નીચે પડ્યો. પંદરેક માનવી મરણને કાઠે બેસી અંતિમ ચીસો નાખતા હતા. હીટલર એ ગોળાગારના વર્ષાની સ્ત્રોતે પર્વત શેઠ ધસે જતો હતો. સ્પુનર્ગિ દહાર છાતી રાખી ચાલે રાખ્યું. હીટલરનું શરીર જાણે ભોલીનું જાણે લાગતું. સિપાઈઓની બાજુએ કદમ મારી રહ્યો હતો. એની આંખોમાં અવર્ણનીય પિસાર ભર્યો હતો. એનાં દલનચક્રમાં વેરબાવના હતી. હેર ફોન કાર આ આખો પે મળ્યો જોઈ રહ્યો હતો. હીટલર લવાયો નહોતો, પણુ રામદોહનાં ભજનર અજાણના વિકરાળ ઘસામાં ઝડપાઈ ચૂક્યો.

રાજદ્રોહી હીટલરનું તહોમતનામું

મ્યુનીચની લશ્કરી પાઠશાળાનાં વિદ્યાર્થી મકાનમાં હીટલર અને એના ગિરાદરો રાજદ્રોહનાં યુના માટે અપરાધી તરીકે ઉભા હતા. ખમ્બુટનખર્ખના ત્ત્તા ઉપર ધોડેસ્વાર થયેલા પોલિસની કુકડી ઉછળી રહેલા ખાનવસાગરને સંગીનનાં ઠંડે દૂર રાખી રહી હતી.

રાજદ્રોહી કેદીઓને બહાર ઉભા રાખવામાં આવ્યા અને હેર હીટલરનું પરિશ્રમિત મુખ દેખીને, એક જુવાન તરૂણી બોલી ઉઠી:—

“કેટલું આન વલ્લ છે એ હીટલરનું ?”

“ઉપવાસની પાતળાઓએ એને ફિક્કો બનાવ્યો છે. તથા દિવસ પછી એનાં મિત્રનાં ઘરમાં એને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યો. અનેક દિવસ મુઠ્ઠી રોટલાનાં જાટકાનેય અપવાની એણે દ્રવતાપૂર્વક સાક્ષાત્ ના પાડી.” હીટલરને પૂજનીય ખાનતા એક જુવાને પેલી જાહને સખ જણ્યું પાડી.

હીટલર અને એના ભેદીઓનો મુકદ્દમો શરૂ થયો તે પહેલાં જાવેરીયાની સંસ્થાન પોલિસ ગોળીબહારનાં અખતરા અજમાવી રહી હતી. લશ્કરી પોલિસની સરાહી પસંદજી અ્યુનીચના માર્ગમાં બચનું વાતાવરણ

નું કરતી હતી. રાત્રિનાં નવ ગજો મૃત્યુ થંટ જણ રહ્યો અને નવ પછી બહાર ન નીકળવાનું ફરમાન બહાર પડ્યું. બાવેરીયાની પ્રજા ભય-ભીત બની કંપતી હતી. ડોક્ટર કારનો શબ્દ અને ફરમાન એ અંતિમ શબ્દો હતા.

હિટલરની પ્રતિમા સામે મ્યુનીચનાં આખા યે શહેરમાં વેચવાનો, દેખાડવાનો, અને બહાર ચૂકવાનો સમજડ પ્રતિબંધ ચૂકવામાં આવ્યો. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનાં (યુનિફોર્મ) લેખાસને અટકાવવામાં આવ્યો. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી સંઘનાં મુખ્ય સ્થાનેને મણીકાં તાળાં મારવામાં આવ્યાં. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનું વાજાંત્ર અને મુખપત્ર લાખી દેવામાં આવ્યું. આખા યે સંઘના પ્રાણરૂપ, સચકત અને જળવાખોર નેતાઓને કેદખાનાની કોટડીઓમાં ધડેલી દેવામાં આવ્યા.

રાજદ્રોહીઓની સામે મુકામે ચાલતો હતો. એ લશ્કરી પાઠશા-ળાનાં દાર ઉપર મજબૂત ચોકી પહેરો હતો. પ્રવેશ પંક્તિવાળા ઓ પુરુષોનેય તપાસીને અંદર જવાની રજા મળતી. બાવેરીયાની સામે અંતિમ રાજદ્રોહનાં એ નવ આરોપીઓને કેદખાનામાંથી કાઢીને એ લશ્કરી ડાવણીનાં તાળા અને કુંચીના પૂર હમામમાં પૂરવામાં આવ્યા. એક મોટી જૂરી મોટર ચંબી, અને અદસ્તી એક પ્રચંડ માનવી બહાર નીકળ્યો. એને મોટરમાંથી ઉતરતો જોખને પહેરગીરો સાવધાન થઈ ગયા. ન્યાયમંદિરનાં પગથીયાં મક્કમ ગળિએ એ ચડતો હતો. બધાની આંખ ત્યાં એ માનવી ઉપર થીજી ગઈ. એનું નામ હતું જનરલ લ્યુડવિગ્-હીટલરનો એ વહાદાર અને જોરદાર સહકર્મચારી.

મ્યુનીચની એ જૂની પાઠશાળા ધડીતર ન્યાયમંદિર બન્યું. ન્યાયા-સને જેમનાર અમલદારો હજુ આવ્યા નહોતા જનરલ લ્યુડવિગ્-હીટલરનાં ભેદખાની સાથે ગણાડે ચડ્યો. કર્નલ કીમલ જે મક્ક લાગ્યાં

રાજદ્રોહી હીટલરનું તહોમતનામું

મ્યુનીચની સરકારી પાઠ્યાળાનાં વિદ્યાળ મકાનમાં હીટલર અને એના બિરાદરો રાજદ્રોહનાં ગુના માટે અપરાધી તરીકે ઉભા હતા. બ્લુટનમ્બના સ્ત્રી ઉપર ઘોડેસ્વાર ધથેલા પોલિસની ઢુકડી ઉછળી રહેવા માનવસાગરને સંગીનનાં કંદે દૂર રાખી રહી હતી.

રાજદ્રોહી કેદીઓને બહાર ઉભા રાખવામાં આવ્યા અને હેર હીટલરનું પરિશ્રમિતિ ધ્રુમ દેખીને, એક જુવાન તરણી બોલી ઉઠી:—

“કેટલું મ્હાન વદન છે એ હીટલરનું ?”

“ઉપવાસની વાતનાઝાએ એને ફિક્કો બનાવ્યો છે. તથા દિવસ પછી એનાં મિત્રનાં ઘરમાં એને ગિફ્ટતાર કરવામાં આવ્યો. અનેક દિવસ સુધી રોટલાનાં બટકાનેય અપવાની એણે દ્રઢતાપૂર્વક સાફસાફ ના પાડી.” હીટલરને પૂજનીય માનતા એક જુવાને પેલી બાઈને સમજાવ્યું પાડી.

હીટલર અને એના ભેરઝાનો મુકદ્દમા ચાર થયો તે પહેલાં બાવેરીયાની સંસ્થાન પોલિસ ગોળાબદારનાં અખતરા અજમાવી રહી હતી. સરકારી પોલિસની સજાથી પથથણ મ્યુનીચના માર્ગમાં બપોરના વાતાવરણ

હકું કરતી હતી. રાત્રિનાં નવ ગજો મૃત્યુ થંટ બજી રહ્યો અને નવ પછી બહાર ન નીકળવાનું ફરમાન બહાર પડ્યું. જાવેરીયાની પ્રગ્ભ બપોળીત બની કેપેલી હતી. ડૉક્ટર કારનો ચખ્દ અને ફરમાન એ અંતિમ ચખ્દો હતો.

હિટલરની પ્રતિભા સામે મ્યુનીચનાં આખા યે શહેરમાં વેથવાનો, કેખાકવાનો, અને બહાર ચૂકવાનો સજ્જત પ્રતિજ્ઞ મૂકવામાં આવ્યો. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનાં (યુનિફોર્મ) લેગાસને બટકાવરામાં આવ્યો. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી સંઘનાં મુખ્ય સ્થાનોએ મશીકાં તાળાં મારવામાં આવ્યાં. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનું વાજીત્ર અને મુખપત્ર દાખી દેવામાં આવ્યું. આખા યે મધ્ય પ્રાણુરૂપ, સચકા અને બળવાબેર નેતાઓને કેખાનાની કોટડીઓમાં ધકેલી દેવામાં આવ્યા.

રાજકોટીઓની સામે મુકદ્દમા ચાલતો હતો. એ લશ્કરી પાઠશાળાનાં કાર ઉપર મજબૂત મોઢી પહેરો હતો. પ્રવેશ પ્રતિકાવાળા ઓ ધુરોનેય તપાસીને અંદર જવાની રજા મળતી. જાવેરીયાની સામે અંતિમ રાજકોટીનાં એ નવ આરોપીઓને કેખાનામાંથી કાઢીને એ લશ્કરી જાવણીનાં તાળા અને ફેંચીના પૂર દમામમાં પૂરવામાં આવ્યા. એક મોટી બૂટી મોટર ચંબી, અને અલ્ટી એક પ્રમંડ માનવી બહાર નીકળ્યો. એને મોટરમાંથી ઉતરેને જોઈને પહેરગીરો સાવધાન થઈ ગયા. ન્યાયમંદિરનાં પગથીમાં મક્કમ ગળિએ એ ચડતો હતો. બંધાની આંખ ત્યાં એ માનવી ઉપર ધીજી ગઈ. એનું નામ હર જનરલ લ્યુડવિગ્-હીટલરનો એ વફાદાર અને જોરદાર સહકર્મચારી

મ્યુનીચની એ જૂની પાઠશાળા ધડીબર ન્યાયમંદિર બન્યું. ન્યાય સને જેખનાર અમલદારો લખ્ય આવ્યા નહોતા જનરલ લ્યુડવિગ્ એનાં જોરણોની સાથે ગજાટે ચડ્યો. કનલ ફીંગલ જે મહ લગાઈ

જીવનના જોખમે લકષ્યો હતો, એ મોતના પડાવાની કલ્પનાથી ફરે હતો, મુનિચનો માછ પોલિસ સુપ્રેન્ટેન્ડેન્ટ પોલ્કર હીટલરની સાં વાતોમા પડ્યો હતો. મુકદ્દમે સાબળવા આવેના પ્રેક્ષકોની સામે રોષ અને અસતોષનું જિન કડીને ટીટલર ફ્રાનકર જેવા પિતૃભા હિત્તા ગ્રી સાક્ષી આપવા આવેના અનેકને જોઈ લેતો.

મુકદ્દમે અનાવનાર ગર ન્યાયાધીશો એ ન્યાયમંદિરમા પ્રવેશ્યા અને ગવર્નરોડીએએ એમની એડીએના અવાજ કરી તિરમ્મર ભરી રીતે એમને નવાન્યા છપ્પી પાડનાર અને વર્તમાનપત્રોના કાચકર્તાઓએ પ્રેરણા દેના, અને જે તહેામતદારોને બાવેરીયાની પ્રજા “વીર” ગણી હૃદયે આપતી હતી એને બાવેરીયાની સમર ભયર ગણી મુકદ્દમે અગ્રવવા માગતી હતી. ડૉ. જેન્ગનાઈને દાખા માયર્ના માયર્ના ગુનહેગારોની સામેની રાજકોહના કાવત્રાની હકીકત ન્યાયમંદિર સમક્ષ રજૂ કરી. મરકારી એ દરિયાદીએ જાહેર ક્યું કે “એ આખા યે કાવત્રાની યોજના કરનાર એ યોજનાને સેવનાર એટલે હીટલર મુખ્ય હતો. હીટલર જ બાવેરીયાનું સરચાત ઉપનાવી નાખવા માગતો હતો. એણે જ એના રાજીદોને જાહેર ફગળા સોંપ્યા હતા, અને એ આખી યે અગ્રવજની સ દારી હીટલરે પોતાના હાથમા રાખી હતી જનગલ સુખડોઈ મહાન સ્વદેશપ્રેમી અને અમાપ લાગવગવાળા, અને પ્રતિભાશાળી અનવી તરીકે બાવેરીયાની પોલિસને પોતાની ફરજભાષી દૂર જવા લાગાવેના હતો નાજૂય સેનાનો એ મોવડી હતો. હીટલરે યોજેલા કાવત્રાનો જનરલ સુખડોઈ વામિગાર હતો.” ડૉ. જેન્ગનાઈને આગળ મુકદ્દમાની વીગતો આપતાં નાજુખુ કે “હું હેર હીટલર અને જનરલ સુખડોઈનાં પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિત્વ અને નિ સ્વાર્થી શાવનાની પ્રશ્ન સા કર્યા વગર રહી શકતો નથી. હું અગત રીતે એ બેઉને મનનીય પુરુષો તરીકે લેખુ છું છતાં ય કાચકર્તાની સામે થનાર અને રાજ્યની સામે = દાતવદુ બેડનાર માનવીની તત્ત્વ અનુદયા

કે દયાની સાગણી એ પાપરૂપ છે.” એટલું બોલી એ ઐતિહાસિક મુદ્દાની હકીકત મૂકી, છૂંદું હાસ્ય હસતા હસતા ડોક્ટર રેન્ડગ્રાધન બેસી ગયા.

ન્યાયમંદિરના પ્રમુખે ગુનેગારોની કારકિર્દીના ઇન્દ્રાસ આપશે. રાફે કૌર્મી, હીટલરની, લશ્કરની અને સંધ્યાનિક, જળહથેલી મન્દિરિની, તથા તથા વાર જામી થયાનો ખૂબ સાગણીશુદ્ધ હેવાળ એ આપતો હતો, અને હીટલર વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો કે હું એક જ વાર લકષ્મમાં થયાં હોઉં.

ગ્રાજમેશ્વરપરિવર્તનાં આકારમાં એ મુકદ્દમા ચાલી રહ્યો હતો. ગુનેગારો, ધારાશાસ્ત્રીઓ, ન્યાયાધીશો અને સંકારી કૃષિાદી એક પછી એક પોતાનાં પક્ષની હકીકતો જોરપૂર્વક રજૂ કરે જતા હતા. ફરિયાદીની આપમાં નજાત હતી, વિનય હતો પણ; રાજદ્રોહનાં એ તંદામતંદાવો દરેક પળે એ સરકાર તરફ કટાક્ષ કરીને કોન કાઢે અને એ પક્ષને ન્યાયાધીશ ચિતરવાનાં પ્રયત્નો કરતા હતા. રાજકીય પરિસ્થિતિ, અને પ્રચલિત રાજકારણ પર ગંભીર અભિપ્રાયો દેતી અને ફરિયાદી વચ્ચે ચાલી રહી હતી.

સરકાર અને તંદામતંદાવોનું માન્ય એક નહોતું, દષ્ટિ એક નહોતી, મતમતંતર પ્રચલિત હતા. અને એ અંતર સાધી સમાય એ આમંભવિત હતું. કેટલાએ મુદ્દાઓ હતા કે જેમાં સરકાર પણ ગુનેગારોની પ્રવૃત્તિ અને જાવનાની હકર કરતો. એ આખી રે ચર્ચામાં, અને શાંતિદક્ષ મુદ્દામાં હીટલરનાં ચળવળ બચકર હતા. હીટલર એ ફરિયાદી દોષ અને જાવેરીયાની સંકાર એ ગુનેગાર દોષ એટલી છટાથી ફરતાપૂર્વક અને રમામંદુર્વક એ પોતાની આંતરપ્રતીતિ અને જાવના ન્યાયમંદિરમાં રજૂ કરતો હતો. રંજભૂમિ પર ખેડના નટની જેમ એ મૂકી ન્યો હતો કે ‘રાજ્ય અને સરકારની શી ફરજ છે? એનાં મૂળ ક્યાં છે? અને સરકારને આર્થિક સંસ્થા તરીકે જામત લાગે છે. હું એ દષ્ટિબંધુનો

સામનો કરવા માગું છું. રાજ્ય એ આર્થિક સંસ્થા નથી પણ જાતિ સંસ્થા છે." હીટલર બોધતો હતો, અને પ્રેક્ષકો અનુભવતા હતા કે હીટલર એ ધૃતિવાદી હતો, અને જાવેરીયાની સરકારની સામે એનું તહોમનનામું રોપપૂર્વક સાબિત કરવા એ મથતો હતો. કલાકો સુધી રાજદ્રોહનો આરોપી હેર હીટલર એ ન્યાયમંદિરમાં સરકારની સામે જખાળા કાઢતો રહ્યો. એણે નિર્દય ટીકાઓ કરી, અને સર્વમુખી આક્રમણ કરતો રહ્યો.

એનાં વાક્યોમાં વીજળીનાં અમકાર અને રોશની ભર્યાં હતાં. એ લશ્કરી પાઠ્યાળામાં એણે ઇતિહાસમાંથી અનેક દેશોનાં મહાન પુરુષો અને વિભૂતિઓનાં ગેરકાયદેસર કર્મોના સેંકડો દાખલાઓ આપી બતાવ્યું કે એ જ પ્રગ્ન એ યુગેગારને પૂજનીય માને છે. જર્મનીના જ જવલંત ઇતિહાસની યાદ આપી, અને જર્મનીની એ મહાન ક્ષિતિઓનાં પાનાં એ હીટલર પકવા માંડ્યો. પોતે જ પ્રાપ્ત કરેલી શક્તિ અને સત્તાથી જર્મની પર શાસન કરનાર પીઝમાર્ક શું જર્મન ધારાસભાને વિખેરી નાખવા બદલ દેશદ્રોહી હતો ? વીલીયમ પહેલો જર્મનીના સરનક્ષીન તરીકે તમ્મ પર બેઠો એ એનું કાયદેસરનું શું સામ્રાજ્ય હતું ?

ન્યાયમંદિરનાં એ મહાન અમલદારને ય મંત્રમુગ્ધ કરતો હીટલર હબીને કહે છે "હું પૂછું છું તમને, નામવરો, કે જર્મનીને એક કરવાનાં મારાં અભિયાષ છે ? એને રાજદ્રોહનું નામ આપનાં પહેલાં હજાર વાર વિચારવાની તક આપું છું. આકાશમાં ન હોય, અને ગીતો ન ગાય એ પક્ષી નથી. રાજકારણને વરેલ માનવીએ એની ખુંબેશ રાતદિન ધપાવે રાખવી એ જ એની દરજ્જા નથી ? સરમુખત્યાર થવા નિમાયેલ માનવીને ટેકા કાણ આપી શકે ? એ તો એનાં હરથડી યાંચો સન્મ્યા જ કરે, એનો માર્ગ અણુનમ કાપ્યા જ કરે."

પાસે જ બેઠેલી મ્યુનીચની ઉમદા અમીર કુટુંબની એક લવના તેજભર્યા નેત્રે આ જુવાનને જોઈ રહી હતી. એની પૌરુષમયી છટાએ

એનાં જીવન ઉપર ભદ્ર અસર કરી, અને એ પાસેનાં ભાષ્યધને મોટેથી કલા વગર ન રહી શકી.

“જર્મનીનો એ પામવ પશુ પામ્યો છે.” હીટલરનાં ભહેરનામાંના અંતીમ શબ્દો એ ન્યાયમંદિર પર પડતા હતા, અને તપેલા લોકનાં કંઠકાની જેમ પ્રેક્ષકો પર ફેંકાઈ ચલા હતા.

“હરેક દિન, હરેક ક્યાકે ક્યાકે, અમરી ફેન વધારે જોરદાર, વધારે પ્રમળ જનતી જાય છે. જે સગા મારા ઉપર, અને મારા ભેર્યો ઉપર તમે નાખવાના છો એનાથી હું અગાધુ નથી. સૌથી ઉત્તમ ઇન્સાફ આપનાર ખુદાના મંદિરમાં અમે ગુનેગાર નથી, એ અમારો ઇતખાર છે. હમર હમર વાર તમે ન્યાયનું નાટક કરીને અમે બપંદર ગુનેગારો છીએ એનો ફેંમયો આપશે, પણ જગતની પાસે હું મક્કમનાપૂર્વક ભહેર કરું છું કે ઇન્સાફના મંદિરની દેવીની સમક્ષ અમે ગુનેગારો નથી. ઇતિહાસનો ફેંસલો એક જ હશે અને છે. અને તે અમારો અચૂક અને અશુનમ છુટકારો.”

ન્યાયમંદિરનો પ્રમુખ આ જવાનનાં હૃદયમાં સળગતી આગ જોઈને ખડખડાટ હત્યા વગર ન રહી શક્યો.

“હીટલરની ભાષાની પ્રખરતા, અને વાગ્વિહારે મારી ઉપર પ્રયંક અસર ઉપજવી હતી. જેમ જેમ એના ફટકા હું સાંભળતો ગયો તેમ એના પરતું તહોમત નિર્મળ હતું એવી સજ્જક ખાત્રી મને થવા લાગી.” સરકાર તરફથી મુદ્દમામાં હિમા કરવામાં આવેલ એક જવાબદાર સાક્ષીએ ઉપર મુખ્ય સાક્ષી આપી.

હોર ફેન કાર ખીજો સાક્ષી હતો. જ્યારે સાક્ષીનાં પિંગરામાં તે આવી હોયો, ત્યારે ન્યાયમંદિરમાં શબ્દોનો, અને કટાક્ષોનો શિકાર ખેલાઈ રહ્યો. પોલિસનો મોવડી પોહોર અને હોર કાટની વચ્ચે શાબ્દિક

અપાઝી થવા માંડી, અને આખા ધે ન્યાયમંદિરમાં હસાદસ ચાલી. જનરલ સ્પુડનગોઈની ખ્યાતિ અને નામના પાણીની જેમ સરકારી મંડળોમાં પ્રસરી હતી, ગંબીર વાતાવરણબર્યા ન્યાયમંદિરમાં શાંતિ અને ગાંભીર્ય ધેરાવા લાગ્યા, અને હતિયાદી સરકારની સામે કટાક્ષબર્યા આક્રમણ સાથે જર્મનીની પ્રજાનાં ભાવિ પરત્વે એણે ઐતિહાસિક નિવેદન શરૂ કર્યું.

“જર્મનીની સામે રાજક્રોધ કરનાર અમારી, આરોપીઓની સામે ન્યાયનાં આસન પર બેસનાર, ન્યાયાધીશોનો જ ન્યાય આ પગે તોળાઈ રહ્યો છે. હું અંતરની પ્રતીતિપૂર્વક કહું છું કે હતિહામનાં ન્યાયાસને અમે યુનેગાર નથી. હતિહાસ પણ અમને, અમારા કાર્યને ઝાંખપ નહિ આપી શકે. અમારાં નામ બંને કદખાનાની કિતાબોમાં રહે, અમારી પ્રવૃત્તિએ જર્મનીનાં નરજીવનમાં જળ્પર ભાગ ભજવ્યો છે. જર્મનીની રાષ્ટ્રીય ચળવળ નાખૂદ થશે તો જગત અને મુરોપનાં નકશા-માંથી જર્મનીનું નામ જૂંસાઈ જશે.”

આગળ આક્ષનાં વિચાર અને કલ્પનાથી એ રાજક્રોધી યુનેગારનો અવાજ ધીરો પડે છે, પણ કવિનાબર્યો બને છે.

“નામવરો ! જર્મની આજે શુભાવેન આત્મા, અને જીવન કાળે પોકાર કરે છે, હિંસાવેધી જૂમ પાડે છે તે સભળાય છે ? અમારો ફેંસલો જાહેર કરવા બેગા થયેલા સજ્જનોને કહું છું કે જે તમારી પાસે અપરાધી તરીકે ઉભા છે, તેમનું આગ્રહનું કાર્ય અને શુભેચ્છ એ પરિત્ર ધર્મ છે એમ કજૂલી, જર્મન પ્રજાનાં બાવડાંમાં એમને પાછા સુપ્રત કરી ધો. — રાષ્ટ્રોદ્ધતી નહિ પણ વીરતાબર્યા કમંથી જ દુનિયા-બરનો ઇતિહાસ લખાયો છે.”

જર્મનીનું પુનર્વિધાન કરનાર આ નવરાષ્ટ્રવાદીઓનો ઐતિહાસિક ફેંસલો જાહેર થયો, પાંચ પાંચ વરસની જંગલી સજ્જ ફરમાવવામાં

આવી; પણ જર્મનીનાં દેખાનામાં હીટલર અને જનરલ સ્ટુનઝર્ફ જેવા વીર નરો લાંબો સમય સહે તો જર્મનીની પ્રગતિ કુંધાઇ જવાનો ખય એમને ચ દેખાઇ રહ્યો હતો. છ જ મહિના પછી હીટલર અને એના ભેરૂઓનો છુટકારો થયો.

ન્યાયમંદિરમાં ફેંસલો સંભાવવામાં આવ્યો, અને આસપાસ વેરાયેલા મેટા ખાનરસમુદાયે "હીટલરની જય ! સ્ટુનઝર્ફની જય !" ના નારોથી ગમન ગમ્મબું, અને ધક્કા ધણુધણાવી, સ્ટુનઝર્ફ બહાર નીકળે છે, અને સેંકડો જર્મનો એના પગ પકડી લે છે. મિનિરો ઉપર મિનિરો પસાર થાય છે, અને હીટલરનું મુખ જોવા ખાનર સમુદાય તત્તલે છે, ખૂબ પાડે છે. હીટલર પિચ્છી બીઝમાર્ક શેા સરકરી પાઠ-શાળાની આગામી પર ચડીને દબરો મુખમાંથી નીકળતા આનંદસૂત્રો, હાથ હલાવી ઝળઝળાં જવાગ આવે છે. બીઝમાર્કનો એ જન્મદિન હતો. આગેબાથેથી "શુક્રિઃ હીટલરની જય !" ના હર્ષનાદ દવામાં ગળાઇ ગયાહને આવી ગ્લા દતા.

હીટલર અને એના જગદ્ગર ગિરાદોતે કારાગૃહમાં સળિયાઓની પગપાડે ધકેલી દેવામાં આઆ, અને એની ગુબેરાનું નામનિશાન ન રહે એ અર્થે જર્મનીનાં રાજ્યોમાં એ સંધની સાથે રાખત પ્રતિબંધ લાદેર થયો. હીટલરની પ્રશ્નિતો અંત જર્મનીમાં આવી રહ્યો હતો. હીટલર કારાગૃહમાં હતો, અને પ્રતિપક્ષીઓએ પોતાની જબ્બર ફામ જમાવી દીધી. હીટલર દેખાનામાં ધકેલાયો. એનાં ભેરૂ સળિયાની પગપાડે સંતાયા, અને એનું નામ નિશાન ચોક્ક વર્ સુધી જર્મનીનાં રાજકારણમાંથી સમૂળથી દૂર થયું. પણ એને ખજર હતી કે દિશુશિત જોરથી, દબર ગણો ચોર કરીને એ જ જર્મનીનાં તખ્ત ઉપરથી સાવ દરોડની પરાગિત પ્રખને એ હીટલર ચેતન આપરાતો હતો, જમતની અડાન પ્રગળોમાં એનું હિયું રચાન નિશ્ચિન કરાવવાનો હતો ?

કારાવાસનો અતિથિ

૨ ત અને દિવસ ઘડીક મજૂરોમાં, ઘડીક મોટી માનવસભા-
ઓમાં દેખાતો હેર હીટલર હવે લેન્ડમર્કમાં દારવાસમાં
કેદી બન્યો હતો. એ કેદખાનાનાં સેંકડો કેદીઓમાં હીટલર જુદી જાનનો
હતો. સામાન્ય ગુનેગારોથી ભિન્ન અને અસાધ્ય ઓરડામાં હીટ-
લરનો આવાસ હતો.

લેન્ડમર્ક જેલની હીવાલો ઉપર લગતાં સૂચનાં બાલ કિરણો પડે
છે, અને સંખ્યાબંધ કેદીઓની હારમાળા વ્યવસ્થિતપણે ધંતની જેમ
દૈનિક કાર્યક્રમ શરૂ કરે છે. સવાર પડે છે, બપોરે મધ્યાહ્ન તપે છે,
અને રાત્રિનાં અંધકાર છવાય છે. પણ એ જ કિનાબોર સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ,
એ જ ગર્વિલા ચોકીદારો, અને એ જ જડતાબદ્ધ ધંતવત્ જીવન !
પ્રથમ દિને જે નગરે પડે છે તે જાણે અનંતકાળ સુધી દેખાવા સમર્થ
ન હોય ! ગરીબ પ્રાણી શા કેદીઓની સલામો ઝીલે, ઝીલે કેદ-
ખાનાનો વડો વ્યવસ્થાપક હીટલરનાં આવાસ તરફ આવે છે. રાત્રદારી
કેદીઓને અપાયેલ આ વિભાગ સુંદર હતો. વિદ્યાળ બારીબારણાંમાંથી
સૂર્યનો તાપ દિવસભર આંજી હતો, અને નજીકનાં ગામડાંનાં બગીચાઓ
અને ખેતરોમાંથી પવનની મીઠી લહરીઓ વાહ જતી. કેદખાનાનો સજો
બગેર પ્રવેશતાં પહેલાં ચંચી જાય છે, લેગાસ સરખો કરે છે, મુખ
ઉપરનો રૂઆળ ઓછો કરે છે, અને બારણું ખટકાવે છે.

“આપ્યા આવો.” એટલો દૂધ અને સચોટ જવાબ અંદરથી આવે છે.

ખારીનાં કોઠાના સળિયાને ટેકરીને એ રાજકેદી છટાભરી રીતે ઉભો દૂર દૂર જોઈ રહ્યો હતો. કાલર, ટાઇ, અને ખાવેરીયન શિકારીના પોશાકમાં એ સજ્જ હતો. હાસ્યવિડોણું નેત્રાએ એ જોઈ રહ્યો. એ હતો એડોલ્ફ હીટલર ! રાષ્ટ્રીય સમાજવાદનો જખખર દિગ્માયતી !

“પ્રભાત વંદન હેર હીટલર.” કદીય કદીની સમક્ષ નમ્રતાપૂર્વક નહિ બોલેલ હેર ખર્ગરે વિનયપૂર્વક બોલી હીટલરને નમસ્કાર કર્યાં.

“નમસ્તે.” ખાવેરીયાનાં એ રાજકેદી હીટલરના મુખમાંથી એટલો જ દૂધો, અને તોછડો જવાબ હતો.

*

*

*

સંધ્યાકાળે મધ્યમાં આવેલા નિશાળ ગૃહમાં ખાર રાજકેદીઓ ભેગા થતા. આરામ ખુરશીઓ ઉપર અમિત દેકરે લંબાવીને એ ખાર વીરનરો ભૂતકાળ ઉજેડતા, એના લોકાણમાં જતા. અને ભવિષ્યની ભય પોજનાઓ ધડતા. હીટલરનાં મુખ ઉપર ગમગીની છવાયેલી હતી, અને એ ભાગ્યે જ બોલતો. ભવિષ્ય હીટલરને નિરાશામયું લાગ્યું હશે. કદાચ મોટી મેદનીને ઉછાળનાર એ માનવીને આટલા સમાજનો ઓછા લાભ્યા હશે. જર્મનીમાં અમેરિકાનું ધન એંચાઇ આવતું હતું, અને મુખમાં આજોડતા જર્મનીને હવે જગવાની વાતો નહિ આકર્ષી શકે એ એના મનની અપાર વેદના હતી ! લેન્ડગર્મમાં હીટલરની મુલાકાત લેનાર એનાં બેરઓ કહેતા કે હીટલર ખૂબ ચંકાશીલ, અને ઝેરીલો બન્યો હતો. હીટલરનાં મોટા યોગાનમાં છ વક્તો ઉમાં હતાં. ધણીયે વાર એ ઝાડવાઓની સામે જોઈને વિચારમાં પડી જતો. હમ્મર વખત એ વક્તોની રાખ્યા એણે મણી હશે. એક દિન તો રાજકેદી એડોલ્ફ હીટલરે ઝાડવાઓની શાખાઓ ગણવાનો આરંભ કર્યો અને કંટાળ્યો.

ઉમેષાં રિયર ઝાડવાં દીટરને મંબીર અને સ.ણા લામના, ઇચ્છાશક્તિ અને જાગ એનામાં દીટર ન જોઈ શકે. જુલો ઉડતાં થેન પુષ્પો ને રૂખાનાને સુચસિત દરતા એનો આનંદ દીટર જલ્દા નડેનો અનુભવી રાખે.

એક દિવસ સૂર્ય નખેનો હતો તે પહેરે “હેર દીટર”નો અવાજ આગ્યો. એટલે બોલી નમ્રતાપૂર્વક અને માનસદીત જવાબની રાહ જોતો હો જાગેર ઉભો હતો.

દીટરનાં નેત્રો અમલદારી લેવાસૂચી ઉમેશ જાગેર ઉપર પડ્યાં. એનો ચહેરો અગમ્ય અને ચાત હતો. નીચા નખીને, દીટરને ધમેકી માનપૂર્વક કહે છે :

“રાત્રિના બે કલાક માટે તમે જલ્દાર જઈ રાખે છો.”

દીટર એક જ મલિનામાં આ વર્તન જોઈને આશ્ચર્ય-રિનગ્ધ નથને જોઈ રહ્યો. એનાં ચહેરા ઉપર હજુ ય કાળું વાલળ ઝમૂમતું હતું. “પાણેની જરાકમાં જ્યાં સામાન્ય કેદીએને પૂરતમાં આવતા ત્યાં લ્લ્લ્લન કેદી દસ જ મિનિટ માટે કેદખાનાના દરવાજા ખારે લીલા ધામથી આગળ દિત જૂનિ પર બેસવા, ધાસની એકએક ધારને ચૂમવા હેર જાગેરની પામે પગે પડેનો હતો.” હેર દીટરને કરેલી વિનનિનો જવાબ ગાંઝી-ધંમાં જોઈ જાગેરે અચ્ચો અનુભવ્યો. એ માનવીનાં ઉગાધુમાં જ્યાં એણે કાંઈ માયાં.

. આટલા ઉંડાર વર્તનની અખર દીટર પર નડેલી-એનાં ચહેરા પર આનંદ ન પ્રગટ્યો. જલ્દાર નીકળ્યા પછી નારી નહિ જાય એવી ખાતરી એ આપવા આવેનો નડેતો. લીલા ધાસની સુવાળી પયારી પર આજોટવાનાં સ્વર્નાં દીટરનાં નહોતાં. એકઠાં સુંદર ઝાડવાંએ

નીરખવામાં એને સ્પષ્ટર રસ નહોતો. રાત્રે એ 'બેરઓની સભામાં નક્કી થયું કે રાષ્ટ્રીય સમાજવાદનાં હિત ખાતર, એ પ્રવૃત્તિને જોશ બદલવા હિટલરે આવેલી તકનો દરમીયાન ઉપયોગ કરવો જોઈએ.' કાફની જે સમક્ષ ન નમનાર હિટલર બેરઓ પાસે નમ્યો.

લેન્ડરમર્ગનાં કેદખાનામાં સાંજે બધા કેદીઓ જગડામાં પૂરાતા, ત્યારે જોલના ચોકીદાર હિટલરની પાસે નમે છે, અને કેદખાનાનો પ્રચંડ દરવાજો ઉઘાડી દે છે. દરેક સાંજે હિટલર એનાં જોડીદાર હેરી સાથે પરિભ્રમણ કરવા નીકળે છે. જોલનાં દરવાજે એ કી કરનાર પોલિસ એને નમીને સલામ કરે છે. બેરેરીયાની સરકારે કેદી તરીકે ગણેલો હિટલર આમ સ્વનંત્ર ચાલ કેદખાનામાં ય પ્રતિમાની જેમ પૂજાઈ રહ્યો છે. છતાં ય એના મુખ પરની ગિમનાની રેખાઓ ન ધડી. રાજકારણી અર્થોમાં હજુ ય એ રસ નહોતો દાખવતો.

હિટલરની મુવાકાતે અનેક મિત્રો આવતા. ટપાલી એને સંખ્યા-બંધ પત્રો પહોંચાડતો, અને એ પત્રો ઉત્સાહપૂર્વક વાંચે જતો. હિટલર જર્મનીમાં વિસ્મરણે નહોતો એની એ પ્રતીતિ હતી. એક દિવસ એનાં સાથીદાર હેર હેસે એને પોતાની સ્મરણકથા સમવાની આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરી.

"હું પ્રિતાઓમાં માનતો નથી. જજ્ઞાનમાથી નીક્ષ્ણતા શબ્દોમાં જ પ્રાણ છે એમ હું માનું છું." હિટલરે હેસને એની મન્યતા સ્પષ્ટ કરી.

"પણ સખ્દની જ્વાળા સમકાલીન સમયમાં જ્વરતી પ્રગ્નને જ સળગાવી શકે. બોલ્શાવેલ શબ્દો દરમહમાં ગયા પછી રાત્રી ભય છે. પ્રગ્નનાં જ્વનનું વાછંત વગાડના વીરોએ બલિષ્ઠની પ્રગ્ન માટે એનાં સિદ્ધાન્તો કિલ્લોમાં કોતરવા જ જોઈએ." હિટલરનાં જુવાન બેરએ અમરતા માટેનું પ્રયોગન હિટલર સમક્ષ ધર્મ.

“મારો જીવન વિચાર” એ નામની કિનામ લેન્ડમર્કનાં ડેહખાનામાં લખાઈ. હીટલરે ક્યમ લીધી, અને ક્યાયેલી એ ક્યમતાંથી કિતાબ બરાબ ગઈ. ગાંધીય સમાજવાદીઓનું એ બાધમય છે. જર્મન પ્રજાની જાતીય એકતા સાબિત કરવા જગતની અનેક પ્રજાઓને એ જાટકા મારે છે. ‘મારા વિચાર’માં એનાં જગપણુનો, વીએનામાં વિતાવેય માતનાઓનો, સહેય સંકટોનો ઉલ્લેખ નથી. આમાન્ય અને મામૂલી નિર્દોશની જગતની પામે એ મૂકના નથી માગતો.

નિગરાની અને ગમગીનીની ખીણમાંથી હવે હીટલર પર્વતનાં શિખરે આવવા લાગ્યો. રાજકારણની ગરમ ચર્ચાઓને હવે એ જવંત કરી રહ્યો. ડેહખાનાનો રસોયો હીટલરનાં વ્યક્તિત્વથી ખેચાઈ એને માટે જુદો રસોઈ કરતો. ચોક્કાદારો એને નખીને સવામ કરતા. એ સામાન્ય માનવીઓનાં નામ યાદ કરીને સૌની સાથે હસ્તધૂનન કરતો. ડેહખાનામાં વસતા સર્વની કંપનામાં હતું કે આજ કારાગૃહ સેવતા એ પુરુષની જ આવતી કાલ ઉગવાની છે.

યોગ જ મહિનાઓમાં ટીઓ ઉપર, અને કારાવાસનાં અમલદારો પર પ્રથમ એજાન્ડ રેલાઈ હતું. ૧૯૨૪નાં ડિસેમ્બરમાં જ્યારે એક ચોક્કાદારનો છુટકારો થયો હતો ત્યારે એ હીટલરને પહે પડીને ક્રનાપૂર્વક જણાવે છે :—

“જર્મન રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી તરીકે હું બહાર જાઉં છું.”
હીટલરની જાતી ઉદ્ધવની હતી !

અંધકારની ખાદ્યમાં

લે - રૂઝબગના કાગવાસમાં હીટલર અને ઝિના પ્રાણવાન
માથીદારો સળદી ત્યાં હતા, ત્યારે 'ડાવેસ પ્લાન' પછી
અમેરિકાના કોટબાધિપતિઓએ કચ્છાળ, નિર્બળ અને બેદાશ બનેલા
જર્મની સામે નજર ઠેસી જર્મનીના સરકારનો લૂટાઈ ગયા હતા,
સા ની ખાણોનો ફળદ્રુપ પ્રદેશ કાન્સના હાથમાં પડ્યો હતો, દક્ષિણ
ટીરોન છટકીને સાપશ્ય હતું. ચાર ચાર વર્ષના સતત સમાપ્ત પછી
જર્મનીના લાખો પ્રજાનો વિચરેલાશ અને અધવૃત્તિ કરતા હતા.

હીટલરના ૧૯૨૪ના કારાવાસના સમયમાં અમેરિકાનું અડળક ધન,
સોનું, જર્મનીમાં વિચારણ કારખાનાઓ હતા કરવામાં હતવાયુ રૂઝગ
પ્રદેશમાં સેકડો રાક્ષસી થયોના અવાજથી જર્મની ધમધમી રહ્યું.
જર્મનીને પ્રાણ આપનારી નહી રૂઝાધનના મહેકોડે ન્યા મોટા જૂન-
વાણી કિનાઓ હતા હતા ત્યા પ્રચલ કારખાના એક વર્ષમાં જાદુની
જેમ હતા થઈ ગયા જર્મનીના ઉષોગોમાં અમેરિકાના કોટબાધિપતિઓ
અડળક ધન રોકા જર્મનીને અમેરિકનવાદી ખ્યાલો દેવાની મહેબૂબ
સેવતા હશે । લાખો જર્મનો અમેરિકાના ચંચલાદના ચિકરાળ વાસુનાં
ઝેરની અસરમાં સજાઈ, પિતૃમૃતિની હીનદશા અને સમાજવાદી હીટ-
લરને વિસ્તરી ગયા હતા જ જ મહિનામાં ચત્રાહલી મર્યાદાની આદર
જર્મની ઉપર પથરાઈ ચૂકી, અને જાવેરીયાની પ્રજાના દેવાના પિલર

માંથી રક્ષે સમાજવાદ અને એનાં સમુખત્યારનું નામ સદંતર બૂં
ગયું હતું. અમેરિકાનાં ઉદ્યોગપતિઓનું શાસન જર્મનીની પ્રજા ઉ
પર એકમાં ચાલી રહ્યું હતું. હીટલરની ઉપર ઘડીમર વિજય એળવી લી

હીટલર સેન્ડગ્રામનાં કારાગૃહનાં લોખંડી દરવાજાની બહાર ની
છે, અને ખંડૂકધારી ઓકીદારો એ પ્રાણવતા પુરવને ખાનભેર સમી
કરે છે. મહાર આવીને હીટલર જર્મની ઉપર નગર ફેરવે છે અને
તોર્તીંગ દેશની ઉપર અમેરિકાના યંત્રાદત્તી ચાદર ઘિલિએની છાં
છે. જર્મનીને એ ગુલામ દેખે છે, અને આત્મા વૈભાવનાથી સમી
હો છે નવેખ્ખરની અગમી તારીખે અખગારી મુખાકાતમાં હીટલર
એનો મનમુખો જાહેર કરે છે: “પાંચ વર્ષનાં માળામાં મારા પક્ષને
એતનવતો ધનાવવાની ઉમેદ રાખું છું.” એ મુલાકાતની દીમા કરતાં
એ વર્તમાનપત્રે લખ્યું હતું. “આભરીનું અવસાન થયું છે. હીટલર
વાતો નાશ થયો છે.”

એટલે હીટલરનાં ભેરઓ પણ એને ખેંચી જવા લાગ્યા હતા. જનતા
સ્વુખનોડું જેવા સાથીદારને ય પ્રચલિત રિચ્છિની બપંકરના બેડી
શાતી નહોતી. એ ઇટલીના મુસોલીની સાથે કસરમાં રોકાયો હતો.
જે બાવેરીયામાં હીટલરે એની કુંમેશ આગની જન્મ દેખારી હતી,
એ જ સંસ્થાન એની સામે ધુરકર્તુ હતું. સેન્ડગ્રામની દીવાલો પાછળથી
સંતાપેલો હીટલર બહાર પગ માંડ્યો હતો ત્યારે એને કમના ય નહિ
હોય કે ખેપરવડો જગજર વટોળ એને જ દર ઉડી આપમાં નાખી
દેનાર છે. જનરલ સ્વુખનોડું દર ગ્યો હતો, ડોક્ટર બેલનર રાષ્ટ્રવાદી
પક્ષમાં એકાએક હીટલરનાં જ પક્ષવાદીઓને એનાં પંચમાં ભેગવી રહ્યો
હતો. અમેરિકાની મુડી, ધન અને સોનાએ જર્મનીની પ્રજા ઉપર
અમલકાર કર્યો હતો. ૧૯૨૪ની રાષ્ટ્ર (ધારાસભા)માં રૂઝ ચીંટી જ

ચૂંટણી થઈ હતી. હીટલર તરફ વફાદારી દાખવનાર ચાર જ રાષ્ટ્રવાદી સમાજવાદીઓ હતા. આવા જર્મનીને ફરી પ્રાણવાન કરવો, એ પ્રયત્ન અને જબ્બાર કાર્ય હતું. હીટલરવાદનું સળ માત્ર બાવેરીયાના સીમાડા હિપર દેશ હતું. સેન્ડગર્મના કારાવાસમાંથી છૂટેલો હીટલર રસ્તામાં વાર્તાનાપ સાંભળીને થંબ્યો.

“હીટલર જેવા માનવીને સમજાવવું કે એ આજે જર્મનીના રાજકારણના આકાશમાં ચમકવો તારવો નથી, એ ભગીરથ કાર્ય છે.”

“ગાંધી દામના સિંહ છા મનના કરતા વીર હીટલરનું નામ આજે જમીન પર રંગદોળાય છે. એના દશ્યમાં અચાક વેદના ભરી છે.” જર્મનીના માર્ગમાં ધાંમે ધાંમે લોક હીટલરને દેખીને વાતો કરતા હતા.

એ સ્વપ્નાં સેવતો નીકળ્યો હતો કે હું નેપોલીયનનો વારસદાર છું, પણ બાવેરીયાને માટે તો એ આજે માપલી માનવીયા વિશેષ નહોતો. પ્રભાતનાં અખબારોમાં હીટલરનાં છુટકાનાની ઢબીઓ નહોતી, એની મુખાકાતનાં લાંબા સનસનાટીભર્યા અહેવાલો નહોતા, જર્મનીનાં લોક એની સામે માનભરે જેવા માગતા નહોતા. પણ હજીય એના મનમાં ગાંધી કાલની ખ્યાતિ રમતી હતી, હજાર હજાર લોક એના પગ ચૂમતા હતા. એનું રમણુ એને હજીય સતાવતું હતું. હજીય એના હિન્ન-હિન્ન થયેલા પક્ષને પ્રાણવાન અને સળબ બનાવવાની દદતા એની દૃષ્ટિમાં ભરી હતી.

૧૯૨૫ની પાનખર ઋતુમાં રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનું સંમેલન હેનેવર શહેરમાં મળ્યું હતું. “મ્યુનીચના એ રાજકારણી ગુરુને પગથે અમે ધડીમર જવા નથી માગતા એ અમારો મતબ્બાર છે.” એવા અનેક પુકારો એ સંમેલનમાં હીટલરની સામે થઈ રહ્યા. ઓટો રટ્ટેનર નામનો એક જોરદાર સમાજવાદી આજના મુઠીવાદની સામે ઝડકા

મારે હો. “રાષ્ટ્રવાદ અને સ્વદેશપ્રેમની વાતો ત્યાં સુધી કામ લાગ્યાં રાષ્ટ્રવાદના દુકામ ન સાંપડે ત્યાં સુધી જાંઘનાં લાગ છે.” રાષ્ટ્રીય સમાજવાદની સામે નેહાદ પ્રકારનાં રોડર સાથે હોવા માંડ્યું. પહેલાં રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી રોડર વિશ્વવેદર રાષ્ટ્રીય સમાજવાદનાં કાર્યમાં ધ્વજીતો હતો.

“અમારો આદર્શવાદની મોખરે, હું કહું છું કે દેશના અમલીએ કાળે રાષ્ટ્રોએ એ આપણો પ્રથમ મંત્ર બને. પોતાના જ કામકારે બાંધે લૂંટી, શોષી, અજવાળા તર કરનાર મુડીચઢી માલેકો દેશનાં દોડી નથી કે શું છે? એ હું તમને સૌને પૂછું છું.” હીટલરનો જ અનુયાયી હો મુજબના હીટલરની વિચારસરણીની સામે જામ્મર ફેરફારે સચરતો હતો. હેતોવરમાં બેગો મોટો મોટો સમૂહ હીટલરવાદની સામે હતો, હીટલરનાં પંથમાં, અને રાષ્ટ્રવાદની મીઠી વાતોમાં એમણે વિશ્વાસ ગુમાવ્યો હતો.

દેશ બાંધવોની બેખરવાહ અને પોતાનાં જ પક્ષનાં એનાં અનુયાયીઓનાં બચરિયન સામનાએ હીટલરને વિચારમાળામાં નાખ્યો. ૧૯૨૯ ની વસંત સુધી એણે જર્મનીનાં એ ગુમરોગનાં મૂળ શોધવા સમય ગાળ્યો. હીટલરને દહતાઈવાંક ખાત્રી થઈ કે એના દેશની પ્રજાને એનાં પંથથી દૂર લઈ જનાર અમેરિકન ધનાદયો અને ઉદ્યોગપતિઓ જ હતા. બામખુર્ગની મોટી સંખ્યામાં હીટલરે એની ચોલના સંવિસ્તાર મૂકી, અને અમેરિકાની હેમની પાટોને જર્મનીનાં કિનારા પર ન ઉતરવા દેવામાં જ જર્મની ઉગરી શકશે એ સત્ય જોરદાર શૈલિમાં હીટલરે પ્રકાશમાં મૂક્યું.

*

*

*

મુનીયનાં માનવસાગરની જાણે અમકારોનાં ચારો બેની લઈ આખી સ્વરૂપ હીટલરે ઉપાડું કયું અને પુનઃ એ હજોરોનો નામ પ્રારંભ એનાં પ્રતિસંદેશની સમક્ષ નેપોલીયનની જમ ઉભવા લાગ્યો.

એના બે પક્ષના બળવાખોરોને હીટલરે ઘડીબર પશુ પ્રવેશવાની છૂટ ન દીધી. ફરી એનાં પક્ષમાં એવું બંડ પણ પશુ સહન નહિ કરે એવી પ્રતિજ્ઞા હીટલરે લીધી. સરખાપત્તારીનો સત્તા દંડ એના એકલાનાજ હસ્તમાં એ રાખવા માગતો હતો.

પક્ષના પુનરુત્થાની જખ્ખર પ્રવૃત્તિમાં હીટલર દટાઈ ગયો હતો તે પછે “ દીરાલનું કોકડું” અને જર્મન દરાસો પ્રશ્ન” ઉપર એક ફિતાબ લખી. દીરાલ પ્રાન્તનો આખો મે કટકો લડાઈના બંદલામાં છટલીને જર્મની પાસેથી મર્યો હતો. હીટલર છટલીના પ્રાણુવાન નર મુસોલીની સંગાથે મિત્રતાભર્યા સંબંધનો કોલ આપી રહ્યો હતો.

હીટલરની ભાવાની પ્રખરતા અને અદ્ભુત વાણી ધોધની ઉપર નહિ પશુ આર્થિક પાયા અને પરિસ્થિતિ ઉપર હીટલરપક્ષનું સંજ્ઞન થયું. જર્મન લલનાઓએ રાષ્ટ્રીય સંજ્ઞવનની પ્રવૃત્તિમાં પ્રાણુ આપવા તત્પરતા દેખાડી. જૂઠકાળનાં લખરી અમલદારોએ હીટલરના પક્ષને બળવાન બનાવ્યો. યંત્રનાં ખટખટાટે બેકારી કાઢવા ચલ કર્યો, છતાં ય મધ્યમ વર્ગનાં લાખો કુટુંબ નિર્ધન બન્યા, અને હીટલરની છાવણીનાં પૂરમાં તણાઈ બન્યા. હુડીયામણનાં જખ્ખર ફેરફારોમાં લાખો કુટુંબની કરોડોની પૂંજ ખસાસ થઈ, અને એવા અસંખ્ય સ્ત્રીપુરુષોએ ઉદામપંથી બનવા હાથ બીડી.

હીટલરે રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી પક્ષનું પુનર્વિધાન જોશમેર આરંભ્યું. એનો જીવાન જોડીદાર, આજે ય જેના હસ્તમાં પ્રચારખાતું છે એ ડૉ. જોએક્ષ પ્રખર પ્રચારક બન્યો. અમેરિકન શૂડીવાદનાં જર્મનીમાં છેલ્લા ત્રાસ ઘૂંટાઈ રહ્યા હતા. યંત્રવાદે બેકારીને જન્મ આપ્યો હતો. એ મુડીવાદનો, કિત્તાખોરીનો પડદો ખેંચાયો, રોશની ફેલાઈ અને હેર હીટલર ફરી પાછો જર્મન રાજદારણીની રંગબ્રમિ ઉપર સમ્રાટ બની અભિનય કરવા માંડ્યો.

હીટલરનો વિજયહાસ

“ રેક બાજુ પર આક્રમણ આરંભી દો.” એ નાઝી પક્ષને પડકાર જર્મનીમાં પડ્યો, અને જર્મન પ્રજાએ પડતાં જ ઝીલી લીધો. હમરો સમાજોમાં, રાક્ષસી કારખાનાઓમાં, શરીઓમાં, રક્તા ઉપર, અને કુટુંબોમાં લાખ લાખ વાર એ હરમાન હરી હરી બોલાવા લાગુ. જે જે પ્રદેશમાં નાઝીઓનું જોર વધ્યું જતું હતું એ જાણ સ્થાનોમાં ઝુંમેશ આરંભાઈ. સરેરાશદોની દોડધામ શરૂ થઈ. ટેલિફોનનાં દોડા વાટે રાજકારણી વાર્તાનાપે જમણા વેગથી શરૂ થયા. હીટલરની ખડી ફોજ સરદારના શબ્દે જનના જોખમે જનની જની બહાર આવી. અમેરિકાનું અડળક ધન પાછું અમેરિકા પહોંચી ગયું. પ્રજાનંત્રનાં જીવનશાસ્ત્રી યાંબવાઓનાં ચૂરેચૂરા થયા અને એ ધૂળમાંથી નાઝીઓની કમરત કઢી થઈ. જમની ઉગાડી આંખે, નાઝીઓના પક્ષના ચક્રના જીવાળને આંચાબેર નીરખી રહ્યું.

“સરકારને નાશ થાઓ”નાં અવાજથી નાઝીએ જર્મનીનાં માર્ગો ગમવો રહ્યા દેના.

*

*

*

...રજનું રણશીખું. ફૂંકાયું એક દારમાંથી હેર હીટલર જહાર નીચે છે જરો પાવનખો. એ જ રંગનું ખમીર, લાલમાં આબૂ, અને દક્ષિણ નેત્ર ઉપર નાચતી દેહની લટ - જી.મેંબર્ગો, આડરેક, પ્રતિભાસ.ળી

અને ઠોરતાભર્યા: “જ્યાં જ્યાં”નાં નાદોથી હીટલરનો અવાજ દૂર ન જઈ શક્યો. એકી સાથે જ આઠ હજાર આદમીઓનાં હાથ ફેરીસે સલામ કરતા હયા થયા...હીટલરે એવું લોખંડી બાવડું નીચું નમાવ્યું અને બાવડાંઓનો સાગર જાણે સચી ગયો... દુસ્મનોની (અમેરિકન) પીએસટ પછી હીટલરે જર્મનીની દિશ્વિશમાં આક્રમણ આરંભી દીધું. ૧૯૩૦નાં માર્ચમાં જ, બેડન સંસ્થાનમાં જ નાઝીઓની ૯૦૦ કરતાં ષ વધારે, મોટી સભાઓ બરાબ હતી. ૧૯૨૯ નાં અંતમાં જ પ્રશિયા, બાવેરિયા, સેક્સની, અને હેરીની ધારાસભાઓમાં અને મ્યુનિ-સિપાલિટીઓમાં નાઝીઓ મોટી સંખ્યામાં પ્રવેશ કરી ચૂક્યા હતા. નાઝીઓએ જોશભેર એમની યુગેષ્ટનો શંખ ફૂંક્યો. નાઝીઓનાં સંસ્થાનોમાં, કચેરીઓમાં, સભ્યપદ માટે હજારો જર્મનોને ના પાડવી પડી. અરજદારોની સંખ્યા કાંઈનાનો સીમાડો વધીને દૂર દૂર ગઈ હતી. નાઝીવાદનાં પ્રમુખ દિમાયતીઓ જંગમાં જીતવા લાગ્યા. નાઝીઓની વિરાટ ફોજમાં ઉદ્ઘાસ અને આનંદનાં પૂર વહેવા માંડ્યા. ૧૯૩૦નાં એ ઐતિહાસિક વર્ષમાં બોસ્તોનિકા અને નાઝીઓનાં ખુલ્લા ઝગડાઓએ જર્મનીને જીવંત બતાવી ચૂક્યું. ખૂલ્લેખૂલ્લામાં નાઝીવાદનાં તણખા ફેલાઈ ચૂક્યા હતા. હીટલરવાદી જોષીઓએ જાહેર કર્યું હતું કે આજ સમયમાં મુગોલીનીએ એનાં વિરાટોની સાથે ગેમ ઉપર ફૂંચ કરી હતી. હીટલરનો કાર્તિસૂર્ય યોગ જ સમયમાં અધ્યાકામે પહોંચશે.

એપ્રિલ મહિનામાં જર્મનીના માર્ચે ઉપર અસંખ્ય બિખારીઓએ જર્મન શહેરોને બરી દીધા. વીસ લાખમાંથી ત્રીસ લાખ ઉપર બેકારોની સંખ્યા પહોંચી. કિશુકેતુ હરકર બહોળાં માર્ગો ઉપર બીખ માગતું ભટકતું હતું. છુપાતુર મુખ, હાડી અને નિસ્તેજ આંખો, અને કંગાળ ચહેરા એ સડેલાં રાજમાર્ગોને ચત્તાની રચા દેતા. રાષ્ટ્રની આ આપણિનાં દાળખાં જર્મની દેશ તારણહારને ઝંખી રહ્યું હતું.

જર્મન ચાન્સેલર જુનીએ જર્મન ધારાસભાની સમક્ષ નાણાં વિષયક દરખાસ્તો રજૂ કરી. ધારાસભાની એ ઉચા અવાજે અનુમતિની બીખ મામતો હતો. જર્મન ધારાસભાએ અડગ બની “આવી દરખાસ્તો અમે દરગીઝ મંજૂર નહિ કરીએ” એમ જાહેર કર્યું. સપ્ટેમ્બરમાં નવી ચૂંટણીની જાહેરાત થઈ. હીટલર પક્ષનાં નાગીઓએ પ્રચારવાદનો પ્રયત્ન વાસ્તુ જર્મનીનાં ખૂણેખૂણામાં ફેંકવા માંડ્યો. નાગીઓનાં હુંડ મામડે ગામડે ભટકી, યાતનાઓ વેડી હીટલરને સાથ આપવા ઉત્કેરતા હતા. એ હુંમેશથી જર્મનીમાં રાજકારણની જખ્ખર ઘેલછા જત્ની. “અમારી આ ચળવળ અમેરિકાને ઉદયવાની નાખશે, જર્મનીમાં નવું જોર પ્રગટાવશે. યાદુદીન આ દેશનો દુસ્મન છે. જગતના ઇતિહાસની કિતાબો કબૂલે કે પ્રજાઓની પ્રગતિ અને અધોગતિ આર્થિક પરિસ્થિતિ ઉપર કદી ય નથી અવલંબતી. પ્રગતનું માનસ જ્યારે ખવાય છે, વિચારચક્તિ સડવા લાગે છે, ત્યારથી જ પ્રજાની પડતી જત્ની ચૂકે છે.” આવાં આવાં સંખ્યાબંધ મુક્તો હીટલરનાં મુખમાંથી સરી પડતાં, અને કંગાળ બનેલું જર્મની નિઃશબ્દ, આશ્ચર્યમુખ સાંભળી રહેતું.

હીટલરના તરણ સાથી ડૉ. ગોમેલે પ્રચારવાદની પ્રચંડ પ્રવૃત્તિ બર્લિનની આલીઓમાં આરંભી. પીઠ પછવાડે બે જાવડાં રાખી, અચળ અને પ્રનાપી ગોમેલ બર્લિનની ગંગલર મેદની સમક્ષ ઉભીને હીટલર વાહનું ઉડાણ સમજાવતો. હીટલરનો એ જવાબ અનુમાપી ગોમેલ ધણી થે વાર પોતાના ચુરને એનાં તત્ત્વદર્શનમાં અને પૃથક્કરણમાં ટપી જતો. આર્થિક પ્રજ્નોની આંત્રીધૂંટીઓ એ જાણતો અને ઘડેરનાં બુદ્ધિવાદી સમાજજનોની સમક્ષ હકીકતો, અને આંકડાઓ મૂકીને જર્મન પ્રગતંત્રનાં નિષ્ફળ રાજતંત્રની ગુનેગારી સાબિત કરતો.

૧૯૩૦નાં સપ્ટેમ્બરની ચૌથી તારીખે હીટલર પક્ષનાં અખબારોએ સનસનાટીમય અહેવાલોમાં જાહેર કર્યું કે “રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓની

બર્લિનની ફૂલો પ્રારંભ થઈ ચૂક્યો છે.” જૂરા લેખાસમાં સમગ્ર થયેલા એકસો સાત હીટલરવાદીઓએ બર્લિનની ધારાસભા ઉપર હાજરી કર્યો. ફૂલવાદી નાઝીઓની સરદારી હીટલરે લીધી હતી, પણ એ જર્મનીનાં પ્રજાતંત્રનો એ શકેરી નહોતો.

“નાઝીઓના પ્રાણ હીટલર અને નેપોલીયનનાં થક એક સરખાં છે.” એવી જર્મન વાણંતોએ આગાહી કરી. નાઝી અખબારોએ હીટલરનાં જામી ચલા પછી સમગ્ર ઇસ્પાનિયામાં વિતાવેલ રજનીનાં, અને હીટલરનાં હાથમાં જર્મનીનો વાવડો ફરકતો હતો, એ સ્વપ્નનાં રોમાંચક સ્મરણો જર્મન પ્રજા પાસે રજૂ કર્યાં. આટઆટલી ધરણીને ય ધણુધણાવી નાખે તેવી ચળવળ પછી ય હીટલરવાદીઓને ધારાસભામાં ખુબતિ નહોતી સાંપડી. હીટલરનું જોશ જર્મનીમાં વધે જવું હતું એની ખાતરી આ ચૂંટણીએ આપી. હીટલર હંમેશા પ્રતિ-પક્ષમાં જ રહી શકુને નભાવવા માગતો નહોતો. ધારાસભાની બહાર જર્મનીમાં આશ્ચર્યજનક નયને લાખો માનવી એનાં જીવનની વાતો કરતા. બહારનાં જગતમાં, જર્મનપ્રજાની કલ્પનામાં પ્રચંડ માનવી તરીકે હીટલર ઝાઝૂમી રહ્યો હતો. હીટલર માનતો કે એ મહાન મુસદ્દી હતો, અને નિઃશંકપણે માનતો કે ફોલ્કર્મંદ સરમુખત્યાર થવા એ નિર્માળો છે. સરમુખત્યારીપણુ એને વત્તાનું હતું, પણ જગતનાં મુસદ્દીઓની મહત્તા હીટલરમાં નથી. હીટલર પાસે રચનાત્મક કાર્યક્રમ નહોતો. હુડી ખાણમાંથી જર્મનીને કાર્વિશિખરે ‘યુગ બેસાડવાનું’ કાર્ય જ હીટલરનું હતું.

સપ્ટેમ્બરની ચૂંટણી પછી “જુનિંગે રાજીનામું આપવું જોઈએ.” એ પ્રકારનાં પોકારો નાઝી અખબારોએ શરૂ કર્યાં.

જર્મનીનાં લીધાગીમની અદ્યતનમાં બધા સરદારની જેમ હીટલર

હિત્લરે હતો. લીપઝીગનાં ધારાસભાની સર્વશ્રેષ્ઠ અદાલતમાં એ બોલવા હિત્લરે થયો, અને લાખો જર્મનોના ઘરમાં હિટલરની બીલ્ડુ ગર્વના પ્રસરી ગઈ. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી અમલદારો તહેમતદાર તરીકે અદાલતના પિંજરમાં ખડા હતા. હિટલર સાક્ષી તરીકે સાક્ષીનાં પિંજરમાં રાષ્ટ્રીય સમાજવાદની શ્રેષ્ઠ શી છે એનાં રૂપરંગનો ખ્યાલ સોગંદ ખાઈને આપવાનો હતો. એના જ પક્ષના તથા જોરદાર કાયંતર્યાએને સળ મળે, એ હિટલરથી ખમાય એવું નહોતું. લીપઝીગની અદાલતમાં રાષ્ટ્રીય સમાજવાદની ભવ્ય ઇમારતનાં ઇજનેર તરીકે હિટલર બોલવા લાગ્યો; એ બોલતો નહોતો, પણ મુખમાંથી તપેસો લોહરસ ફાલવતો હતો.

“એવો એ સમય આવી રહ્યો છે, જ્યારે અમારા મનસુખા, અમારા અભિલાષ એ ગુપ્ત નહિ રહે. પણ સાગરના પાણીની જેમ અમારી ચળવળ સારા થે જર્મનીને પલાળી નાખશે. આવતી કાલની અને ભવિષ્યની ચૂંટણીમાં ચાર કરોડ મતદારોમાંથી સડ તથા કરોડ અમારી પીઠ પછવાડે ઉભશે એ અમારું ઉજ્જવળ ભાવિ હું આજે જણું છું.”

હિટલરના શબ્દોની હવાઈ જર્મની અને દૂર દૂરના દેશોમાં ફરી-આશ્ચર્યનિદ્રામાં દૂગતાં દૂગતાં જગતે જાણ્યું અને અનુભવ્યું કે જર્મનીનો એડોલ્ફ હિટલર એ પ્રારંભનો પુરુષ છે. (એકતાલીસમા વર્ષમાં એણે પ્રવેશ કર્યો. એનાં મોટા માયામાં રહેરી વાળ દેખાવા લાગ્યા હતા. ચાન્સેલરશીપના આમંત્રણની સાથે જોઈને એ હિત્લરે હતો. વર્ષ પહેલાં એક ગિરાદને એણે કહેલું: “ચાણીસ વર્ષનો ગદ મેં વટાવી નાખ્યો. સત્તાના સિખરે ચઢ્યા વિના મને શાંતિ નથી.”

૧ જર્મની શહેરથી થોડા માઈલ, લોવેનમર્ગ ગામની નજીકમાં એક

સુંદર સરોવર સતલિ દીવેલા ખય છે. એનાં ગંભીર પાણી જલે માટ નિદ્રામાં પડ્યાં હોય છે. વસંતની રંગનીઓમાં જ્યારે વિરાળ ઘસી ગળીએનાં પડાયા સરોવરમાં પડે છે અને ચંદ્રના કિન્જો આખી ચે એ બોમને દૂધથી પાચી દે છે, ત્યારે જર્મનીને પ્રગતિને પથે સ્થ જવાની આઘાઓ સેનાના માનવીઓ ત્યાં આવીને થંભે છે, જપે છે, અને પ્રવૃત્તિ આદરે છે. અચાનક જ્યારે આકાશની મધ્યમાં ચદ્ર ચમકી રહે છે, ત્યારે છ આક માનવીઓ પીએ પમસે કૂચ કરે છે, તાલીમ લે છે, અને પગવારમાં ક્યાં છૂપાઈ જાય છે.

ચૂપકીમરી વાનોમાં “હીટલર ! હીટલર !”નું નામ ધણીવાર કહ્યું અથડાઈ જાય છે. જપોન્નાં તાપ પથે ચારેવા એ “મુસાફરો ચાકીને લોથપોથ થઈને નીચે પડે છે. હજુય દરથી બીજા પુરો પુની-ફાઈમાં આવના જણાય છે. જગે એ સેવાસ છે, એની ગરદન ઉપર સ્વસ્તિકનું ચિહ્ન છે. પાસેના કારખાનામાં નાનકડા વીજળીના દીવાનાં પ્રકાશમાં મેનની આમવાગ વાવટાઓના ચિહ્નવાળા એ નકશાનો એ પુરો જીલુવટથી અભ્યાસ કરે છે. “કાંટાના જાળામાં પડતાં મારો અંગુઠો લોપ્પીલોહાણુ થયો છે.” એટલું એક જવાન બેસે છે, એટલામાં “આગળ ધસો”નું ફરમાન આવે છે, અને એ આખી ચે ફાગ પાણીનાં રેલાની જેમ આગળ ધપે છે.

ધૂળનાં મોટા ઢગલા ઉપર એક માનવી ઉભો છે. જૂરો સેવાસ અને સોનેરી કાવર, હાથમાં ધોડેસ્વારનો ચાખૂક. આખી મંડળીનો કુલ મુખત્તર છે; એ છે હેર હીટલર નાઝીઓની ચમકતી ખડી ફાગનો એ સેનાની છે. એના હસરના અમલદારોથી એ વીંટળાયેલો છે. આશા-અભિવાચનથી જવાંમર્દો અને પ્રીઃ માજી સ્વકરી અમલદારો એનાં કદાવર અને શૌર્યમય સિપાઈઓને દેખીને હીટલર ગર્વ અનુભવે છે.

“વાહુડીઓનાં માકસવાદ અને મૂડીવાદની સામે જંગ ખેડવાના અમે શપથ લઇએ છીએ.” એક સામટા સેંકડો સરથી હુંગર ગાશ ઉઠ્યો. સરોવરનાં મધ્યરાત્રિનાં શાંત પાણી થ કંપી ઉઠ્યાં.

“આપણી ફેઝની નિસ્વાચ્ય પ્રત્યક્ષી ખિરાદરો ! વિજય આપણા હાથમાં છે.” મધ્યરાત્રિ ચતાં હીટલર આશિર્વાદ આપે છે, અને સૌ વિખેરાય છે.

જર્મન મજૂરસંઘની સભાઓમાં શાંતિ જાળવવા ઉભી કરેલ આ ફેઝની સખ્યા હવે ૮૦૦૦૦ એ પહોંચી હતી. ફેઝના સૈનિકની ખંધી વફાદારી હીટલર તરફની હતી. હીટલરને ઉચ્ચશાવી નાખવાનાં યત્ન સેવનાર પક્ષના અમલદારને ઢાંઢી કાઢવાની ફગ્ગ સૈનિકોની હતી.

હીટલર સેનાનો જખ્ખર મેનાની છે, કૂચ વેળાએ હુએ અને પડછંદ રવરે હુકમ કરે છે, અને સૈનિકનું અંગન છવન પણ ધડે છે. એ રાત અને દિન સૈનિકોની પાસેથી કડક નિયમન માગે છે. ફેઝના સિપાઇઓની પાસેથી બીજાનું નિયમનની વાતો કરતાં એક દિન હીટલર બોલે છે: “મારા જાણવામાં આવ્યું છે કે તનારામાંથી અનેક સિપાઇઓએ ખાણનાં પેશા ચૂકવ્યા તથી. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીનું આ વર્તન અપોચ અને અનિચ્છનીય છે. વિના વિધાને કરેલાં કરજ મારો હરેક સૈનિક ચૂકવી નાખે.” હીટલરની ખડી ફેઝના અશય વિશુદ્ધ હતા. એની નેમ ઉચ્ચગામી હતી.

જર્મનીની જગૃતિ : યાહુદીઓનો નાશ

જર્મનીભરને વીંટળાઈ વળેલા એ નાઝીવાદની શી નેમ છે ? નાઝીઓના એ સરહારનાં જર્મની ગારેનાં રાજ સ્વપ્નાં અને અભિલાષ છે ? જર્મનીને જગતભરમાં શ્રેષ્ઠ બનાવવાનો હિટલરની સમક્ષ શો કાર્યક્રમ છે ? જર્મનીનો આન્સેલર એનાં રાષ્ટ્રને ક્યાં લઈ જવા ધારે છે ? એવા અનેક પ્રશ્નો દુનિયાભરમાં ઉઠ્યાં પૂર્વક બપસહીત પૂછાય છે. ૧૯૩૩ની જાન્યુઆરીથી હિટલરના આગમનમાં જગતે લોખંડી પંજે દીઠો, જર્મનીમાં માણસાઈનો અને મનુષ્યત્વનો ધ્વંસ થતો નીકળ્યો. યુદ્ધવાદીઓની અને સામ્યવાદીઓની ગીરફતારી જોઈ, યાહુદીઓની દેશનિકાલ દશા જોઈ. હિટલરની આ નિર્દય ક્રૃપેશમાં ધૂરોપની પ્રજાઓએ અને અમેરિકાએ જગતમાં થનારો નવો સંઘામ અનુભવ્યો, નવા સંઘામનાં રણરંગિયાં જોશભેર ફૂંકાતાં સાબળ્યાં. હિટલરની નાટકી પ્રવૃત્તિઓને દુનિયા એકીદેશી જોઈ રહી.

નાઝીઓનો અને હિટલરનો એક જ મંત્ર હતો. અને એ એક જ મંત્રમાં હિટલરવાદનો કાર્યક્રમ ચિતરાયેલો હતો. “જર્મની જગૃત થા : યાહુદીઓનો વિનાશ કર.” જર્મનીનાં ખૂણેખૂણામાં યાહુદીઓની એ ૭ લાખની ભવિત સામે ધિષ્ટાન્તી ભઠ્ઠી સળગી ઉઠી. તિસ્તકારની આગથી એ ઐતિહાસિક પ્રજાને બસીમૂત કરવા નાઝીજર્મની તકરારી રહ્યું. યાહુદીને દેખીને જર્મનનાઝીની આંખમાંથી લોહી ટપકતું. એનાં નેત્રો

પુનઃસંધી બરાબ જતાં. સૈકાઓની વૈરની જુખ નાઝીઓને સમાવવાનું હતી. “આર્ય” એ સખૂનમાં કેટલી અમીરી નિરવાર્ય વૃત્તિ અને ઔદાર્ય બધાં છે ? યાહુદીએ જ જર્મનીનું સત્યાનાથ વાળું છે જર્મનીની મહાપ્રાણની અંધેગતિનું સૌથી વિશિષ્ટ કારણ જાતીય પ્રભમાં છૂખાયું છે. “અને યાહુદી જ આપણા રાષ્ટ્રનાં વિકાસમાં આડખીલીરૂપ બન્યા છે, એ મારી જિંદગાનીનો એકરાર છે.” એમ હીટલર એનાં નયનોમાં અમિના તણુખા બેરવનો બોલેનો.

“યાહુદી સામેની આ અમારી ઝૂંબેચના પાપમાં હાગણીઓ જ હબરાય છે.” એમ જર્મનીના ધાનસભ્ય ગ્રોટક્રીડ ફેડરે હમણાં જ કબૂલ કર્યું હતું.

નાઝીઓનો કાર્યક્રમ જાહેર કરે છે કે — “અમારી જ જાતિનાં, સમ્રો અમારા રાષ્ટ્રનાં અધિકાર ભોગરી શકશે. જર્મનીનાં લોકોની સાથે સંકળા” એલા બધાને જ અમે જર્મન કહીએ છીએ. એટલે જ યાહુદીને અમે અમારામાના નથી જ ગણવા માગતા. મિનશકેરી પરદેશીઓ જર્મનીના કામદાનાં છત્રમાં અનિધિ આફક રવી શકશે, જર્મન શકે રીઓ જ મન નોધાવી શકશે, અને ધારાસભાને રચી શકશે. અમે ભારપૂર્વક કહેવા માગીએ છીએ કે જર્મન ધારાસભામાં, સરેથાનોમાં, સનંદી નોકરીઓમાં, અને શહેર સુધરાષ્ટ્રખાતામાં અમારા જ શહેરો ઓનો સંપૂર્ણ અને નિર્મેળ વહીવટ રહેશે. ૧૯૧૪ પછી જર્મનીની બહારના આવેલા પરદેશીઓ જેમને અમે યાહુદી તરીકે પીગણીએ છીએ એ સર્વને અમે જલ્દાર હાંકી કંઠરા છુટીએ છીએ.”

નાઝીરાહ અખમારી ખાહુ, જે યાહુદીઓનાં હાથમાં છે, એમાંથી યાહુદીઓની અસર સમજાગી ઘેલ નાખવા માગે છે. જર્મનીનો પોલાદી પંજો ઉચો થતાં આજે તરુસો જોટલાં વર્ગમનપત્રો બધ પડ્યા છે.

યાહુદી ડૉક્ટરો અને તખીયેત્તી સામે, જર્મનીમાં આજ પ્રતિગ્રામ મૂકાયો છે. દેશનિકાલ, ચમેલા દળરો યાહુદી ગ્રોસ્ટરો, વૈજ્ઞાનિકો, તખીયો, અખતારી રોહાગરો, જગતની પાસે સહાયની યાચના કરે છે. 'યાહુદી' નામની સામે હીટલરે સજા ભડે કરી છે. યાહુદીઓનું નામનિશાન જર્મનીમાંથી બૂસાધ જાપ એટલે નિષ્કૂર વર્તાર, એટલું નિર્દય વર્તન, એ પ્રજાની સામે નાઝીવાદ દાખવે છે. યાહુદીઓ નાઝીઓનાં ભયંકર શુનેગાર તરીકે જર્મનીની જૂમિ ઉપર ઉભા છે ? પણ કાણ જાણે છે કે ખરો અપરાધી કણ છે ?

જર્મનીની ઉચ્ચ પ્રાજ્ઞે યાહુદીઓના ભયંકર ચેષ્ઠાંથી સુક્ત રાખવા, જર્મન પ્રાજ્ઞની સંપૂર્ણ વિશુદ્ધિ ટકાવવા, અને જર્મન સહ-નાઓની જાતીય સંરક્ષાર્થે અને શુદ્ધ જાળવી રાખવા હીટલર અને એનાં ભેડીદારો જાપનવી યેજના લક્ષ્યા કરે છે. આયંપ્રજાની અમીરી કાળે, દરકામેશ હીટલર નવ ક્ષત્રવા બકાર પાડે છે. જર્મનીની સરકારે નીમેયા તખીયેનાં સંસ્કૃતિ નિરીક્ષણ પછી જ આને પુરુષ અને સ્ત્રી લગ્ન કરી શકે છે. ખરવાના વગર, અને શારીરિક તપાસ વિના લગ્ન કરવા એ આજનાં હીટલરશાહી જર્મનીમાં શુનો છે. જર્મનીની વિશુદ્ધિ જાળવી રાખવા, જર્મનીની સ્ત્રીઓને ચાર વિભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવી છે. દરેક સ્ત્રીએ પોતાના વર્ગનું ચિહ્ન રાખવાનું હેતુ છે.

શારીરિક, અને ચારિત્ર્યની શુદ્ધિની દૃષ્ટિએ લક્ષ્યાત ધરાવનાર લવનાને પ્રથમ વિશાગમ મૂલ્યામા આવે છે. જર્મન અભીર ઉમરાવો આજ વર્ગની સ્ત્રીઓની સાથે લગ્ન કરી શકે એવો આ જ હીટલરનાં રાજ્યમાં કાયદો છે. જીવન વર્ગની સ્ત્રીઓમાં લોહીની શુદ્ધિ હોવા છતાંય નિર્ણીત સમય ગાટે એ સ્ત્રીઓનાં પર્તવ ઉપર અંકુશ રાખવામાં

આવે છે. લગ્નનાં પરવાના અગ્રા પછી ૫ આ સ્ત્રીઓનાં લગ્નગ્રંથન ઉપર ખૂબ નિરીક્ષણ રાખવામાં આવે છે. ત્રીજા વર્ગની સ્ત્રીઓની દશા દુઃખદ અને વેદનાભરી છે. શારીરિક, અને જૌદિક દૃષ્ટિએ શુદ્ધ હોવા છતાં બીજા અનેક રીતે આ સ્ત્રીઓનું લગ્નગ્રંથન અપ્રમાણ ગણવામાં આવે છે. ગણને એની પ્રભુ હાનિકર્તા ગણવામાં આવે છે. હવેની ન્તિના પુરુષોને જ આ સ્ત્રીઓ પસંદી શકે છે. લગ્નને પરવાનો મેળવતાં પહેલાં એ પુરુષોને નિર્વિધ વનાવવામાં આવે છે. એવા વિભાગની બંધી જ સ્ત્રીઓના લગ્નના સામે સખન પ્રતિબંધ મૂકાયો છે.

સંધ્યાના રંગો પળેપળે બદલાય છે, એમ હીટલરનો અપરિવર્તન-શીલ કામક્રમ બદલાયે જ ગયો છે. “ઉત્પાદનનાં બધાં જ સાધનો રાષ્ટ્રનાં બનશે, અને નદાની વહેંચણી કરવામાં આવશે.” ધણીવાર બહાર ચલેલા એ કામક્રમથી દૂર જઈને હીટલર આજે કહે છે કે “ગોટાં અને રાક્ષસી એ કારખાનાના એ માલિકો રાષ્ટ્ર ભાવનાવાળા નહિ બને તો જ મારી સંગઠન એમની ઉપર તરાવ મારગે.” આજની મજૂર વર્ગની અને કામદારોનાં આખા પે લગભગ વર્ગની મામે હીટલર અને એનાં આંધળે પીઠ ફેંચીને ઉભા છે.

સત્તાને શિખરે પહોંચતાં પહેલાં નાઝીઓએ આર્થિક મુક્તિને માટે, બેકારોની રોજ મારે, સુંદર ગિરદ આપેનાં. આજે એ જ હીટલરે આર્થિક પુનર્ધટનાના મહાન ક્ષેત્રમાં, અને આર્થિક મુક્તિની ઉપયોગી બાબતમાં પીડેલ કરી છે. મૂડીવાદ, સમાજવાદ, અને ફ્રીજમનાં બધાં જ તત્ત્વોનું પાચન નાઝીઓ નથી કરી શક્યા અને હીટલરવાદ આજે જર્મનીને આર્થિક દૃષ્ટિએ સદત નહિ પણ નાણાં બીડ, અને આર્થિક સંકટામણી હડી ખાધ તરફ જોડી રહ્યો છે.

મૂડીમર ઉચોગતિઓનાં હાથમાં રમતી રાક્ષસી ઔદ્યોગિક ધમાતો,

કારખાનાંઓ, અને ચોક્કસ જમીનધરોના હાથમાં રહેલી લાખો જમીન રાષ્ટ્રની માલિકીની થશે. એવા કેલ જર્મનીને આપી દર દર હીટલર અને એના ગિરાદરો જાણ રહ્યા છે. પ્રથીયાનાં શાહ ગિરોના હાથમાં રોકાયેલી દેસની મોટી મિલકતની મામે હીટલર આજે જાદુ પુકારતો નથી. માકેસવાદીઓના વાવટા નીચેથી હીટલર જર્મનને નાજીવાદના જંડા નીચે ચાલ્યા આવવા આગ્રહ કરે છે.

“પ્રજાની પ્રગતિ અને સંસ્કૃતિનો જન્મ જનસમૂહમાંથી કદી થયતો પી, થયો નથી. પણ પ્રમળ અને પ્રતિભાવાન પુરુષ જ નવી પ્રગતિ લાવે છે.” હેર હીટલર આવી વ્યક્તિપ્રજાની ભાવનાની આરસી જર્મન માંસે ધરે છે. અને એવો પ્રાણવાન, જોરદાર, વ્યક્તિત્વભર્યો પુરુષ તે માણ ? રાષ્ટ્રવાદી સમાજવાદનો વિચાર, પ્રવૃત્તિ અને કાર્યક્રમ એ જ જોગ-માથી તાતા તીરની જન્મ છૂટ્યા, અને આજે ચોક્કસ સમજા કાર્યકરોની સહાયથી જર્મનીના જોરજોરનો શિખરે હીટલર નવાન-જર્મનીના નવા પાઠાટી કંપના કરતો છો છો જોયા કરે છે. રાષ્ટ્રને હુમ્મમાંથી કુ-વાના એના ભગીરથ પ્રયત્નમાં એની જોડણી માન અને જોરવ ખીખ કાઢને સાપડી શકે નેમ નથી. ‘નવ-રાષ્ટ્ર’ની પ્રેરણા હીટલરે અનુભવી અને જુદો પક્ષનો જન્મ થયો. એક જાણ્યર, લોકભરી ધન્યશક્તિ-વાન પુરુષના એકલા હાથે કરેલા નવમર્જનનું આ અરજી દર્શાવે છે.

હીટલરનો આર્થિક અને ગાંડીય કાર્યક્રમ જોડેલો અરજી છે, એટલી જ વાહીવાત હીટલરની આત્મરાષ્ટ્રીય નીતિ છે. “લગભગને અંગે જર્મની પાસેથી ખીખ રાષ્ટ્રો તુકાની નહિ માગી શકે, જર્મની એ અન્યાયમાં કરાર સામે સંજોગ વિરોધ દર્શાવે છે.” હીટલરનું આત્મ-રાષ્ટ્રીય રાજકારણમાં એ પાણી જરૂર આવમરદાયક હતું. હાન્સ તરફના હીટલરના રાષ્ટ્રપ્રદારોએ જર્મની અને ફાન્સની દુરમનાષ્ટનો અગ્નિ વધારે પ્રગવિલિત કર્યો છે.

“ફ્રાન્સ અને જર્મનીની દુસ્મનાવટ જમાનાએની છે. યાદું જગત સર્વોપરિપક્ષાંત્ર બાવનાવાદના ફ્રાન્સનાં પ્રજાજનો દિમાયતી દબસીએના લોહીથી છંટાએલા એ ફ્રેન્ચ પ્રજાજનો મુરોપતી પ્રજાએ ઉપર ઝૂમના ભયંકર વાદળ સરખા છે.”

મુરોપનાં અન્ય દેશો સાથેનાં આગળનાં જર્મનીનાં સંબંધો કુંવરફી શક્યા નથી. હીટલરની કાનિષ્ઠ જમાનમાંથી ફક્ત જેવા, મુન્ચે ગીરીમયાં, ચમ્પ્લે કદીય નીકળતા નથી. ઇટાલી, અને ધિક્કાત વાણીથી જમતનાં દુસ્મનોને એ કારવા મયે છે. નિઃશસ્ત્ર અને પતિત થયેલા, જર્મનીની શસ્ત્ર સમાનતાના કાન્તે જો-જોર પ્રજા પાસે એ દાવો કરે છે. ૧૯૩૩ નાં વર્ષમાં પ્રજાસંઘમાંથી રાષ્ટ્ર રજૂ કરનાર, અને રાષ્ટ્ર-નિવારણ પરિપક્ષનાં જંધ પારણાને ઉપધક્ષો મારી બહાર નીકળી આવનાર જર્મની દુનિયાભરના પ્રદરજનનાં દેશો અને સરકારોની આંખે અડધું છે.

જર્મનીનાં સમાજવાદીઓ, આજે દેહખાનામાં પૂરાયેલા એાં । સામ્યવાદીઓ આજે કાશ્વરાસ સેવી રહ્યા છે. રાજવાદીઓની સપ્રજા અંકુશ જર્મનીમાં ઝૂમ્યે છે. યાલુદીઓનાં કુટુંબો આ જર્મનીમાં, અને જાહેર ધરમાર વિલોભ્યાં બમે છે. આંતરરાષ્ટ્રીય નામન વાળા પ્રો. આઈન્સ્ટાઈન જેવા વૈજ્ઞાનિકને ધર વિનાં દેશદેશ રખડ પડે છે. જર્મનીનો સમર્થ જીવનકથાકાર એમીલ લાડવોગ આગરમાં અમેરિકામાં બેઠો છે. સમાજવાદી, સામ્યવાદી, અને બુદ્ધિવાદીઓન વાળ્યાર જુઝુનું નામ નિશાન જર્મનીમાં ન રહે એ હીટલરની નેમ છે આજે જર્મનીમાં “શાંતિ છે”-સાચી એ શાંતિ નથી, જર્મનીની-શાંતિ સમજાન શાંતિ છે.

હીટલરની સમશેરના ખડખડાટથી જર્મની પ્રગતિ કે અધોગતિનું પંથે વળ્યું એનો સાક્ષી તેા દનિદાસ જ રહેશે ।

નાઝીઓનાં જાહેરનામું

૧૬૨૩થી ૧૯૩૦ સુધીની રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓની ધારાસભાની એક જ અણુનમ કારકિર્દી રહી છે. એક જ અનર્થ અને અનિષ્ટ જર્મનીને કોતરી રહ્યું છે, અને એક જ એનો માર્ગ છે. જાતીય સમિગ્રણ એ રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓ જર્મનીનો બપોંડર રોમ છે એમ માને છે. “આર્યોનું જ (જર્મનોનું) જર્મની” એ જ એ વિકરાળ પદ્ધતિનો રાગમાર્ગ.

ધારાસભાનાં સંરચાન સભ્યઓમાં અને સહેર સુધરાષ્ટ્ર મંડળોમાં રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીનો એક જ સર હતો. એકસરી બેરી હીટલરવાદીઓ વગાડી રહ્યા હતા.

“જે કોષ્ટ શુષ્ક જમીનના આધ્યાત્મિક, શારીરિક અને ભૌતિક નિશ્કલવાદનો પ્રચાર કરશે, જે કોષ્ટ જર્મનીનાં શ્રેષ્ઠ સમ્પાનાં આધિકાર સામે આક્રમણ કરશે, જે મનની જર્મનીના પ્રધાનવિત્તની સામે અણચળ કરશે, અથવા જર્મનીની હાર સમરમાં મુલાની જવાબદારી લાવશે, એને મોતની સજા ફરમાવવામાં આવશે.” “જે કોષ્ટ ચાલુદીઓનો સંગ્રામી જાતી રાષ્ટ્રીય વિરુદ્ધ જશે એનું સ્થાન કારાવાસમાં જ રહેશે.”

“જે કોષ્ટ માનવી જર્મનીના રાષ્ટ્રીયોની ઉપર આક્રમણ કરશે, અથવા લશ્કરના મોવડી હાર અણુનમતા લખ્યા કરશે, રાષ્ટ્રીય ચિહ્નો,

રાષ્ટ્રનો જાગૃત અને રાષ્ટ્રીય ધ્વજની સમિતિ અથેત્ય રીતે બોલશે કેદખાનામાં નાખવામાં આવશે.”

“૧૯૧૪ની ઑગસ્ટની પહેલીથી જર્મનીમાં પ્રવેશ કરનાર ૫: ક્રોડપતિઓ, પૂર્વના ચાલુદીઓનાં, અને એમનાં કુટુંબની ૩ માલમિલકત ૦/૪ કરવામાં આવશે.”

રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓ એક દિવસ રજા કરે છે: “ચાલુદી બધા જ સંઘોની સમિતિ શુદ્ધ જ કાર્યનીચે કામ ચલાવવામાં આ જર્મન સરકારની બંધી જગ્યાઓ ઉપરથી અને નોકરીઓના ચાલુદીઓને રૂબરૂ આપવામાં આવશે.”

જર્મનીનું પગલ વર્ષેલીનાં કાલકારથી શરૂ થયું. કામગીરી કંઈ ઉપરનાં અને સંગીનનાં જોડથી લાદવામાં આવેલા એ દાહકારી અસ્તીકાર્ય કરી નાખીઓએ જાહેર કર્યું કે: “જ્યાં સુધી વર્ષેલીના કારક સમશેર અમારી ઉપર લટકે છે ત્યાં સુધી અમારા કંડાનો રંગ દાગે રહેશે. જે ચળવળનાં પ્રયત્ને જર્મનીનું પુનઃવિધાન થશે એ પહેલે વાવડાં એ અમે અમારો કરીશું.”

દીલ્લહવાદીઓએ જર્મનીના પ્રજાસંઘ પ્રવેશને દલકો ગણી ધિક્કારી કાઢ્યો હતો. આજની જર્મનીની દીલ્લપદ્મરી સિયતિમાં દુસ્મનોનાં સંધમાં, એ જ હાપરાની નીચે વાલધાટ ન ચલાવી શકાય. લોકાનોનાં કાલકારથી જર્મનોનાં નાખીઓ શીટકારથી હમદમી રહ્યા હતા. જર્મનોનાં ત્રણ મદાન મુત્તદીઓ જેમણે ૧૯૧૮ ના ચાંતિપત્ર ઉપર સહી કરી, એમાંના શુદ્ધાવ રોક્ષોને દીલ્લહવાદીઓ જર્મનીનો મદાન ગુનેગાર લેએ છે. મુરોપની ચાંતિમાં ૧૯૧૮નાં રોક્ષોને કાલો ખ્યાનમાં લઈને સ્વીડન એને ચાંતિનું પાસ્તિપત્ર આપે છે, એ સમાચાર મળતાં નાખીઓ પુધારી હાંમા: “જર્મનીની ધારાસભા ડૉ. રોક્ષોને મનેલા ચાંતિ પાસ્તિપત્રનો

સ્વીકાર ન કરવા એને મક્કમપણે જણાવશે. અથવા તો એ જ પૈસાનો ઉપયોગ સમસાગણે શીદિ થયેલા વીરોનાં સ્મરણ ગ્રંથોમાં વપરાશે.”

ચાહીસમામાં બેસીને દસ વર્ષનાં એ અરસામાં રાષ્ટ્રીય સમાજ-વાદીઓની એક જ કામગીરી હતી. ૧૯૩૩નાં વર્ષમાં હીટલર અને એનાં પક્ષકારો ને માર્ગે જર્મનીને દોત્તવા માગતા હતા, એનેા ઉચે ન્વરે પોકાર કરી જાણ્યાર પ્રચારકામ કરી, જલ્લિયાનાં રાદનુ એમાં માર્ગ સ્થાપન કરવુ.

જુનીંગ અને હીટલર

૨૬ જર્મનજ્ઞાનાં આદ્યોક્તો જે જન્ય મંકાનમાં નિશ્ચયેન હતા હતા એની જન્ય ઇતિહાસની રીતે એક ઓરિસમાં જર્મન ઉપર શાસન ચલાવતો એક અભ્યાસી જેવો આદમી બેઠો હતો. એ વધુ જ્ઞાન હતું; એના સુદર ચહેરા ઉપર હિંદની તેજસ્વીતાની હાલ હતી. એનાં અવાજમાં શ્રદ્ધતા ભરી હતી. એની વાણી આંખો વિનયપૂર્વક આસપાસ ભેજ રહી હતી. જર્મનની આન્સેલર એ જુનીંગ હતો. એની જ સામેની ખુદશી પર એ જ પુરુષની જગ્યા લેવા તત્કાલ થઈ રહેલો બીજો વજ્ર પુરુષ દેનાભરી જમાનથી વાનો કરતો હતો. એની વાણીમાં મક્કમતા હતી, એના મુખ ઉપર ક્રોધ, અને અસંતોષની જગ્યા સળગતી દેખાઈ રહી હતી, એનાં હાવભાવ અને શબ્દો તથાવારની ધારથી જે વધારે તીવ્ર હતા, એની બેસવાની રીત, એનાં આત્મવિશ્વાસ અને ગર્વભર્યા શબ્દો બીજામાંની યાદ આપતા. જર્મનમાં સત્તાનાં મુખ્યસ્થાને બેસવાનો એનો હવે અધિકાર હતો. વર્ગોથી સરમુખત્યાર થવાનાં એનાં સ્વપ્નાં હતાં. એ હતો એન્સેલર હીટલર. આન્સેલર જુનીંગ અને હીટલર વચ્ચેની મંત્રણામાં કહેતા, કટાક્ષ, ગરમીનાં તત્ત્વો આવવા લાગ્યાં. આ વાર્તાશાપમાં નિહુરતા આવી રહી હતી. નાઝીપક્ષનાં એ અગ્રેસર સેનાની હીટલર તથા જાતિય શબ્દોથી જ્ઞાનભારથી લદાયેલાં જુનીંગને હંકાવી રહ્યો હતો.

જનમમૂલને ઉઠેલી સત્યે લેવાની કળા જુનીંગમાં નહોતી. રાજકારણની આર્થિક પરિસ્થિતિની વિગતો હાથ ધરીને એનો ઉદ્દેશ લાવવાની એનામાં અમળ શક્તિ નહોતી. હીટલરનો જેવો દંડધારી જુનીંગ નહોતો. જર્મનની રાષ્ટ્રીય આત્મચાતમાંથી અટકાવવા દિવસનાં ચોદ કલાક એ

મેજ ઉપર ખેસી રહેતો, છતાં ય જર્મનીનાં લાખો સ્ત્રી પુરુષોને એના પક્ષમાં ખેંચવા એ અસમર્થ હતો.

૧૯૩૨નાં વર્ષમાં જન્મત ઉપર આર્થિક સંકટનું વાદળ ઝમ્મૂમતું હતું. જર્મનીએ જખ્ખર આર્થિક વિપત્તિ એ વર્ષમાં અનુભવી. જાજેટનાં મોટા આંકડાઓનાં જગતમાં જુનીંગ જીવતો હતો. જુનીંગના પક્ષને મહાત કરવાનાં ઇરાદાથી હીટલર અને એનાં ભેરઝો જર્મનીની સમક્ષ નવું સ્વર્ગ રચવા લાગ્યા. એક પ્રભાતે જુનીંગે એની રાજ કચેરીમાંથી જર્મનીનાં શેણુદાર દેશોને જાહેર ક્યું કે: “અમે અમારા દેશનાં ક્રોકડીનાં આ કાળે નુકસાની બરપાઈ કરવા અસમર્થ છીએ. અમે એ નુકસાની હરગીઝ નહિ બરીએ.” જુનીંગે જર્મનીની નાડ પકડી હતી, દેશનું દરદ એણે પારખી લીધું હતું. જુનીંગનો પ્રતિપક્ષી હીટલર જુનીંગની જાહેરાતથી આશ્ચર્યચકિત થયો. સરખાખતારીનાં શાખીન હીટલરે એનાં ભેરઝોને જર્મનીની રાજ્યસભામાંથી જુનીંગની આપખુદ જાહેરાતની સામે વિરોધ દર્શાવવા, બહાર નીકળી આવવા આરા કરી. ધારાસભા, અને પ્રજાતંત્રવાદની સામે હરદભેદ પ્રહાર કરનાર હીટલર જુનીંગની સામે પોકાર કરતો હતો.

હીટલર જેને ઉચ્ચકાવી નાખવાનાં મનોરથ હરધડીએ સેવતો હતો, એ આન્સેક્સર જુનીંગનાં બાપણો હબરોની વિરાટ મેદનીને મંત્રમુગ્ધ નહોતાં કરી શકતાં. એ આન્સેક્સરનાં વ્યાખ્યાનોથી અખખારોની કટારો બરાચેડી નહોતી દેખાતી. હીટલરની જબાનની ઉચ્ચતા અને પ્રખરતા જુનીંગમાં બાગ્યે જ દેખાતી. જર્મનીની રાજ્યસભામાં સિંહની ગર્જના એણે નહોતી કરી. હીટલરથી જુદેરી જાતનો એ માનરી હતો. નાની સમિતિઓમાં બ્યારે વાર્ષિક અંદાજખતો લખતાં હોય, નવા કરો નાખવાની મોજના વિચારાતી હોય, એવે સમયે જ જુનીંગની પુદ્ધિની તેજસ્વીતા ઝગહગતી. હીટલરની જેમ તમારા કરવાની આદત જુનીંગમાં

નહોતી. ગણુની અને આંધ્રાસાજમાં એની જેવો વિચાર તે સમ ખીન્ને દ્રાષ નહોતો.

૧૯૩૧નાં એ વર્ષમાં જર્મનીના રાજકારણ તત્ત્વ દષ્ટિ નાખતાં પુરુષોને દેખાતે એ વિરોધી તત્ત્વેભું સ્મરણ થયા વગર નહિ રહે હીટલર અને જુનીંગ પસ્તર વિરોધી પાત્રો એ ધડાએ જર્મનીની રાજ કારણની શેત્રંજ ખેલી રહ્યા હતા. વ્યાસપીઠ ઉપર ઉભેલા આન્સેર જુનીંગ નીચે ઉભેલા હીટલર પાસે ય નાનો દેખાતો.

હીટલરની ગર્જનાથી મોહિત થયેલા મેલ્નીને જુનીંગ નરમ, ઠીસે અને કંડો દેખાતો. એક ધાટા જુનીંગના સરની ભદ્ર અસર ક્યાંથી થાય ? ઉડા અભ્યાસમાંથી જન્મેલા લાંબા આંકડાઓની હારમાળાથી એ સમાજનો કંટાળો જતા. જુનીંગમાં હીટલરનો લતપાત નહોતો. જનસમૂહને મોહ પમાડવાની શબ્દજળ પાથરવાની કળા એણે પ્રાપ્ત નહોતી કરી. હીટલર ખેલાડી છે, એ જખ્ખર નાટકી પુરુષ છે. ત્યારે આન્સેર જુનીંગ અભ્યાસી છે, બુદ્ધિજીવી છે, બુદ્ધિ અને જ્ઞાનભારથી દબાયેલો એ રાજપુરુષ છે. જર્મનીની જનતાની દષ્ટિએ જુનીંગ અતિ સામાન્ય રાજપુરુષ છે. મીઠા શબ્દોની મોહજળ પાથરી જર્મનીની પ્રજાને એમાં ફસાવવાના એણે ફેક પ્રયત્નો કરી ય નથી કર્યા.

“અમારા નિશ્ચિત માર્ગે અમે જવાનો નિરધાર કર્યો છે. આંતર-રાષ્ટ્રીય સંબંધોમાં અમારે સુધારો થશે ત્યારે જ આપણી અભ્યવસ્થા અને દુઃખનો અંત આવશે એમ હું માનું છું. અને એ પળની વાટ જોતો હું હોયો છું.” જર્મનીના એ પરિવર્તનકાળમાં જુનીંગ જર્મનીને કોલ ન આપી શક્યો. સામાન્ય સજ્જનની સૌજન્યમયી એ વાણી હતી. જગતની આર્થિક મંદીથી હીટલરવાદનો જીવાળ જર્મનીમાં જુનીંગને આવી દેવા ખૂબ જોરથી ચઢી રહ્યો હતો. જુનીંગ અભ્યાસી હતો, જર્મનીનો એ મહાન યુત્સહી નહોતો.

વિજયને પંથે

મા. ભુજર રફ્ટના એક ખૂણા પર જોડાઈ એક મોટર ચંબે છે. ચાચકિત મોટરમાંથી ટકાવર અને પ્રચંડ સ્ફોટના એક પુરુષ ઉતરે છે, અને પળમાં ક્યાંય સંતાપ જાય છે. યોડી જ મિનિટોમાં એક નાની મોટર ધરધરાટ કરતી દોડી આવે છે, અને એમાંથી પણ નીકળતો માનવી હઠ પગનાં મંડતો અદ્ભુત ધમ્ધમ જાય છે. પહેલો પુરુષ હતો વૉન પેપન અને બીજો હતો હેર હીટલર. એ રસ્તા ઉપરના એક મકાનમાં ખાનગી ગુફતેજો કરવા વૉન પેપને હીટલરને આમંત્રણ આપ્યું છે. નવી કબિનેટમાં હીટલર પક્ષને એની સાથે લેવા વૉન પેપન સમજાવી રહ્યો હતો.

વૉન પેપનનાં વાર્તાલાપને અધીરાઈથી હેર હીટલર સાંભળી રહ્યો હતો. મધ્યરધવાદીઓ અને એનાં મોવડી પેપનને જુનીંગનાં વિશ્વ માટે હીટલર જવાબદાર ગણતો હતો. રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનાં સ્વંય શા હીટલરના શબ્દ પ્રહાર સામે ટક્કર ઝીંપવા વૉન પેપન અસમર્થ હતો. જુનીંગના પ્રધાન મંડળે નાઝીઓની પાર્ટીના જૂરા લેવાસની સામે પ્રતિજ્ઞ જાહેર કર્યો હતો. એ જ્યાં લગી પાછો ખેંચી લેવામાં ન આવે ત્યાં સુધી હીટલર પેપનની કબિનેટમાં આવવા માગતો નહોતો. ગેરકાયદેમર કરેલા એ પોશાકો જર્મનીમાં કાયદેસર કરવાનાં કોલ પ્રથમ હીટલરને જોઈતા હતા.

વિલિયમ મામે ઉપર આવેલી પ્રેમિડન્ટની કચેરીનાં એક ખૂણામાં હીટલરનાં પેપનની સાથે મત્રણા કરતો હતો. જુનીંગના હાથમાંથી જર્મનીની લગભગ એની સમક્ષ બેઠો. પેપનને આપવાનો નિર્ધાર હીટલરનાં કરી લીધો.

૧૯૩૨ના જુનની પહેલી તારીખે નવી મરકાન્ની યાદી જર્મનીની પાસે ધરવામાં આવી પ્રેસીડન્ટ હીટલરનાં આન્સેન પેપને હીટલરનાં સંપૂર્ણ ટેકાની ખાત્રી આપી “જર્મનીની મહાપ્રભ બૈતિક અને નૈતિક એવા કટોકટીના અપૂર્વ કાળમાંથી આજે પસાર થઈ રહી છે.” પેપને એના જાહેનામામા ઉપવી વાતની યાદ જર્મનીને ફરી આપી હીટલરનો રચનાત્મક કાર્યનો પડવો આ યાદીમાં હતો.

બીન પેપને આપેના દેાને અનુસરી “જુરા ખમીમ”ધારીઓની કૃત્યે કાયદેમર કલ્પામાં આવી. હીટલરવાદીઓનો ઉત્પાસ અને આનંદ સમાતો નહેતો. પેપનની સાથેના સંક્રાન્તી જર્મનીમાં જાણીત પ્રચારકાર્ય કરતા ડૉ ગોમેનના ભવાં થડી રહ્યા હતા. રાષ્ટ્રપતિની ગગનચુખી છાત્રા ઉપર રવસ્તિકર્તા ચિહ્નવાળો વાવડો ફરકી રહ્યો છે, એનાં સ્વપ્ન એને અવતા.

૧૯૩૨ની શ્રીમ જાણ જર્મનીમાં ખરેખર ભારે હિમા ભરી હતી જર્મનીના રાષ્ટ્રીય અખબારો નુકસાની ભરપાઈ કરી આપવાનાં દિવસને પખવાડિયું મુવનવી રાખવાની કિંમત કરતા હતા નાઝીવાદના વાજત્રા, સરકારે હાથ ધરેલા કામમાં જો સફળતા ન મેળવે, તો ધૂતારી ગણુ સે એમ જાહેર કયું. રાષ્ટ્રપતિની જાહેર હીંકરની સળવડે જોશ પડયુ, એનો પ્રવાહ જોતી વધવા લાગે. નાઝીઓએ સામ્યવાદીઓની ઉપર આક્રમણ આદ્યો. “હીટલરની જય” ના જયનાદોથી નાઝીઓએ જર્મનીનાં માર્ગો ઉપર તાડવ નાચ આદ્યું અને એ

સ્તાઓમાં અનેકરંગી ખમીસધારીઓની લગાઇ આરંભાઇ. લાખો માનવીઓથી મેદનીનો મહાન સાગર ઉજળો હતો. સમાજવાદી નવા સ્વર્ગની આગાહી કરી શૂન્યાં અને નવ જર્મનીને આરામ આપવા મથી રહ્યા. પણ જર્મનીના એ સદસી માનવ સમુદાયને તો હીટલરની તમાસાગીરી નિહાળવી હતી. જર્મનીબંદમાં એક જ માનવી ચર્ચાનો, વાર્તાલાપનો, અને સભાઓનો વિષય બન્યો હતો — તે એડોલ્ફ હીટલર. હીટલરના નામથી જર્મની ગાજી રહ્યું હતું. આંતરિક દ્રઢ પ્રતીતિથી હીટલર બોલતો, અને જર્મનીના લાખો માનવીનાં હૃદયમાં પળમાં જ આવાસ કરી લેતો. એક બાજુ હીટલર લાખોને એના પગ પાસે નમાવી મુગ્ધ બનાવી રહ્યો હતો, તે ધડીએ વૈભવ પેપન સમુજાત્યાર ખીજમાર્કને પગલે જવા ધાત્તો હતો. સાહસિક અને વીરતાબર્યાં કદમ માંડી આખી યે જર્મન ધારાસભાની પાસે ધાર્યું કરાવવાની એની લાલસા વધતી જતી હતી. જુલાઇની ૩૧મી એ નવી ચૂંટણીના દિન નિર્ણિત થઇ ચૂક્યો હતો. ખીજમાર્કની લોખંડી પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરી પ્રદીપાને દમનથી દાખી દેવાની મહેનજ વૈભવ પેપનનાં મનમાં ઉગી. ચૂંટણીની આમલી રાત્રિએ હવાઇ માર્ગે સમાચાર જર્મનીમાં ઉડ્યા હતા કે બર્લિન ઉપર હીટલરવાદીઓ એમનાં હસ્તકરનો જમાવ કરતા હતા.

૧૯૩૨ના જુલાઇનો મધ્યાહ્ન જર્મનીમાં તપતો હતો. આકાશમાંથી સૂર્ય અંગારા જેવતો હતો. સૂર્યનો અને ચૂંટણીની જમણી ઉજ્જ્વળતા જર્મની આજે અનુભવી રહ્યું હતું. હીટલરનાં પક્ષવાદીઓને માટે આજનો દિવસ સોનાનો હતો. આખા જરમીને અવગણીને નાગીઓને મત આપવા લોકોના ટોચેટાળાં દરેક શહેરમાં કીડિયારાની જેમ ઉમરાતાં હતાં. જર્મની સંવતર હીટલરની પીક પજવાડે ઉભું હતું. વૈભવ પેપનનાં લોખંડી પંજનો સામનો જર્મનીએ કર્યો. બાર વર્ષના ભીરવ પ્રવલ્ન આજે ૨૩૦ પ્રતિનિધિઓ હીટલરપક્ષના હતા. સભાજવાદીઓ, સમાજવાદી, મધ્યસ્થ-

વાદીઓ, બધા ય પક્ષોને વડીને નાઝીઓ જર્મનીનું રક્ષણ કરવા વિનયવંતા હતા હતા.

જર્મનીએ હીટલર અને હીટલરવાદમાં વિશ્વાસ જાહેર કર્યો. નાઝીપક્ષ ચૂંટણીના પરિણામ રૂપે વિનય શિખરે હતા. હીટલરે પ્રેસિડન્ટ હીન્ડનબર્ગને દેખાડ્યું હતું કે હીટલર એ આજનો, અને આવતી કાલનો જર્મનીનો તારણદાર છે. હિન્ડનબર્ગનો હીટલરની સામે અણુગમે હતો. હિન્ડનબર્ગ ખુલ્લો હતો કે હીટલર વૅન પેપનની સનિતિમાં એની નીચે કામગીરી કરે. જર્મનીનો સોલ્ડ્યુર એના પ્રત્યાપ વિનય પછી એનું આમંત્રણ કેમ સ્વીકારે? ઓગસ્ટની ૧૩મીએ હીટલર અને હિન્ડનબર્ગ વચ્ચે મહત્વત આવી. પ્રેસિડન્ટ હિન્ડનબર્ગની ઓફિસમાં હીટલરને મંત્રણું વેળા બધા જ સમય ખડે પગે વાતો કરી પડી. હિન્ડનબર્ગને હીટલરના નાઝીઓના નેતૃત્વમાં વિશ્વાસ નહોતો.

નેતાગીરીને માટે સર્જાયેલ હીટલર પેપનના સાથીદાર તરીકે હાજર માગતો નહોતો. તે સમયની સરકારી સાથેના જવા જ સંબંધને તોડી નાખવા હીટલર તત્પર જાણે. જર્મન રાષ્ટ્રદાગના પ્રમુખપદે કેપ્ટન હરમેન ગોર્ટિંગ ગિરાજતો હતો. સપ્ટેમ્બરની બારમીએ ધારાસભાની બેઠક હતી. અવિશ્વાસની દરખાસ્ત ધારાસભામાં પસાર થશે, અને એને ફગાવી દેવામાં આવશે, એના બહુકારા હરેક પગે વૅન પેપનને આવના હતા. કેપ્ટન ગોર્ટિંગ સરકાર તરફ ઠપકાની દરખાસ્તની પરવાનગી આપી. સામ્યવાદીઓ તરફથી મૂકાયેલ એ દરખાસ્ત જાહેરમતિથી પસાર થઈ. ધારાસભાને વિખેરી નાખવાનો હતવો જાહેર પાડવાનું કહેણ પેપને ગોર્ટિંગને મોકલ્યું. હીટલરવાદી ગોર્ટિંગ સમજાવ જવાળ વાળતા જણાવ્યું કે જે સરકારની સામે ધારાસભાએ અવિશ્વાસ જાહેર કર્યો છે, એને ફરી મોતાને જ વિખેરી નાખવાનો અંશ માત્ર અધિકાર નથી.

નવેમ્બર માસમાં ફરી ચૂંટણીની ઝુંબેશ શરૂ થઈ. સામ્યવાદીઓને તો સમૂહ આગળ હતો. ફરી નવી સરકારની સમિતિમાં સહકાર આપવાનું કહેણ હીટલરને મળ્યું, હીટલરની સમક્ષ બેજ માર્ગો હતા. એક તો ચાન્સેલર બની જર્મનીની રાજધાનિ પર કૂદે, અને નહિ તો વિરોધપક્ષમાં મોવડી બની દેશને મળવી મૂકે. નીચેથી દરબાને સ્વીકારવા હીટલર નહોતો જન્મ્યો.

જર્મનીના પાયતખ્ત ઉપર

૧૯૩૩ની જાન્યુઆરીની ૩૦મી તારીખની સવાર જર્મનીમાં જુદી હતી. જનરલ રિચાઇઝર જે ગાદી પર બેસી શાસન ચલાવતો હતો, એ જ આન્સેલરનાં આસન ઉપર હીટલરનું સ્થાન નિશ્ચિત હતું.

“જર્મનીના માર્ગો ઉપર આમાં રંગદોળાશે.” લાઇબ્રાગની સૌથી ઉંચી અધ્યક્ષતા હીટલરવાદીઓની સામે મુકામે ચાલતો હતો, ત્યારે સાક્ષી તરીકે બેલાયેલા હીટલરના આ સંબંધમયર હતા. “જે પહેલે અમારા હાથમાં સત્તા પડશે તે ધડીએ માફુડીએ ફાંસીને લાકડે લટકશે.” હીટલરના એક શામ્બોદિ હીટલરવાદનાં કાર્યક્રમની ઝાંખી રૂપરેખા ઉપરનાં શબ્દોમાં આંકી હતી. “ધિક્કાર ! ધિક્કાર ! વૈરભાવ ! શીટકાર !”ની બહુ હીટલરે નાઝીઓનાં હૃદયમાં સળગાવી હતી. તે જોશભેર ભડમડાટ જળી રહી હતી. માફુડીએ અને બીજા પંચવાદીઓ સામેના પ્રચંડ ધિક્કારમાં હીટલરવાદીઓના રચનાત્મક કાર્યને અંત હતો.

‘જર્મનીની પ્રજાને ખૂબ શિક્ષણ અને કૌશલ્યની સાંપડ્યા છે. બુદ્ધિવાદના સીમાડા પટ્ટીને આપણે દૂર દૂર ગયા છીએ. જર્મનીમાં આજે પ્રચંડ અને જોરદાર ઇન્ધ્રાસક્તિની જ પ્રથમ જરૂરિયાત છે.” આવા શબ્દોમાં જર્મનીના એ અગ્રિપુરવની બાદના સમાધ જન્ય છે. નાઝીઓનાં કાર્યક્રમની ઘંડી પીટાઇ, અને જર્મનીના રસ્તે રસ્તે અને શરીએ શરીએ પેઠાએ પડ્યા: “અમારો કાર્યક્રમ એક અને અચૂક છે.

મક્કમતાપૂર્વક અને પદ્ધતિસર અમારા આર્થિક શત્રુનો જીત અને પ્રથમ હેવા માગીએ છીએ.”

પણનારમાં સમ્પ્રવાદ કરતા પવનથીએ વેગવંતા હીટલરનાં રજુ-શીમાના સર ૬ કરોડ પ્રજાના કાને અથડાયા. જર્મનીનાં પુનર્જીવનની એ ઐતિહાસિક પણ હતી. ચાન્સેલરની કચેરીમાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યું કે પ્રાઈન ખામીમધારીઓની સેના જર્મનીનાં રાજમાર્ગો ઉપર એ રાત્રિએ મચાશે સાથે ફૂચ કરશે. ચાન્સેલર અને પ્રિસિડન્ટ હાઈનરિખની જાન્ય કચેરીઓ પાસેથી હીટલરની એ જુવાન સેના “એક દો ! એક દો !” કરતી પસાર થતી હતી. જર્મન નગરીનાં રસ્તાઓ આગ ધમધમી રહ્યા હતા. લાખો હીટલરવાદીઓની ગૌત્વમતી સત્રામ ઝીવતો પ્રિસિડન્ટ હાઈનરિખ જે કપાક સુધી એ માર્ગની રવેશ ઉપર ઉભો હતો. જૂના ખામીમધારીઓની એ મજાએ તો જર્મનીની આ મહાન સેનાના સેનાની હીટલરને વર્ણવી કંખેલી સત્તા આજે સાપડી હતી. એના વિગતો એ અપૂર્વ દિન હતો. છતાં ય મત્તાના મદમા ચક્રવૂર ખનેના ખાનવીના જેવો હીટલરનો એ ચક્રેરો નહોતો. અમિત અને કટાણા બરેલુ એનું મુખ હતું. એના મો ઉપનથી હારથરખાઓને હાથપાટી મળી હતી. એની આખામા હજુ ય એક અસંતોષ હતો.

હીટલર ચાન્સેલર હતો, પણ ગેરરમિ અને ડો. ફ્રીક બેઝ એના. અનુયાયીઓ એ પ્રધાન મંડળમા મત્રી હતા. એની આસપાસનો સમુદાય એના ભાવનાજળથી રંગાયેલો નહોતો. સમાજવાદીઓ, સામ્યવાદીઓ, અને ખીન્ન પક્ષકારોનો પ્રધાનમંડળમા પ્રવેશ એ હીટલરને મન આડખીની હતી. એ ત્રિસવાદી તત્ત્વોને જ્યાં લગી હાથેથી ફેંકી ન દે, કે ન નમાવે ત્યાં સુધી હીટલરને શાંતિ નહોતી.

સમજીએ માર્ચની પાંચમી તારીખે ત્રિસેરી નાખવામાં આવ

પ્રજાતંત્રવાદી અફસરોને હાંકી કાઢવામાં આવ્યા. બાપ્તિસ્ટ, અને અખખારે ઉપર જખખર અંકુશની જંજીરો લાદવામાં આવી. નાઝીઓએ લાખખીસધારી સામ્યવાદીઓનાં મંડળો ઉચ્છેદી નાખ્યાં. મમાજવાદી અને પ્રજાતંત્રવાદીઓ ગીરફતાર થયા. “સ્વસ્તિક” અને “હેઇલ હીટલર” એ એ જ નિશાન જર્મનીના માર્ગોમાં દેખાતાં હતાં. સત્તાના મદમાં નાઝીઓએ જર્મનીના રસ્તાઓ અને આકાશ ગમવી દીધાં. કેપ્ટન ગોર્ડોંગ બર્લિનની પોલિસનો વડો બન્યો. સામ્યવાદી યુનેયારોનો નિકાલ જલદી કરી દેવાનાં હુકમ પોલિસને ગોર્ડોંગ તરફથી મળ્યા. નાઝીઓની શુંડાશાહી અને જૂઠ્ઠા જહાંગીરીતો નઅ નાઅ જર્મનીમાં કરી ખેવાઇ રહ્યો.

ચૂંટણીના દિવસ પહેલાં અઢવાડિયે રાષ્ટ્રપ્રાગની મહાન ઇમારતને આગ લગાડવામાં આવી. એ ઇમારતની ઉપર સળગી રહેલી આગના બડકા આખા જર્મનીમાં, અને યુરોપખરમાં દેખાયા. નાઝીઓએ શોધ અને સંશોધન કરીને જગતને જાહેર ક્યું કે સામ્યવાદીઓનું જ એ રાજ્યદ્રોહી અને બપંકર કાવત્રું હતું. આગની શિખાઓ આકાશને પંચે પળા રહી હતી તે પછે એક જવાનનાં ખિસ્સામાં “સામ્યવાદી”નું કાડું હતું. આગ લગાડનાર એ સામ્યવાદી હતો એ સાબિત કરવાની જહેમત નાઝીઓએ ન લીધી. મહિનાઓ સુધી આલેશા એ એનિહા-સિક મુકદ્દમામાં નરી નિર્દયના અને નિષ્પુરતા હતી. હમણાં જ જર્મનીનાં સાત વરસના વસવાટ પછી હિંદ પાછા ફરેલ મારા જુવાન મિત્ર મને કહ્યું હતું કે “એ આગની પાછળ ગોર્ડોંગનો હાથ હતો. સામ્યવાદીઓ દેશદ્રોહી છે, એ જગતની પાસે જલ્દાનું ધરવા કેપ્ટન ગોર્ડોંગનો આ કીમિયો હતો. જર્મનીની ભોમમાંથી સામ્યવાદનાં ઝાડખાં ને મૂળમાંથી ખેંચી કાઢવાનો કેપ્ટન ગોર્ડોંગનો આખાં નિર્ધાર હતો. પૂરીમાં સિકામાં એ દેશમાં જન્મી કાચું માર્કેસે અર્થવાદનાં વનન

દાન્ટો જમત પાસે ધર્મ, અને જેના જખ્ખર પ્રવાહથી આલમ આપી જે પલળે છે. એ પ્રવાહનો નાથ કરવાની હામ હીટલર અને એનાં પીઠાર ગોરંગિ કરી છે.

રાષ્ટ્રધાગ ઉપરની આગથી હીટલરની સરકાર ખૂબ ભેરદાર, ખની. મર્મી આખામાં નવા નવા ફતવાઓ જહાર પાડી, વિરોધી સૂરને તંતર દાખી દેવાનો નિશ્ચય હીટલરે કર્યો. કેપ્ટન ગોરીમનાં ભેજાંમાંથી કોણું એ અજખ કાવતું હતું. જર્મનીનાં ખૂણખૂણામાં નાઝીઓ રાષ્ટ્ર ગયા અને મહાન વંદેજિયાની જેમ નાઝીઓની સદ્વર્તિનો પ્રચાર ર થયો. હીટલરનો સ્વસ્તિક એ જર્મનીનું રાષ્ટ્રીય ચિહ્ન બન્યું. પ્રજા-ત્રનો વાવડો નીચે પડ્યો, અને દાહી સરકારની ધમ્મ જર્મની ઉપર ભરી રહી.

જર્મનીમાં ચૂંટણીનો દિન આવ્યો. એક કરોડ સીતેર લાખથી ચે ધારે મતદારોએ હીટલરને મત આપી એનામાં વિશ્વાસ જાહેર કર્યો. જટકા મતદારો નાઝીઓની પછવાડે હોમા ગયા. જર્મનીમાં એક જ ક્ષિત્તી આ અપૂર્વ ફત્તેહ હતી.

પોટસડામના દેવજમાં માર્ચની ૨૧ મી તારીખે અ્યારે રાષ્ટ્રધાગની લથમ સત્તા થઇ, ત્યારે જર્મનીનાં જૂત પુરુષોનાં બચ્ચાત્માઓ એ મેદની ઉપર જાણે પરિભ્રમણ કરી રહ્યા હતા. વીલિયમ બીબનાં કાળમાં જે મખ્યતાભરી લરકરી ક્વાયલ થતી, એની યાદ કરાવે એવી નાઝીઓની મજાજણાટી ઉપજાવે એવી એ કૂચ હતી.

જર્મનીની બખ્યતા, ગૌરવ, અને આગ્રાદીનાં પુનર્વિધાનનાં હામકમની રૂપરેખા દોરવાનો સમય હવે આવી ચૂક્યો હતો. સેનાની હીટલર પાતળતા ઉપર ચડ્યો. ગાનગરી આંખે લાખો જર્મનોએ એ પ્રાણુવાન નરને સરમુખત્યારીનો શોખ

માણુનો દીકો. આંતરપ્રતીતિથી હમરાતાં હીટલરે
હાકલ કરી એના શબ્દોમાં વેગ અને ભડુ હતો. એનો અવાજ
બર્થો અને હસ્માનથી બરેસો હતો. નાઝીવાદના ઝંડાને
સુધી નમવા જર્મનીની પ્રજાને હોયથી હીટલર સાથે પાડેનો
કાર્યક્રમ પૂરો કરવા જર્મની પાસેથી ચાર વર્ષનો કાળ માગી
હતો. પણ એ કાર્યક્રમ શો હતો ?

હીટલરે શત્રુઓની કિલ્લેબંદી ઉપર જોયસેર આક્રમણ આરંભ
યુરોપના મશહૂર ગર્વવાનો બર્જીનમાં એક સંગીતનો જાસો અટકા
આવ્યો હતો. સંગીત વિદ્યાર્થ હતો, પણ એ માફુદી હતો. અમાલનોમાં
માફુદી ધારાસભીઓ અને ન્યાયાધીશોને, યુનીવર્સિટીમાંથી માફુ
પ્રોફેસરોને અને હસ્પિતાલોમાંથી તબીબોને, ધડીમરમાં રાજ આપવા
આવી. જર્મનીની એક ટકા પ્રજાની સામે, ૬ લાખ માફુદી
જર્મનીનું આર્થિક સત્તાનાથ છે એ ખાતરીથી, એમની સામે મેહો
ચર ચક્ર. હરેક માફુદી નર, નારી, બાળક એ જર્મનીના દુશ્મનો હતા

માર્ચની ૨૩ મી તારીખે વાલમાર બંધારણના કાગળોના ઢુકો
ઢુકા કરી નાખવામાં આવ્યા, અને સરકાર દેશની એ પરિસ્થિતિમાં
ચોગ્ધ લાગે તેમ કરી શકે એવી અખૂર સત્તા આપતું બીમ પસાર
શરૂ. અને હીટલરના આપખુદ અને તરંગી રાજ્યવાસનના થંડા
જર્મનીમાં જાગવા લાગ્યા. હજારો હીટલરવાદીઓએ મચાલો કાર્યમાં
ધરી જર્મનીને અજવાળવાનો નિશ્ચય જાહેર કર્યો, પર્સેલીની સધિત
માપમાંથી જન્મેલું, પ્રજાનંત્રનું બંધારણ દૂર દૂર હીટલરવાદીઓએ નાખી
દીધું. જર્મનીની બીજા સદ્દોમાં નામના, મહત્તા, અને અ.ખરતી પુનઃ-
સ્થાપના કરવાનો આ હીટલરનો પ્રથમ પ્રયાસ હતો. હીટલરને
બંધારણ દ્વારા મેચવી સત્તા અને સરખાત્યારી હીટલરનાં હસ્તે આવી.

જર્મનીના એક અને અન્યેક સમુખત્યાર તરીકે હીટલરને ૧૯૩૨નાં પ્રિલ સુધી અપૂર્વ અવસર મળ્યો. હીટલરનાં પ્રધાનમંડળનાં હાથમાં 'નરો જર્મનીની કુલ મુખત્યારી છે. એકલો હીટલર આજે ધારાસભાની હાથ વિના, વિરોધીપક્ષનાં વિરોધીપક્ષ વિના એકલો જર્મનીમાં મજૂમે જર્મનીના પાયતખ્ત ઉપર એ એકલો ખેલે છે, અને એ પુરુષનાં મુરોપ અને આખું જગત નિઃશાસકરી દૃષ્ટિથી નિહાળી રહ્યું છે.

શાસનના પહેલા મહિનાઓમાં હીટલરે મુત્સદ્દીગીરીની રચનાત્મક દ્રિ જગતને દેખાડી નથી. હીટલરની નાટ્યકળાએ જગતનું ધ્યાન મેંચ્યું છે. યાહુદીઓની સામેનો એનો પુણ્યપ્રકોપ જોશમેર આજ જર્મનીમાં સંગમે છે. માતંગર યાહુદીઓ આજે જર્મનીની સરહદ છોડી ધરણાર વિનાનાં રોટી કાળે પરદેશમાં રળે છે, બીખ માગે છે. જર્મનીમાંથી યાહુદીઓનો સદંતર નાશ કરવાથી જર્મનીમાં આર્થિક આઘાતી આવશે ? જર્મનીનાં દુઃખનું મૂળ યાહુદીઓમાં છૂપાયેલું છે ?

જર્મનીનાં રાજ્યાસને હીટલરનાં આગમન પછી જર્મનીનાં સુખ વધવા પામ્યું નથી. રહાઈન નદીનાં દક્ષિણ કિનારા પર આક્રમણ કરીને બિનજવાબદાર નાઝીઓએ આતરરાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિ વિષમ બનાવી છે. પોલેન્ડની જમીનના કટકોની ભયંકર કથાનો અંત હજી આવ્યો નથી. યુરોપના મુત્સદ્દીઓની યોગક મહિનાઓમાં ખાત્રી થઈ છે કે "જ્યાં લગી ખ્રીસ્તમાર્ગનાં આસ્ત્ર ઉપર હીટલર સત્તાધીશ તરીકે કોરડો ફેરવે છે, ત્યાં સુધી એ પુરપની પાસેથી રચનાત્મક મુત્સદ્દીગીરીની આઘાત રાખવી એ અત્રિ પાસેથી શીતળતાની આઘાત રાખવા જેટલું બચે છે. હીટલર મુત્સદ્દી નથી. ગહા નાટકી નર છે."

સરમુખત્યારનાં શાગીર્દો

ના જીવાદનાં એ મદાન તરંગની પાછળ રાત્રીની લ મેળવી આપવામાં હીટલરને ઠાતો સાથ હતો? જર્મન આન્સેલર થતાં, અને એ શિરપાવ પામતાં, હીટલરની પાછળ ઠેરું હતું? હીટલર એ મદાન ભદ્રુમર છે. એનાં વ્યક્તિત્વમાં અનેકું ભડ એની વાણીનું બળ, અને વાગધારા હભરો અને લાખોને નાઝીવા સાગરનાં તરંગોમાં ધસડી ભથ છે, પણ નાઝીઓની પ્રગતિમાં એ આપનાર એની યોજનાઓ ધડનાર હીટલર નથી. મુદ્દિની સનેગતી અનેકમણા વધારે એના શાગીર્દો ચડે છે. હીટલરનો ઉદ્ય એવા અ સાથીદારો અને સહકર્મચારીઓને આભારી છે. આન્ડ્રે રોઝનબર્ગ રો. લુગનબર્ગ, ડૉ. ગ્રેમેય, જનરલ ગોર્ડિંગ અને એવા અનેક પ્રજા અને જોતદાર ભેરો વિના હીટલરવાદનો જીવાળ આટલી પ્રચંડત ચરી શક્યો ન જ હોત.

આન્ડ્રે રોઝનબર્ગ, હીટલરનો ખાનગી સલાહકાર વાહુટીઓ સામેના પ્રચારકામમાં એણે એટલે કાળો આપ્યો છે. વાહુટીઓની અધ્યક્ષતાનાં વિચારો રબૂ કરતાં એણે કિતાબો બરી છે. હીટલરની વાહુટીવાદ સામેની બહીમા તિસ્કારનાં કોવસા નાખનાર એ જ આન્ડ્રે રોઝનબર્ગ. એગ્રાર સ્ટેસર હીટલરનાં પડનો ઉદ્ધમવાદી પંથનો સહકાર છે. હીટલરવાદની ચળવળનું પૂર લાખોનો મેદની સુધી પહોંચાડનાર-

ખીન્ને અન્ય કોઈ નહોતો, પણ મેગેર રૅસર-ઓટો રૅસરને। ખેડ.
કોઈ ધૂની માનવીની દ્રઢતા અને ભક્તિથી નાઝીઓની પહેલાંનું રાજ્ય-
તંત્ર ખોડવાનું કામ એ કરી રહ્યો હતો. એની આંખો તૃતિય મહા
રાજ્ય, અને નાઝીઓની સત્તા ઉપર ટેકાચેલી રહેતી.

હીટલરના અંગત સસર્ગમાં આવનાર રૅસર, બ્યારે હીટલરની
વિભૂતિપૂર્ણ થતી, ત્યારે એના હોઠ ઉપર મક્કમતા તસ્વરતી, આંખોમાં
અંડ ભાગતું. નખથી શિખ સુધી રૅસર હીટલરને પીછાણતો. રૅસરની
અંડખેર ઇતિની બાજુ થતાં હીટલરે એનાં એ જખ્ખર શાગીદને
રૂખસક આપી.

હીટલરનાં પ્રધાનમંડળમાં આજે ત્રણ પુરુષો બહાર તરી આવે છે.
ફ્રેટન ગોર્ડિંગ, ડૉ. ગોમેઝ, અને ડૉ. ક્રીક. ફ્રેટન ગોર્ડિંગ આજે
જર્મનીમાં અને અન્ય દેશોમાં વજ્જપુરુષ તરીકે લેખાય છે. એનું ભરાવ-
દાર મુખ, ભવ્ય આકૃતિ, છ શીટની કંચાઈ, અને કઠાવર શરીર, ભક્ષમણને
આંછ નાખે છે. રાષ્ટ્રદાગનો એ પ્રમુખ છે, મૂલમંત્રી છે. વિમાન-
ખાતાનું મંત્રીપદ એ સંભાળે છે. જર્મનીની પોલીસનો એ મોવડી
છે. બખ્ખે વાર એ હડાઈમાં ધવાયો છે. એનું આજનું જીવન
એ તો ગોર્ડિંગનો નવો અવતાર છે. વાણીનાં ધોધની પેઠે એની જમાન-
માંથી વાણી વરસે છે. આદ્યસના પર્વતને ધણીવાર એ ખૂંદી વણ્યો
છે. જર્મનીમાં અમુક મંડળોમાં ગોર્ડિંગનું હુલામણાનું નામ “જીલ્લમ-
ગાર” છે. પ્રશ્નિઆનાં વિરોધને નિર્દયપણે હાખી દેવામાં ગોર્ડિંગનો
જખ્ખર હાથ હતો. રાષ્ટ્રદાગનાં આગનાં કાવચમાં એનો હાથ હતો એમ
ક્યાંક ક્યાંક માનવામાં આવે છે. સજગવી જવાણાએને બડમડતી
જોષને એણે કોષના આવેશમાં કહેલું: “રાષ્ટ્રદાગને સજગાવનાર દેશદ્રોહી
સામ્યવાદીઓનું પૈર લીધા વિના હું હરગીઝ નહિ જંપુ.” હીટલર માહ-

દીઓને જર્મનીના કાળ સમાન દેખે છે, ગોરોમ જર્મનીના મોટા શત્રુ લેખે છે.

સત્યુખત્યારની સત્તા આજે ગોરોમના હાથમાં છે, છતાં તે પૂર્વક વિશ્વતિપૂર્ણ કત્તામાં એ માને છે

જનરલ ગોરોમ જર્મનર વિશ્વતિપૂર્ણક છે, શક્તિને આગ્રાધા બધને તે અખે એટલી શક્તિ અને બળ એ ધગવે છે કેટલે ગોરોમ દીવાનખાનાની દીવાલો પર જગતભરનાં સત્તાધીશોના ચિત્રો લગે છે નેપોલિયનની સમક્ષ ખીજાકડે બેઠો છે. મુગ્રોવીની દરનામર્ધ નક્કી દીટલર તરફ નિહાળી રહ્યો છે. ગોરોમનાં મેમની પાછળ જર્મન ફેસીઝમાં નિષ્ઠાનરૂપ એક તનવાર લટકે છે મધ્યયુગના મોટા સેનાની દીવાનખાનાનો રૂઆળ, અને જગદળાટ પહોલર આખોને આછા દેહે

કેટલે ગોરોમનાં દિવાલપખોમાં સેનાના જર્મનર સેનાનીઓ જગતના સત્યુખત્યારો, શરેનશાહો આવતા અને આલ્ફા જતા ગયા જગત સમામમાં બ્યારે અનેક ગેળીઓથી એને દેહ વીંધાયો હતો ત્યારે તે એણે દેખાડેલું શીયં અનુષ્ઠાન હતું. લગભગ પછી કામગીરી રોખતો રોખતો એ સ્વીડન પહોંચ્યો આજના એ ગોરોમને વાયુવાનનું કામ સાપડ્યું. ગગનવિહારમાં કરવાના સાદમને મદ એને થેનમાં નાખતો. એક ખૂબસૂરત ખાત્રી સાથે ગોરોમનાં લખ થયા ગોરોમની પત્ની ભિગાર પડી, અને ડોક્ટરોએ આલ્ફાની ખીણમાં જનની સલાહ આપી પૈસા વિદોણે ગોરોમ લશ્કરવાદીઓનાં મધ્યસ્થાને જવા નીકળ્યો. પૈસા મેળવવા પત્નીને છોડીને નીકળ્યા ગોરોમ દીપલ્લી વાણીજન દીડી, એનાં જાદુમાં લપકાયો, અને એ રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી જાતો. ૧૮૨૩ની એ મુનીયની કુચમાં લીધરને ગોરોમ સયાી હતો ૧૮૨૩ ની એ કુચમાં પેલિસ સાથેની જગાજગીમાં ગોરોમ જર્મની

છત્રને બેઠાન પડ્યો હતો. એના ભેર્યોએ એના મનમપદા કર્યા હતા, આજે એ જ ગોર્ગિંગ જર્મનીની ધવાયેલી પ્રજાના ધા કમ્પનવા રાતદિન રૂઆબને આગે છે.

ગોર્ગિંગ જીવે કે મરે એનો નિશ્ચય તમીંગેય નહોતા કરી રાખ્યા, ત્યાં જ ગોર્ગિંગને ગિરફતાર કબ્જાનું વોરન્ટ એની ઉપર નીકળી ચૂક્યું હતું. ગોર્ગિંગના મિત્રદારો એ બિમાર ગોર્ગિંગને ઓસ્ટ્રિયાની હદમાં લઈ ગયા. ઓસ્ટ્રિયાની સત્કારે એની સામે દરમાન કાઢ્યું. એને વખતે મુખેલીનીની દૃષ્ટિ નીચે ગોર્ગિંગે છટાનીમા આશ્રય મેળવ્યો હતો. જર્મનીનો ગોર્ગિંગ એ મહાન વિમાની રાહબર છે રશિયાના અને અન્ય દેશોના સામ્યવાદીઓ પોકાર કરીને જન્મ કહે છે "જન્મત ભરના કામગારો સગઠિત થાઓ" એમ ધ્યુગેનીક રાષ્ટ્રોના બધા પ્રજાજનોને ફેસીઝમના ઝડ નીચે લાવવાની ગોર્ગિંગની નેમ છે.

જનરલ ગોર્ગિંગ એટલે સત્કાર યુગની લાગણીઓનો ઉલ્કાપાત, ચાવીશ વર્ષની ઉંમરે આજે જર્મનીનું પ્રધાનપદ ભોગવે છે. ડૉ. ફ્રીક આતરપ્રદેશનો પ્રધાન છે. નાઝીઓની મુત્સદ્દીમીરી એટલે ડૉ. ફ્રીક. ૧૯૨૩નાં આક્રમણ વેળા હીટલરને ગિરફતાર કરવાની ડૉ. ફ્રીકની દરજ્જ હતી દરજ્જથી દૂર જઈ, ડૉ. ફ્રીક હીટલરવાદીઓના સઘમાં જોડાયો, અને એ ઐતિહાસિક મુકદ્દમામાં ઘોડા જ દિવસ પહેલાનો એ અદસર આરોપી તરીકે હમો હતો. જર્મન રાષ્ટ્રાગમ્ય નાઝીવાદના પ્રતિનિધિ તરીકે ડૉ. ફ્રીકે પ્રશસનીય કામ કરીને પોતાને માટે અને હીટલરપક્ષ માટે ખૂબ આજર મેળવી યુર્નિંગીઓના સંસ્થાનમાં નાઝી પ્રધાન તરીકે એણે નાઝી તરફ લાવવા સનત કુબેશ એકને દાંધે ઉઠાવી હીટલરને એની મુત્સદ્દીમીરીમાં, અને જુદિમાં અચળ વિશ્વાસ છે.

ડૉ. ગોમેડે જર્મનીમાં રાષ્ટ્રીય અમાનવાદીઓના એક અને અગ્રેષ્ઠ પ્રતિ-

નિધિ તરીકે વર્ષો સુધી જોરદાર પ્રચાર કામ કર્યું. આજે ય એ જુવાન ડૉ. ગોબેલ પ્રચારકાઈ ખાતાનું પ્રધાન પદ ભોગવે છે તર્જાનમાં નાઝીઓનાં રાજકીય વાણિજ્યો એ મુખ્ય વગાડનાર હોય. રાષ્ટ્રશાસનનાં નાઝીસમ્ય તરીકીની એની લાગવગ, અસર અને આજર આજે જળી છે. જર્મનીને ધારેલ ધામે પહોંચાડવામાં ડૉ. ગોબેલનાં પ્રકાશન અને પ્રચારખાતાંનો દિરસો આપ છે. એનો ચહેરો સ્થામ છે, એની આંખોમાં જુદી ચમક છે.

૧૯૨૬ પહેલાં જર્મનીનાં પ્રગળતો ઉપર નાઝીવાદનાં પ્રમળ વાણી અસર નહોતી. એક અધારી કોટડીમાંથી શરૂ થયેલા પ્રચારકાઈ આજે એક જર્મની નાઝીવાદનાં વિકરાળ સપાટામાંથી પસાર થયું છે. “રાજદારશુભાના પ્રચારનું એક જ લક્ષ્ય હોઈ શકે— જનસમૂહ ઉપરનો વિજય, એ વિજય પ્રાપ્ત કરવા માટેનાં બધાં જ સાધનો સ્વીકાર્ય છે.” ડૉ. ગોબેલનાં પ્રચારવાદી સિદ્ધાન્તનું આ સૂત્ર છે. સત્તાની પ્રાપ્તિ ઉપરની એક કિતાબમાં એ લખે છે: “બધ અને નિર્દયતાથી જ માનવી પોતાનું દૃષ્ટિગિંદુ બીજા ઉપર ઠાંસી શકે છે. નિષ્કૃતા અને દમન શાસન મેળવવામાં, સત્તા પ્રાપ્તિનાં અનિવાર્ય સાધનો છે.” ડૉ. ગોબેલ આવાં નવીન સૂત્રો જર્મની સમક્ષ ધરીને ક્યાં લઈ જવા માગે છે ?

હીટલરવાદને સૌપ્રથમ જનાવવા ડૉ. ગોબેલ સત્તાધારીઓનો વર્ષો સુધી અજખામજો બન્યો. જર્મનીમાં રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓનાં મંડળો બંધ કરવામાં આવ્યાં, અને ગોબેલે “અખાડા—અને વ્યાયામશાળા” નામની નવી સંસ્થાઓ જનમાની, એનું પ્રચારકાઈ ચાલુ રાખ્યું. નેશનલ સોશીયલીસ્ટોનો જોરદાર સ્થંભ ગોબેલ વિચારસ્ફુર્ણમાં બોલીવીક છે. સામ્યવાદી ઉદ્દામતાનો એ રાહદારી છે. ડૉ. ગોબેલ મવાસોનો પક્ષધારી નથી. ડૉ. ગોબેલનું એ સુવાદી અને જળદાજોર જુવાનનું માનસ છે. હીટલરશાહીની બધી સા રતમાં આજે ડૉ. ગોબેલ સ્થંભનું કાર્ય કરે છે.

ઉધોગપતિઓના સાથ

૧ હરદના યંગ પ્લેનની સામે હીટલરે વિરોધ દર્શાવ્યો. હીટલરની સાથે એ વિરોધકૂચમાં એક જળ્લર, અને ગાહોશ માનવી હતો. એના એ સહકૂચધારીનું નામ લુગનબર્ગ. ૧૯૩૧માં પ્રતીયન કાયેટને વિખેરી નાખી લોકમત લેવાની ચળવળ ઉપાડનાર હીટલર અને લુગનબર્ગ. હાઝબર્ગ ખાતેની સભાના અતિ હીટલરે અને લુગનબર્ગે હાથ મિલાવ્યા, અને એ નેત્રીમાં અનુભવભર્યા. ઉભયને એક જ શત્રુ હતો : માકસવાદ અને સામ્યવાદ.

૧૯૩૦નાં ત્રીજામાં આફ્રેડ લુગનબર્ગે ખૂબ મહત્વાપૂર્ણ એવા કોલકારાર હીટલરની સાથે કર્યા. નાઝીઓની રાજકારણી ચળવળની વિરુદ્ધ એના રાષ્ટ્રવાદીઓ દખલગીરી નહિ કરે એની જાહેશ્વરી એણે હીટલરને આપી. લુગનબર્ગે એના જ પદવાદી રાષ્ટ્રવાદીઓના વિનાશનાં બારણાં ખુલ્લાં કર્યાં. હીટલરનો હથ, અને હીટલરવાદની પ્રગતિમાં લુગનબર્ગનો ફાળો એણે નહોતો.

એકવીશની વધે, લુગનબર્ગે કોકિસાનાં, અને પ્રણયનાં ધેવઝાબયાં કાળોથી કિતાબો ભરવી આરંભી હતી. પ્રણયની લગ્નની ચૌવન જતાં ઝોગળવા લાગી, અને પ્રતીઆની વસંતાતખાતામાં એ એક નોકર બન્યો. આશાભર્યા આફ્રેડ વરસો જતાં જર્મનીનાં દરિયાર બનાવવાનાં એક જળ્લર કારખાનાનો વ્યવસ્થાપક થયો. જર્મનીમાં લકામનું રણુર્શીકું ફેકાતાં જર્મનીને સરણે રહ્યોનાં ગંગ ખાકવાની તૈયારી એણે

હોટલરનું આર્થિક પીઠબળ

દેશનાં રાજકીય પક્ષો વિગતપણે જતા હોય છે, ત્યારે માર્ક્ષિઝ્મ અંતરામના પહોડો એ માર્ક્ષિઝ્મ અવરોધે છે, આપત્તિ-એનાં કાળાં વાદળ એની ઉપર ઝૂમ્મે છે; પૈસાની હાડભારી, અને નાણાભીડ એ પક્ષની પ્રગતિ બંધીવાગ રુધી રાખે છે. નાતીઓના પક્ષની સ્થાપના વેળા સાત માફેની એની મૂઠી હતી. જર્મનીના વિશાળ વડવાનો વડવાઈઓ જેમ દેશમાં નાતીવાદના જળસિંચનના ઝરણા કયા હતા ? એ પક્ષની રાષ્ટ્રબાપી ગળવળને આર્થિક સહકાર અને સાથ કયાથી મળતા હતા ?

નાતીવાદ સમાજવાદી છે, પણ ખરીબ કામદારો કરોડો માફ શી રીતે આપી શકે ? સમાજવાદી મહોને ઉલોગપતિઓ સહાય કરી દેશી રાખે એ પણ અપ્રત્યક્ષ જ છે.

નાતીઓનાં જાહેરનામાંના અસંખ્યનાર નાના અને મોટા ફેરફારો થયા જ શ્યાં છે જર્મનીના સમાજવાદ એ રાષ્ટ્રવિત્ત ઉપર જ ઉભો છે. જર્મનીના આર્થિક ક્ષયગ્રસ્ત ઉદ્યોગ કાર હેર ફેર હલે છે કે સમાજવાદી માર્ક્ષિઝ્મના જર્મનીના પ્રધાન ઉદ્યોગ અને ઉત્પાદન નથી જે ઉલોગપતિ જર્મની આજે શુદ્ધી-શુ છે એને જર્મનીની મલકાર રાષ્ટ્રની માર્ક્ષિઝ્મ નીતિ કરે, સહકાર એને સાથ નાકે લગાડે.

રીચર્ડ લેવીનસન જેને જર્મની “મોસ્ક”ના નામથી પીઠાણે છે એ “રાજકારણમાં પૈસા” એ નામનું પુસ્તક લખીને હીટલરના પૈસાથી કાણુ ધરખી દે છે, ક્યા ક્યા મૂળમાંથી આર્થિક સહાય હીટલર પક્ષને મળતી રહી છે, એનો સવિસ્તાર અહેવાલ આપ્યો છે.

હીટલરના રાષ્ટ્રીય સમાજવાદને આર્થિક સહાય કરનાર મુખ્ય બાવેરીઆના ઉદ્યોગપતિઓ જ હતા. બાવેરીઆના ઉદ્યોગપતિઓને મહામંડળના પ્રમુખ એસ્ટની હીટલરપક્ષને મજબૂત કરવામાં, આર્થિક મદદ જપ્પર હતી. બાવેરીઆમાં હેર હોર્નર નામના કરોડાધિપતિના નાઝીવાદને પ્રકુલ્લાવવામાં અગ્રણ્ય ધન ખચ્યું હતું. બાવેરીઆના ઉદ્યોગમંડળના એ આગેવાન પ્રતિનિધિઓ વીલિયમ સીઝ અને એડર્ડ શેરરે મ્યુનીચના અખબારને રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી બનાવવા આર્થિક સહાય આપવામાં તત્તા થ આનાકાની નહોતી કરી. કેટલાક ધંધાગીરી પછવાડે રાષ્ટ્રીય સમાજવાદનાં મોળાં જોશભેર ફરી વળ્યાં હતાં. યુગ્મ હોરમેન એન્ડ કંપની જેમા લડવીમ વીલિયમ, પ્રિન્સ ગીડો, કાર્લ રટાર્નબર્ગ જેવા થીમતો હતા. એ રાષ્ટ્રીય સમાજવાદથી રંગાયેલા હતા. બાવેરીઆની મોટી શીક્ષ કંપની તરુથી મોટી મદદ હીટલરપક્ષને મળ્યે ગતી.

બાવેરીઆનું એ એક જ સરેરાશ એવું નહોતું કે જેણે આર્થિક રીતે હીટલરવાદીઓને મોટી મદદ આપી હતી. રાષ્ટ્રવાદની સમાર્થ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું કે બાવેરીઆની બહારના પ્રદેશમાંથી અને વિશેષ રૂઢરનાં લોહપતિ પાસેથી અને વ્યુટનબર્ગના યંત્રના ઉદ્યોગ પતિઓ તરુથી મોટી રકમો નાઝીઓના પક્ષને મળી હતી.

મીધમાલેક્ષ, ઉદ્યોગપતિઓ અને મુડીવાદીઓની પાસે ધણીવાર હીટલર પૈસા ઉઠરાવવા નીકળી પડે છે. નાણાંચાત્રીઓ, અને જપ્પર યંત્ર

વાદીઓ હીટલરના મિત્રો છે. સેક્સની, યુર્નિંગીઆ અને રૂઢરમાં હીટલરના પગની પાસે પાણીની જેમ પૈસા વેરવામાં આવે છે. એમિલ ક્રીરડોઈ નામના યંત્રવાદની પુરોગામીએ હીટલરને પ્રશંસાભર્યો પત્ર લખીને એની સમક્ષ પૈસા ધર્યા હતા. ડૉક્ટર રીઝ થીસન ઔદ્યોગિક સમ્રાટ હીટલરને દોસ્ત માની હંમેશ આર્થિક સહકાર આપવા તત્પર રહે છે. રાષ્ટ્રટાગે દરેલી તપાસમાં બહાર આવ્યું હતું કે ૩૩૦૦૦૦ સ્વીસ ફ્રાન્કસ અનામી માણસ તરફથી હીટલરને મળ્યા હતા. હોલેન્ડમાં પ્રે. ખીસીંગે ઉધરાણું કરીને નાઝીઓનાં એ સેનાનીને પૈસા પાઠવ્યા હતા. અમેરિકામાં વર્ણી રહેતા જર્મનોએ વારવાર હીટલરને આર્થિક મદદ કરી છે.

ઝેકાર્સલેફેલ્ડમાં રહેલા વર્કસ ને ધણું મોટું હથિયાર બનાવવાનું કારખાનું છે. એનાં વ્યવસ્થાપકોએ હીટલરનાં ફંડમાં લાખો રૂપિયા આપ્યા છે. ન્યાં ઉદ્યોગપતિઓ સીધી સહાય નથી આપી શક્યા તેવા બધા સ્થળોએ, રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓના સમાજવાદ સામેના પ્રચારકાર્ય માટે ખારણાં ઉધારાં રાખવામાં આવતાં. સીમન્સ અને બોર્સીગનાં કારખાનાંનાં ખારણાં રાષ્ટ્રીય સમાજવાદીઓ કાળે રાતદિન ખુશ્તા રહેતા. 'યુનાઇટેડ સ્ટીલ વર્કસ' નામનાં મંગલવર સોદાનાં કારખાનાના મુખ્ય સંચાલકે નાઝીવાદને ટકાવી રાખવામાં મોટો ભાગ ભજવ્યો છે.

જર્મની આખામાં સૌથી વધારે આર્થિક સહાય જોને મળે છે, એનું હીટલરનું મંજૂ છે. સભ્યો દરેક મહિને એક માર્કની શી આપે છે. ૧૯૩૨ માં હીટલર પક્ષનાં પત્રો ઉપર ૮૦૦૦૦૦ સભ્યોની સંખ્યા હતી. દરેક મત્ત પાસેથી બે માર્કસ પ્રવેશ શી લેવામાં આવે છે. ન્યારે ન્યારે હીટલરનો પત્ર આપક સંક્રામણમાં હોય છે, ત્યારે હીટલર પોતાના

નામ ઉપર લોન કાઢે છે, અને થોડાજ દિવસોમાં એની તિમ્મો ભરાઈ જાય છે.

દુષ્કરનાં સમયમાં ઉદ્યોગ અને રાજકારણનો સંયોગ થતો હતો. એનું પુનર્વિધાન હીટલરે જગત વિગ્રહ પછી કર્યું. પ્રમથાસન અને ધારાસભાવાદ પ્રજાના કટોકટીના સમયમાં, અને રાષ્ટ્રની આપત્તિનાં કાળમાં હાનિકર્તા છે એ માનસ હીટલરવાદીઓએ જર્મની સમક્ષ જાહેર કર્યું.

આંતરરાષ્ટ્રીય સામ્યવાદની સામે હીટલરવાદીઓએ પ્રદાર ચાલુ રાખ્યા, ત્યારે જર્મનીના પ્રધાન ઉદ્યોગપતિઓ હીટલર અને એના ભેર્યોની આસપાસ વીંટળાઈ વળ્યા. વર્ગવિગ્રહભાંથી એ ધનપતિઓ થોડાક ટુકડા કામદારોને નાખી જમ્યા જવા માગતા હતા. રક્ષાબળમાં જંગી પોલાદનાં કારખાનાનો મુખ્ય મેનેજર ડૉ. જેકોબ, અને પોલાદી કારખાનાવાળાઓનાં મંડળનો મોવડી જોદ્દાન રાષ્ટ્રશટ્રૂ, બધા જ સમયમાં હીટલરની પડખોપડખ ઉભા હતા. જર્મનીને જગતનાં ઉદ્યોગોમાં સ્થાન અપાવનાર એવા ઉદ્યોગનો એકે માલિક એવો નહોતો કે જેણે સીધી કે આડકતરી રીતે હીટલરના પક્ષનો વિનય મેળવવામાં સહાય ન કરી હોય. જર્મનીના ધધા જ પ્રધાન ઉદ્યોગપતિઓએ વર્ષો સુધી હીટલરની પાછળ ઉભી એનો માર્ગ સરળ કર્યો હતો.

બ્યારે જર્મની સંપૂર્ણ રીતે શ્રમ દૂર કરી શક્યું ન હતું તે સમયે એના રાજકારણની રંગભૂમિ ઉપર હીટલર ઝળક્યો. એને દેખીને દેશની આશાની અને સ્વમાનની આંખો ઉઘડી. વર્મેલીનાં એ તાપેદારીનાં તલનામાને એક કોર ચૂકીને જર્મનીને સ્વાતંત્ર્યને પથે એ પુરુષ દોડવા માગતો હતો. જગત વિગ્રહનાં પાપરૂપ જર્મની ઉપર લદાગેરું તુક્યાની ભરવાનું જાળ્યાર પોટલું ફેંકી દેવા એ ઇચ્છતો હતો.

ધામે ધામે સમાજવાદીઓ અને સામ્યવાદીઓની સખ્દમળથી જર્મનીના કામદારો કંટાળ્યા. નવું સ્વર્ગ સ્વર્ણની મોટી વાતો કરનારા નાઝીઓના મંધમા લાખો સામ્યવાદીઓ, અને અસખ્ય મજૂરો બાળ્યા. મધ્યમવર્ગના બેકાર અને બેહાલ જનેના હાલરો સ્ત્રી પુરુષો હીટલરના ઝંડા નીચે આવી ઉભા. નાઝીઓએ બોલ્શેવીક, સામ્યવાદીઓ, અને યાહુદીઓ તરફનો ઝેરી પ્રચાર-વાયુ ફૂંકવો શરૂ કર્યો. જર્મનીના ઉદ્યોગપતિઓ, શ્રીમંતો, અને અમીરોના આવકાર અને સહાયથી હીટલર આત્મવિશ્વાસનાં નેત્રે જર્મની પર નજર માટે છે. હીટલરવાદ ગંભીર મનસ ન જ કરી શકે એ પણ નિશ્ચિત જ છે.

જર્મનીના જવાંમદો

જર્મનીના જવાંમદો જે નાઝીવાદનાં રંગે રંગાયેલા છે એની નેમ મોટી છે, આદર્શવાદ ભ્રમ્ય છે, અને મનસ લાંબી છે. તેમ ઘટસ્થતી હાકલ સંભળીને એ કૃત્ય કરે જ નથી છે. હીટલરને આર્થિક સડાવથી ધર્મી દેનાર જર્મનીના મહાન વેપારી સોદાગરો છે, જાન્યર ઉદ્યોગપતિઓ છે; પણ હીટલરવાદને મૂર્તિમંત કરનાર, અને હીટલરનો સંદેશ ત્રીક્ષી એનો જડા રાનલિન દુરુતો રાખવાનો નિર્ધાર કરનાર તો જર્મનીનાં કિશોરો, કિશોરીઓ, જવાનો અને યુવતીઓ છે.

હીટલરના અનુયાયીઓ સમાધાનમાં નથી માનતા. જર્મનીમાં લગાઈતો વાયુ વાય છે, અને લગાઈના કાગમાં સેનાધિપતિની બાદા પડતાં એ ઉઠાવવી જ જોઈએ એમ અદર્શ હીટલરના જવાન અનુચરો માને છે. જુવાનો અને સ્થિતિચુસ્તતાને વૈર છે, એની પ્રતીતિ રાખી એ તરણા ધેનડાબધાં, રાતાલિવસ જર્મનીના યુનરુથાનને માગે વિચરે છે. વડાલા બાંધવોને, પ્રિય માતાપિતાને નિહૂર રીતે હાડનાં એ જુવાનને દયા નથી આવતી.

હીટલરના આગમનથી જર્મનીમાં નવવિધાનની નોખનો બચ રહી છે. એ યુવાનોનો વિરોધ વર્મેલીની તદ્દકુચીનાં સદીકરો, અને એમની સમાધાન ઇતિની માગે છે. જર્મનીના એ યુવાનોની કુબેશ આત્મની સંગીનની અણીથી લાધેલી શાંતિ સામે છે. એવી અપમાનભરી શાંતિની

સામે એ ઝૂમવા માગે છે. સમરાંગણમાં ખેંચાતી સમશીરનો ખડખડાટ એને આકર્ષે છે. લડાઈની વાતથી એની આંખમાં અંગારા ઝરે છે. આશાવિહોણા માનવી કરતાં બખ્તાર માનવી એ યુવાનને વધારે ગમે છે. હીટલરપંથી જવાંમર્દ જર્મની અને યુરોપના મુત્સદ્દીઓને પૂકારી પૂકારીને કહે છે કે વર્સેલીની તદ્દકુબીમાં એમની સહી નહોતી, લડાઈમાં કસેલા કરજને ભરપાઈ ન કરવાનું એ જાહેર કરે છે. ૧૯૧૮માં જર્મનીના મુત્સદ્દીઓએ હાખવેલા શાણુપણનો તે જોશભેર સામનો કરે છે.

પરંતુ જર્મનીની યુવક પ્રવૃત્તિને જન્મ આપનાર હીટલર નથી. હીટલરની કૃષ્ણેશ અને એની ચળવળ એ જર્મનીના નવયુવાનોને આભારી છે. વીશ વરસની વય પછી ત્યાંનો જવાન મતદાર બને છે. જર્મનીનો તરણ રાજકારણમાં સક્રિય રસ લે છે. રાષ્ટ્રીય કરજ, પ્રજાસંઘ, શત્રુ નિવારણ, વર્સેલીની સંધિ અને જર્મનીનું યુરોપીય રાજકારણમાં સ્થાન એવા અનેક કૂટ પ્રશ્નોની રસભરી ચર્ચા જર્મનીનો કિશોર કરે છે. જર્મનીનો ચૌદ વર્ષની વયનો કિશોર આવા કામડાની ચર્ચા જે નથી કરી શકતો, જે પોતાનાં અભિપ્રાય હાખવી નથી શકતો, એ એની કિશોર અવસ્થાને લજવે છે, એમ જર્મનીમાં મનાય છે. માર્ગમાં, નગરમંદિરોમાં, અખબારોમાં, શાળામાં, અને વિદ્યાપીઠોમાં બધે જ એ જર્મનીના તરણને રાજકારણી પ્રશ્નો કાને અચડાય છે. પર્યટન કરતાં સરિતાને કાંઠે, પરિભ્રમણ કરતાં જંગલોમાં, આચડતાં આચડતાં ખાણોમાં વહન જર્મનીનાં એ સ્વપ્નો લહે છે, જોશભેર પ્રતીતિપૂર્વક લાગણીનો આધિભાવ કરે છે.

રાજકીય પક્ષે ચૌવનક્રાંતિમાં જ યુવાનોને રાજકારણી શિક્ષણ આપે છે. જર્મનીની વ્યાસપીઠ પર ભવિષ્યમાં ઉભ્યાર એ યુવાનોને નાની વયમાં તાલીમ આપવામાં આવે છે. કિશોર વયમાં પ્રવેશતા

કિશોરોનાં મંડળોમાં રાજકીય પક્ષોનું પ્રચાર કાર્ય આરંભાઈ ગય છે. ચૌદથી એકવીસ વર્ષની વયના કુમાર કુમારીઓની સંખ્યા જર્મનીમાં ૯૦,૦૦,૦૦૦ની છે. એકવીસથી એકત્રીસ વર્ષની વયનાં મતદારોની સંખ્યા જર્મનીમાં ૧,૩૦,૦૦૦૦૦ છે. એ વયને આરે ઉમેશ જર્મન યુવાનો અને યુવતીઓ હીટલરને વફાદાર જાની એની પછવાડે ઉભે છે.

હીટલરની અમરતી ફાજમા નાના કિશોરોને લેખાસમાં સન્ન થયેલા, અને જર્મનીનાં માર્ગે દૂધ કરતા જેવા એ સામાન્ય દૃશ્ય છે. કિશોર મંધ'મા આ હજારો કિશોરો સંગઠિત થાય છે. જર્મનીનાં અવિધ્વના એ રાજ્યકર્તાઓને બારે અને જોરદાર શિક્ષણ મળે છે. જર્મનીના એ કિશોરો પકવ વયના પ્રૌઃ પુરુષોની જેમ “પીઠ પાછળનો ધા” અને “રૂઢાઈની શગ”ના સિદ્ધાન્તોથી જરા ય અગળજી નથી.

ચૌદથી વીસ વર્ષની વય સુધીનાં હજારો યુવાનો “હીટલર નવ યુવાન મધ”નાં સમૂહો છે. તુર્વેશ્વર્ગ ખાતે ૧૯૨૯માં જ્યારે ચાર હજાર નવ યુવાનો હીટલરને સથામ કરતા એ માર્ગે ઉપરથી પસાર થઈ રહ્યા હતા, ત્યાર એ મહાસંઘે જર્મનીનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. એ દિવસે પછી માસિક ત્રણ હજાર જવાનોની સંખ્યા મન્ય તરીકે વધતી જતી હતી આ હીટલરવાદી મંડળનો પ્રધાન ઉદ્દેશ કામગારોની આવી-એ માં હીટલરનો સદેશ પહોંચાડવાનો હતો.

જર્મનીનો મધ્યમવર્ગ જે જગત વિગદ પડી ખુવાર બન્યો. લાખોપતિ વેપારીઓ કમાળ બન્યા, મધ્યમવર્ગના પાયમાલ થયેલા એ લાખો જર્મનોને હીટલરે ખાત્રી કરાવી કે એમની મંગલનિયતનું મુખ્ય કારણ એ પ્રજાનંત્ર છે. સામાન્ય જર્મન લોકો. જર્મનીના જૂના અશ્વરો અને બુદ્ધિવાદી પ્રજાનોએ નાઝીવાદનો પડકાર ઝીલી લીધો. માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરના યુવાન હોડરોઓનું મંડળ

‘રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી વિદ્યાર્થી સંઘ’માં એકલા ચંદને હીટલરના પક્ષમાં આવી ઉભુ. જર્મનીના વ્યાયામ મંદિરોમાં કિશોર નાઝીઓએ હીટલર-વાદના પ્રચારવાદનું જે કાર્ય વેગપૂર્વક કર્યું છે એની હીટલરના ભેરુઓએ અનેક વાર તારીફ કરી છે. એ સંઘના સભ્યો નાઝીવાદના આદર્શોને મૂલિમત બનાવવા જીવન વીતાવે છે એટલું જ નહિ, પણ એ આદર્શોની શિદ્ધિ માટે ગાળાઓમાં લડત ચલાવે છે. શાળાઓના વર્ગોમાં વૈરદ્વંદ્વપક્ષના શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીઓના સામે અવિનય અનાદર અને નામગિરિ કંડુ કંટાણોથી મહાત્મ કરવામાં આવે છે.

‘જર્મન કિશોરી’ સંઘ, એ નામના કિશોરી સંઘના સભ્યો હીટલરના વિજય અર્થે નાની બાલિકાઓમાં જીવન પ્રચાર કામ કરે છે. કિશોરીઓ અને તરુણીઓ ગરબકારનારમાં અને રાજકારણમાં સક્રિય ભાગ લે એની સામે હીટલરનો વિરોધ છતાં ય આજે હજારો જર્મન સ્ત્રીઓ હીટલર વાદને સકાય કરી રહી છે, એ એક મહાન કોપડો છે.

૧૯૨૬માં જર્મન વિદ્યાર્થીએ રથાપેના રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી વિદ્યાર્થી સંઘ નામના મંડળનો હીટલરની ચળવળમાં જીવન દિસે છે. કામદાર વર્ગના સેકડો વિદ્યાર્થીઓ સામ્યવાદના લાલ વાવટા નીચે ઉભા રહે છે, ત્યારે જર્મનીની વિદ્યાર્થીઓમાં અભ્યાસ કરતા ૧,૪૦,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓમાંથી ૧,૦૦,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓ હીટલરના અનુયાયીઓ છે. જર્મન વિદ્યાર્થીઓના વિદ્યાર્થીઓનું મધ્યમ મંડળ એ હીટલરના હાથમાં હથિયાર તરીકે રાતરેલું છે.

યુવાનોનો સાથ મેળવવામાં હીટલર અતિશયોક્તિનો દરેક ખોટું ઉપયોગ કરે છે. જર્મનીના તરુણોને લગણીના પ્રસાદમાં ખેતીને એ ગણેનો ઉદ્ધાર કરવા માગે છે અતિશયોક્તિની કળા હીટલરે કાય કરી છે. નાઝી યુવાનોમાં મૌઘી આકર્ષક તત્ત્વ નેતાના સાદને અનુગ્રહ

અનુસરવાનું છે. ધાર્મિક શહીદની મદદ, કોઈ એક ધૂનીની જે આદર્શને ખાતર ખુવાર થવા રાત અને દિવસ એ તરફ તૈયાર હોય છે, એ પ્રવૃત્તિના એકમને માતાપિતાની સાથે કદી જ સમાધાન જમન જુવાન નથી કરતો. હીટલર એ જવાંમંદોના પિતા છે, અને નાઝી જુવાનો એ બાંધવો છે. રાજકારણી કુદૃષ્ટતા બધા બાંધવો છે, એમ માની એકસોદિવા બાઈઓની જેમ એ જુવાનો દેશસેવાના કામમાં મસ્તબૂલ રહે છે. પ્રાજ્ઞાપૂર્ણ બાવના એ એમનો આદર્શ છે. પક્ષની સભા એ જ એમને મન પૂર્ણ છે. હીટલરે આંકેલી નીતિ અનુસાર હરકોઈ નાઝી જવાને પાર્ટી પ્રત્યેની વફાદારી જીવન અંત સુધી રાખવી પડે છે. સમાજવાદી કે માફકી કુમારિકાની પછવાડે પ્રેમધેણા નાઝી જુવાનને સંધર્મથી બહાર કાઢવામાં આવે છે. આદર્શ જુવાન સતિસેના વાડાઓને વળગી રહે છે, એવું પ્રજ્ઞાપૂર્ણ પશ્ચિમ હરેક નાઝી તરફથી પાસેથી માગવામાં આવે છે.

નાઝી બાળશાળાઓમાં, કિશોરોની નિશાળામાં, શ્રેણીકીય પવિત્રતા ઉપર મોટો ભાર મૂકવામાં આવે છે. જગત આખાની એકતા સાધવાના વિચારોનો પ્રચાર કરનાર ગઈનું સ્થાન એ શાળાઓમાં નથી. માફકીઓની સામે બિહાર કેપાડનાર શોષનહોરના સાદા પાઠો એ નિશાળામાં પદાવવામાં આવે છે. રહાઈન નદીના કિનારા ઉપર, અને ફ્રેન્સી સુધી ગયેલી કુલવાડીઓમાં બેસીને નાઝી જુવાન માફકીના ટપકતા શીણિતના ગીતો ધેનમાં ફૂંજતો, રસમયો, જોરથી ગાય છે. હીટલરની મુવકપ્રવૃત્તિમાં ધર્મનો ફાળો ઓઠો નથી. અંગત કિતના કરતાં જાહેર અને જનસમાજનું કલ્યાણ એ બાળક હીટલરના મંડોમાં પોષાય છે, એ મુવકપ્રવૃત્તિથી ધર્મના ચર્ચક વ્યવસ્થા બહાર રાખવામાં આવ્યો છે. માફકી પ્રજા સિવાયનો કોઈ પણ કેપોલીક કે પ્રોટેસ્ટન્ટ હીટલરના જની શરે છે.

રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી મંડળના નેતા તરૂની સંપૂર્ણ અને વિનાશકી વફાદારી એ યુવક ચળવળનું મુખ્ય અંગ છે. સેનાની કદી જે અયોગ્ય કરતો નથી, એ સિદ્ધાન્ત ઉપર નાઝીવાદની ધમારત ચણાયેલી છે. આખી જે એ ચળવળ વજ્જરી તાલીમ અને શિક્ષત ઉપર નભે છે. સમાજ અને દેશના હિતને આટલે દરેક વ્યક્તિએ ભોગ આપવો જ જોઈએ એ દૃષ્ટિમાં દરેક નાઝીનું હોય છે.

સામસામી રાજકારણી સંઘોની જાવણીઓમાં જર્મનીનાં જુવાનો બંધિયનું જીવન ધરે છે. શેરીઓમાં, રસ્તામાં અને ગામને સીમાડે તરણો મતમતાંતરનો અંત મુકાબાજી, અને હંડાબાજીથી લાવે છે. ધણીમે વાર સિદ્ધાન્તને ખાતર લડેલા જુવાનો જખ્ખી થઈને ધેર આવે છે. મધ્યયુગના વરેમાણું અને પ્રવાસીઓ પાસેથી જર્મનીના તરણોએ જર્મનીની ભોમ ઉપર, ભમવાનાં અને રખડવાનાં મહાન કોયડું શિક્ષણ લીધું છે. એક શહેરથી બીજો શહેર, એક ગામથી બીજા ગામ તરફ એ જુવાનો અને તરણીઓ, રાષ્ટ્રગીતોથી મગન ગાળવતા, લોખંડી પગથી ધરણી ધણધણાવતા, નૂતન જર્મનીનાં સ્વપ્ન સેવતા કૂચ કરતા દેખાયા જ કરે છે. ૧૯૩૨ના આરંભમાં જ્યાં જુવાનો વિશ્રામ લઈ શકતા એવા જંગલોમાં, વગડાઓમાં અને ખીણોમાં ૩૦૦૦ આરામગૃહો હતા.

જર્મનીની યુવકપ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ બચ્ચ અને પ્રેરણાભર્યો છે. ૧૮૧૫ ની લડાઈ પછી શંકેર નામના એક જર્મનના હૃદયમાં પુનર્વિધાનની યોજના જન્મી. આજની એ આધુનિક યુવક ચળવળનો જન્મ તો હીટલરે પ્રથમ દુનિયામાં આંખો હુલાડી ત્યારે થયો. બર્લીનના એક પરામાં નાની નિયાળનો એક શિક્ષક કાર્લ શ્પેર એ આજની યુવક ચળવળનો ખરો જન્મદાતા છે. નિયાળની ચાર દીવાલોમાંથી પોતાના

નિયામિત્વાએને દર જંગનોમા એ લઈ જતો. કાર્વ શીઘરે નવધુવાનના હૃદયના ખાગ્ડા ઉઘાડ્યા. પછી તો ચત્વાદ અને અધ્યાત્મમંત્રની સંકચિન્તાની સામે પોખર ફડક્યો. આ જીવાનો જોઈને જીવન ધડવા માગતા હતા. જીવનના આદર અને જમીને એ શોધના હતા. જર્મનીના લોકોએ ના બચ્ચુ એ લઈને આત્મચિત્તિ પુનર્જન્મ ગાદીના લાવવાનો એમનો મનસૂરો હતો. જન્મ અને ધનના ભેદોની દીવાળને છેદી મિરાદની ખીતરવાના આ તરુણોમાં કોડ કુમગતા હતા.

“હડતા પંખીએ” નામની કુમારોની મંરણએ તો જર્મનીમાં નવા શિક્ષણની દૃષ્ટિ અને નવી આત્મચિત્તિ લાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ કુમારો અને જીવાનો સમાધાન કરનારા જર્મન મુસ્લીઓનો સામનો કરતા હતા હતા. “પર્યાગત પ્રજા તરીકે અમે જીવવા નથી માગતા.” એ આ “હડતા પંખીએ”ના સાદનો સ્વર હતો. શ્રેષ્ઠાવચ્ચેમને જોઈ પ્રજાતત્ત્વ સ્થાપી તદનામા પર શાંતિની મઠી કરી હતી એને અને એના સાથીદારોને મખત શબ્દોમા વજોડી કાઢે છે. લોકોનેનાં કરારોને આ “પંખીએ” ગજબોદની પ્રશ્નિ માને છે.

જર્મનીમા આજે હીટલરના ઝંડા નીચે સામ્યવાદથી ચાકેલા કામદારો, બેહવા મથેના મધ્યવર્ગના કુટુંબોના નજીરા, માજી અધિકારોના જીવાન દીમાઓ હીટલરનું દરમાન ઝીંધતા હતા છે. જગત વિમલ પછી રેડી વગના ચથેત્રા તરુણે, આભ્યાસ પૂરો કરેમા બેકાર જીવાનો અને પ્રજાતત્ત્વના કોલ્લી કટાંગેના જવામોં હીટલરની લાવણીમા એની નેતાગીરી ઉપર અપૂર્વ વિશ્વાસ ગખી મારોં કાપ્યે જવું છે. હીટલરની નિષ્ફળતા સબતરે તો જર્મની પાસે એ જ મારોં રહેશે ને રશિય ને મારોં સચવાનો અને સામ્યવદનો.

હીટલર-મુસોલીની-સ્ટેલીન

૧૯૨૮ પછી યુરોપમાં જળ્લાર પરિવર્તનકાળ આવ્યો. રાજાશાહી નિર્મૂળ થવા લાગી, અને પ્રજાશાસનનો અને પ્રજાતંત્રનો યુગ મહાદ ગયો. પણ એ જ કાળમાં ધારાસભાવાદથી યુરોપ કંટાળતું ગયું છે. અને આજે રશિયામાં સ્ટેલીન, ઇટલીમાં મુસોલીની, ટર્કીમાં કમાલ પાશા, એસ્ટ્રીઆમાં ડોલ્ફસ, સ્પેઇનમાં પ્રાઇમો ડી રીવેરા, અને જર્મનીમાં એડોલ્ફ હીટલર સરમુખત્યાર જની ધારાસભાઓને પડદા પાછળ રાખી એકદંધુ શાસન ચલાવે છે.

મેક્સિકોના કેમ્બીનમાં જ્યાં ઝાન્ડી મહેલાતો ઉભી છે, ત્યાં સામાન્ય મજૂરના પોષાકમાં એક પુરુષ બેમે છે. એની આખોમા ઉઘટા નથી, એનો ચહેરો ભવ્ય વ્યક્તિત્વની છાપ નથી પાડેો, એ પુરુષનો આખો વેદખાવ સામાન્ય છે એના વીવાનખાનાના એરડાઓ, એની કચેરીનાં બારણાઓ હમેશ જ્યાં અને લાખા ફગખ્યા પહેરેલા કિસાનો, ગંદા કુરતામાં ઉમેના કામદારો, સ્થાનિક સોવિયેટ સમિતિના અધ્યક્ષો અને જુવાન નેતાઓથી ભગવેલા હોય છે. રશિયા પર શાસન ચલાવતા આ પુરુષની મહત્તા અને ગયેલી ઝરથાહીના ભવ્ય સ્મરણો એ સામાન્ય કિસાનને ધડીભર મૂઠ જનાવી દે છે. સ્ટેલીનને યગે એ નખી પડે છે, ફાટક ઉપર ઉમેનો ‘લાલ’ ચોકીદાર એને ઉમો કરે છે, અને કહે છે, “બિરાદર! લાચારીમધું” નમન કરવાની જરૂરત નથી!” સામાન્ય દેખાતો મજૂર હજારો, ગર્વભર્યો, આ જાણુ એક રહે છે.

રશિયાની સેન કરોડ પ્રજાની ઉપર એકલો પુરુષ સત્ક્રમણ કરીને હશે છે. કોણ હતા એ? જેનીનો અનુયાયી અને દ્રોહરક્ષકો સાથે-
હા જોસેફ સ્ટેલીન. રશિયાનો એ વચ્ચુર પીટર થી ક્રેસ્ટના કરતા ૫
એ વધારે સત્તાવાન છે, વધારે પ્રાપ્તવાન છે.

હર દરથી પગપાળા બાવલા મિસાનોને, કમળરોને, અને એના
અફમરોને એકીકરે કેમલીનમાં બેઠો બેઠો જુએ છે. એની આંખો ભીની છે.
ધીમે અવાજે, અને અચકાતા સ્વરે સ્ટેલીન બોલે છે. એના સન્દેશો
હિટલરની અતરપ્રતીતિ અને લામણીના હમસ નથી. હાલસે માણ-
સોની સમક્ષ બાસાઈઃ ઉપર એ હમે છે, ત્યારે ઓનાબનોને એ બાંજ
નથી કેનો, બાંજવા માગનો ૫ નથી. ગભર્મંજલાઓમાં એ સદા ૫
ધંધાદારીની માફક બેઠો છે. પણ બ્યારે સંજ્ઞના આસન પર એ બેસે
છે, ત્યારે એની કાર્પેટકિની પાસે હનિકા કરે તેવો બીજો એક પુરુષ
આજે દેખાતો નથી.

હિટલર અને સ્ટેલીનનાં સ્વભાવની અમમાનતા એમનું અંતરે
વધારે છે. હિટલર અને સ્ટેલીન જે દેશમાં મતાધીન તરિક્કે સમન
કરે ■ એ જાને તાંદ્રોમાં આ પુરુષો પગેથી છે. હિટલર ઓસ્ટ્રીયાથી
જર્મનીમાં પ્રવેશે છે, સ્ટેલીન જ્યોર્જીઆના પ્રાતર્ભયથી રશિયામાં
આવ્યો છે. સ્ટેલીન અને હિટલર બેડ સામાન્ય અને માણુથી પિતાનાં
નથી. હાલ સ્ટેલીનનો પિતા મોતી હતો. સ્ટેલીન અને હિટલર
જીવનવિમલમાં રહીરેલી જેમ જમૂઆ છે. મોવનકાળમાં પ્રારંભમાં
આસવાના મનોરથ ચેવતા સ્ટેલીનને છ છ વાર સાંજીરિયા દેશનિકાલ
કરવામાં આવ્યો હતો.

જ્યોર્જીઆના મોતીના આ કુખર સ્ટેલીનને મદરવાકાદા જે ખડ
શૂંઝવતી ન હોત તો આજે એ કાલ દેવજનાં આરણ્ય પાને પાલી

તરીકે હોતો હોત. સુતાર હીટલર જર્મનીને નવું બનાવવા તલસે છે, સ્ટેલીન રશિયાને અદ્ભુત અને નવે માર્ગે લઇ જવા મથે છે. સ્ટેલીન અને એના મિરાદરો રશિયાના મજૂરવર્ગને જાગૃત કરી નવું સ્વર્ગ ખડું કરવા માગે છે, હીટલર પ્રજાવાદની પવિત્રતાનો નૂતન સિદ્ધાન્ત બનાવી, જર્મનીને આતિમા ડૂબાડે છે. ઝારશાહીના ચળકાટથી અજાણેલા રશિયાના જનસમૂહને સ્ટેલીન આખી યે પ્રજાને ચાલવાનો નવો પેશામ પકાવે છે. યાદુગીઓ પ્રત્યેના ધિક્કારમાં હીટલરનો શ્વેદ સમાધ જાય છે. નૂતન રશિયા રચવાના લગીત્ય પ્રયત્નોમાં સ્ટેલીનની “પરવર્પીય યોજના” એ જગતના મહાગાંધીને આર્થિક યોજનાનો નવો ખ્યાલ આપ્યો છે, નૂતન માર્ગ દેખાડ્યો છે. રશિયાનો કામદાર રોડીના ટુકડા અને ચીથરામાં ઢે જ નહિ, પણ નૂતન રશિયા સર્જવા છવે છે, એ સ્ટેલીન જગતને આજે દેખાડી રહ્યો છે.

જગતભરને આકર્ષનાર ત્રીજો સરમુખત્યાર છે મુસોલીની. નિરાપદ રીતે લાખોની મેદની એ લગ્ન પુરુષની વાણી સાંભળે છે, અને પળમાં જ વિરોધની મોગી દીવાલને ય મુસોલીની જમીનદોસ્ત કરી નાખે છે. એવું વ્યક્તિત્વ બનમવાને ય બારી દે છે, અનેકને ડારે છે, લાખોને આજે છે. વ્યામર્ષીક હૃદય એ હોતો છે, અને એવું એકએક હલનચલન બોનવા માડે છે. ગંભીર હાસ્ય હમતો ધટલીતો એ તારણહાર જમા થયેલી ઠટનીની પ્રજાને રોમની સનીમશાહીની, જગતભરની નેતાગીરીની યાદ આપે છે—હલમલાવે છે. કાળા ખમીસવાળો મુસોલીની વિશાળ મેદની સમક્ષ જખ્ખર ચળવળખોર તરીકે એમને ધણધણાવે છે. એની કચેરીમાં મુસોલીની દીર્ઘદૃષ્ટિવાન, જખ્ખર, બુદ્ધિશાળી મુત્તમદી બની જાય છે. મુસોલીનીમાં ગ્રેત્થુ આપવાનું બળ છે, નવી યોજનાઓ વિચારી રચનાત્મક કાર્યક્રમ એ ગતિમાં ચૂકી રહ્યો છે. હીટલર નાટકી પુરુષ છે, મહાન નટ છે.

હુકારનો સપૂત મુસોલીની હીટલર અને સ્ટેલીનની જેમ ગરીબ માણાપનો દીકરો હતો. એ મદત્તાકાંક્ષી હતો. સક્રિયતા બધી સ્વપ્નોએ, અને નેપોલિયનની યશગાથાએ મુસોલીનીનું જીવન ધડધું છે. યૌવનમાં ગરીબી માણુષમાં મદત્તા છે એમ એ માનતો. એક શિક્ષક તરીકે કામ કરતાં એ સમાજવાદી બન્યો, અને બળવાખોર વિચારો માટે સ્વીટ્ઝરલેન્ડ અને ઝોસ્ટ્રીઆમાંથી એને રાજ અપાઈ. ટ્રીપોલીમાં ઇટલીની ચળવળ આરંભી એ મોવડી બન્યો, અને મુસોલીનીને કારાવાસમાં ધકેલવામાં આવ્યો. શાંતિપ્રિય સમાજવાદી જગતવિખેડ વેળા સાધુની પેટી પર ઉભી વિચારમાં બામ સેવા ઇટલીને આમંત્રી રહ્યો. સમાજવાદમાં મુસોલીનીએ પ્રત્યાધાવી તત્ત્વોનું મિશ્રણ ક્યું. આજે એને ફેસીઝ તરીકે જગત પીઝાણું છે. હીટલર અને મુસોલીની જગત મદત્તાકાંક્ષી હતા, અને છે. છતાં ય મોટો અખાત ઉત્તમની વચ્ચે ઉભો છે. હીટલરનાં દીવાનખાનામાં મેજ ઉપર આજે ય એ ઇટલીના મુસોલીનીની છબી શીઘ્રી રહી છે. ફેસીઝમની સ્થાપના કોઈ સિદ્ધાન્તમાંથી થઈ નથી. રામ ઉપર ને મુસોલીનીએ કૂચ આહરી હતી, એ મુસોલીની આજે ઇટલી પર શાસન નથી કરતો, મોટી કાર્યક્રમની રૂપરેખા, લાંબી શબ્દમાળ વગેરેમાં મુસોલીની માનતો નથી. ૧૯૨૦પહેલાંની મુસોલીનીની મગન-વિકારી દૃષ્ટિ આજે ઇટલીનાં ઉંડા ઉંડા પ્રશ્નોના માથ કાઢવા મળે છે. હીટલરને હવાઈ વાતો અને સામાન્ય જાહેરાતો ખૂબ ગમે છે. પાર્ટીના કાર્યક્રમની ચર્ચાને એ ભયંકર ચુંદો માને છે.

નાઝીવાદના આરંભકાળ પછીથી આજ સુધીની હીટલરનો કારકિર્દીમાં નવો અભ્યાસ, નવું દર્શનિષ્ટ કે હંડાણ પ્રવેશી શક્યા નથી. પંદર વર્ષોની એ લાંબી મગજમાં રાજદારણને માટેનાં એના વિચારોમાં પરિવર્તન નથી. જર્મનીના કૂટ પ્રયોજનો સહેલો નિકાલ લાવવા એ હિંમત મળે નથી. પાટીએને અંગેના મુસોલીનીના વિચાર હીટલરથી સદંતર જુદાજ છે.

મુસોલીની અભ્યાસી છે, એનામાં પ્રશ્નોનો તત્કરપર્શ કરવાની દૃષ્ટિ છે. હીટલર ઊર્મિઓના ઉછળવાથી જલકાય છે. ઇટલીના યુગ પુરુષ મુસોલીનીની રોમની કૃત્ય પાછળ યોજના હતી, લાંબી દૃષ્ટિ હતી. હીટલરની બર્લીનની કૃત્યમાં પૂર્વ તૈયારી નહોતી, આંધળું અનુકરણ હતું. હીટલર જર્મનીના કૃત પ્રશ્નોથી અજાણ હતો.

કામ કરવાનું અપૂર્વ બળ મુસોલીનીમાં બરેકું છે. ઇટલીના પ્રશ્નોનો નિકાલ કરવાની જબ્બર શક્તિ એનામાં દેખાય છે. હીટલર તમાશા કરી શકે છે, નાટકનાં ખેલ ખેલી શકે છે. પ્રજા ધડવાની શક્તિ હીટલરમાં નથી. વાસ્તવિકતાઓ તરફની ખેપરવા એ હીટલરનું આખું માનસ છે.

હીટલર, મુસોલીની અને સ્ટેલીન ત્રણે યુગ પુરુષો છે. જર્મની, ઇટલી, અને રશિયાના પાશવપદ ઉપર ત્રણે ઉભા છે. હીટલર અળવળખેર છે, ખેલાડી છે. મુસોલીની પ્રચંડ યુગપુરુષ છે, રાષ્ટ્ર વિધાયક છે. સ્ટેલીન આજનો અગ્રેષ્ઠ યુગસૃષ્ટ છે.

એ વિશાળ ઓદિસની દીવાલ ઉપરથી 'ફ્રંચીક ધી ગ્રેઇટ'નું ચિત્ર કટાક્ષમયું હાસ્ય હીટલર ઉપર લખતું હતું. મુસોલીનીની છબી દંડના-બર્ખાં ઓછ દાખીને, મેજ ઉપરથી દૂર દૂર નમર નાખતી હતી. પણ હીટલરની દૃષ્ટિ 'જીવંત' માનવીઓ ઉપર નહોતી. ચ્નોડીથીએ લાલ એવા હોઠની પાસે પાણીનું બરેકું પ્યાલું હીટલર લેતો હતો, પ્યાલું ઉચકતાં ઉચકતાં પાસેની વિશાળ બારીમાંથી આગેઆગે મીટ માંડી રહ્યો હતો. એનાં પાશવપદ ઉપર પાણીનું ટીપુ પ્યાલામાંથી પડે છે. રોમનરી દૃષ્ટિ ફેંકતો હીટલર એ જળગિદુની સામુ જુએ છે.

હીટલરની બાજુની ખુરશી ઉપર એનો એક શાળીદં બેઠો છે. પાર્ટીના કાર્યક્રમ સંબધે અને આવેલા પ્રશ્ન પરત્વે, નિશ્ચય કરવા એ હીટલરને સમજાવી રહ્યો હતો. હીટલર તે સમયે ચ પિટ્ઝ્ઝિનાં ગૌરવ ઉપર જલદ

આપણે જાણે આપી રહ્યો હતો. હીટલર બોલતો નથી, પણ વાણીનો ધોધ વહાવે છે.

સમય પમાર થાય છે. જર્મનીની એક મહાન મુનીચસીટીનો પ્રેક્ટિસર અને શ્રીક્રીસ્તમાં નોબેલ પારિતોષિક પામનાર પુરુષ હીટલરની પાસે આવે છે. “બ્રીટમાર્કથીએ તમે મહાન છો” એ શબ્દો થોડાક દિવસ પર લખાયેલા હીટલર ઉપરના એના એક પત્રમાં હતા. જર્મનીને અધેશમાં રમાડનાર એ હીટલરને જોવા, એના દર્શન એ પ્રેક્ટિસર આવ્યો હતો.

પામળમાંની ઉપર પડેલું જળમિંદુ એ જૂની ગયો, તે જ ઘડીએ નિશ્ચય કરવાનો હતો એ પ્રશ્નને એ વિસરી ગયો. “બ્રીટમાર્કથી મ તમે મહાન છો” એ શબ્દો એના કાનમાં ગૂંચ રચ્યા.

“હર હીટલર! માનવી અને વસ્તુઓને જોવાની જ તમારમાં શક્તિ છે એટલું જ નહિ, પણ બ્રીટમાર્કની જેમ જનાવે,ની પછવાડેનાં કારણ, અને માનવીના કાર્યની પાઠ્યના દેતુની પારખ તમને છે.” હીટલરને તમન કરવા આવેલા એ મહાન અભ્યાસીએ ઉપમા સ્પષ્ટ એની તારીફ કરતા કહ્યો. ખુરશી ઉપર હીટલરે એનો આખો હેઠ માખી દીધો. એના હાથ એ આંખો પાસે લાઈ ગયો. આટલા મોટા વૈદાનિર્મુલ એને મારેનું એ પ્રશ્નકારણ સાચું જ છે, એ જાનકે હીટલર ડોલવા લાગ્યો. હીટલરને પ્રતીતિ થઈ કે એ ખરેખર જર્મનીનો પ્રાણપાર હતો.

મુનાડાલ એનાર પુરુષોનાં ટેબેલોનાં ઉભરાવા લગ્યાં. હીટલરનું ધ્યાન હજુ મ પ્રેક્ટિસરનાં વારીકબર્ષા શબ્દોમાં રહ્યું. “બ્રીટમાર્કથીએ તમે મહાન છો” એ શબ્દોએ એને ઘડીલર કર્મવિમુખ જનની પ્રશ્નો. ઉપર નીચેના માણસોનાં રહેને પાછા જતા એજે રૂસ્માન કર્યું. હીટલર એની પ્રથમ કરતા બોલાયેલ બાકવનો અર્થ વિચારતો ખુરશી પર પાછો પડ્યો.

આદનર માર્ગ ઉપરનો એ 'જાર્સો મહેલ'નો નકશો કાઢનાર, એની આખી યે યોજના તૈયાર 'કરનાર જનકાળમાં કડિયાના મજૂરનું કામ કરનાર હીટલર છે. તથા મહિના સુધી રાત દિવસ હીટલર એ યોજનામાં દૂબેલો હતો. એ ઇમારતમાં દબાવવાર ક્યુરીઓ રાખવામાં આવી છે. હીટલર પૂર જહાસમાં દમામભેર, જડોજલાલીભર્યાં વાતાવરણમાં મધ્ય ભાગમાં બેમે છે. એની આસપાસ એના શાગીર્દોનું જૂથ જામે છે. નાઝીઓના મધ્યસ્થાનને આજ જર્મની "ધાઉન હાઉસ" કહે છે. આરસ પથરની બનેલી એ ઇમારતની સીડીનો દબાવેલો ધડીભર આંજ છે. મુલાખા શેતરંજીઓ, મુલાયમ ગાલીચા, સ્થળની કઠોરતાની સાથે વિરોધભાસ જેવાં દેખાય છે. નાઝીઓનું મધ્યસ્થાન આ 'ધાઉન હાઉસ'માં પ્રવેશનારની ઉપર દબાવેલો અને બપોરથી હડી છાપ પાડે છે. લશ્કરી મંજળનો કઠોરતાભર્યો દમામ નહિ, પણ ઝગડળાટ વિચારમાં નાખી દે છે.

પ્રધાનમંજળ ન્યાં ભરાય છે, એ આખો ઝોરડો ભારે ઠાઠમાઠથી શણગારાએલો શોભે છે. હીટલરની બેઠકવાળી પુરથી દૂરથી સિંહાસન જેવી નજરે પડે છે. આખા યે ઝોરડામાં ગરજના ચિત્રો દેખાય છે. એ મુલાયમ ગાલીચાઓ ઉપર સ્વસ્તિકનાં ચિહ્નો ધ્યાન બેંચે છે. "ધાઉન હાઉસ"ની એ જન્મ ઇમારતના દરવાજા ઉપર 'જર્મની જાયત થા' એ સૂત્ર લટકે છે.

"ધાઉન હાઉસ" (જૂરા જૂવન)ના વિશાળ યોગાનમાં સેવાસધારી નાઝીઓની એડીઓનો ખડખડાટ હમેશાં સંભળાવા કરે છે. ટટાર સીતો નાખીને બે જીવાનો દરવાજાની પાસે ચોકી કરે છે. નાઝીઓ, જીવાન હીટલર વાદીઓની આપજન, દોડધામ અને ફૂચ આસ્થા ન કરે છે. આખા યે ધાઉન હાઉસની આંતરિક અને બહિર બંધી ચગવળની તપાસ રાખતો હીટલર બધે ફરી વળે છે. "એડોલ્ફ ફૂચથી અને કવાયતના અવલોકનથી કદીએ નહિ કંટાળે" એ એક નાઝીનાં શબ્દો

હીટલરનું માન્ય ગ્યૂ કરે છે માગતો, કૂદતો, કૂદ થતો હીટલર આપુ ય જીવન તપાસી લે છે પણમા કલ્યાણ પામે ઉભેલી મેટલના ઠામ્નારને સાન કરે છે. અને દૂર દૂર ચાલ્યો ગય છે. રાધે ભગતા દીટલરે દબરો માનવી ઉપર હડી છાપ પાડી છે

* * * *

“હીટલર જેવો પ્રખર વ્યાખ્યાતા હેત્યા સો વર્ષમાં જન્મનીએ નેપો નથી.” જર્મનીનો એક રાષ્ટ્રીય અચકાર દીટલર વિશે લખતા ઉલ્લેખ કરે છે

“દીટલર જ્યાં જ્યાં મન્ય કરશે ત્યાં એની પછવાડે અમે ઉભા છીએ.” કમ્મરનો પુત્ર કુમાર ઓગરી વીલિયમ એડોલ્ફ વિશે બોલતા ઉચ્ચારે છે

“હીટલર એટલે પ્રતાપ” “લડન ઓબ્ઝર્વર” નામનું સામયિક ઉપતો અભિપ્રાય હીટલર માટે લખનાં દર્શાવે છે.

“જેન એડોલ્ફ આફના આગમનથી ફ્રાન્સનો ઉદાર યોગ, કાઈટલના અનના થી યુરોપને નવો ધર્મ સાપડ્યો, એમ જર્મનીના પ્રજાકીય જીવનની એક જગ્યાએ મધ રતી હતી, નિર્માત્વતા ધર કરી રહી હતી, ત્યારે જર્મનીમા હીટલરનું આગમન એટલે જર્મનીના તારણદારનો આવનાર, જર્મનીની પતિત પ્રજાનો હીટલર મોક્ષદાતા છે.” જર્મનીના તત્ત્વજ્ઞ કાલિન્ટ ક્રાઈસ્ટીયન હીટલરની મહત્તાનો નિર્દેશ કરતા ઉપર મુજબ એક લેખમાં લખે છે.

“વીસમી સદીનો હીટલર એ સૌથી જોડાર અને પ્રાણુતાન પુરુષ છે. એના માર્ગને રૂપમા નહિ આવે તો એ આખા જગતનો, પશ્ચિમની સંસ્કૃતિનો નાશ કરશે.” અમેરિકના અખબારે હીટલરના ઉપર દીક્ષા કરતાં લખ્યું હતું

“હીટલર મને ગમે છે, કારણ કે એના ચહેરામાં રોષ અને અસંતોષની આગ સળગે છે.” લંડનમાં આપેલા એક ભાષણમાં મુસોલિની સરખામિયારો ઉપર બોલતાં હીટલરની ઉપર મુળતઃ પર્નાડેશીએ સુંદર રીતે પ્રશંસા કરી હતી.

“આજે હિંદની આ કટોકટીનાં કાળમાં હિંદને હીટલરની જરૂર છે.” મુંબઈનાં મુસ્લિમ વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ હિંદની પરિસ્થિતિ ઉપર બોલતાં શ્રી. ઝીરુએ ઉપર મુળતઃ હીટલર વિષે ઉત્સેખ કર્યો હતો.

“જ્યારે એ બોલવા ઉત્તો થાય છે, ત્યારે એનો સાદ હંમેશાં બની જાય છે. ધીમે ધીમે ઓતાજનોની ઉપર એ બાદુષ અસર કરતો જાય છે. આખી યે મેદનીને ડાકાવે છે. એ બોલતો હોય છે, અને ઓતાનો સમૂહ એ વાણીધોષમાં ઢપે અને ઉન્માદભેર ન્હાય છે. કિસાનોની કુમારિકાઓ, મજૂરની ઓરતો, યુનીવર્સિટીનાં પ્રોફેસરો, સંસ્કારકીલ્પ પુરુષો, અને જુવાનો—હીટલરની વાણીનો પ્રખરનાથી અંતઃક જાય છે. એનાથી અનેકગણા અભ્યાસી એવા પુરુષોની સમક્ષ એ વિશ્વાસભેર બોલે જાય છે. હીટલરની બોલવાની છટા, અને હલનચલનમાં નાટકી તરવો છે. જ્યારે એ વ્યાખ્યાન કરે છે, ત્યારે કોઈ સ્વપ્નમાં હડોત્તો માનવી જાણે બોલતો હોય એવો આશ્રાસ થાય છે. એનું વ્યક્તિત્વ અજ્ઞાન અને અસૌકિક છે. એની વાગ્ધારાને અતે હીટલરનો હાથ નીચે આવે છે, અને ઓતાજનો મોહનિદ્રામાંથી જાગે છે, અને આકાશ તાળીઓના મડગણટથી ગાજે છે. હીટલરના અંતીમ હાથમાં, આખા યે વ્યાખ્યાનમાં એણે બન્નવેલા સુંદર પાત્રો આત્મસંતોષ દેખાય છે. એ ચંભે છે, અને એની ઉપર પુષ્પોની ઘટ્ટિ થાય છે. હીટલર ફેસીસ્ટ સત્તામ જીવે છે. મોટી મેદની એ પુરુષને માટે માર્ગ કરે છે. જ્યાં સુધી હીટલરની જાનનાં તાર ઝલુઝલુ છે અને માનવીઓને મંત્રમુગ્ધ કરે છે, ત્યાં સુધી એ રાષ્ટ્રીય સમાજવાદી પક્ષની નેતાગીરી એની અચૂક છે.

પ્રો. ડ્રુમર જેઓ સરવાદી છે, તેમણે દીટલરને જોઈને લખ્યું હતું કે: “જેનાં પહેલાં દર્શનથી અને દીટલરની શુદ્ધિની સનેગતાએ નહિ, પણ જેનાં જીવનમાં વાણીપ્રવાહે આકર્ષ્યો. વ્યાખ્યાનને અતિ ખૂબ સતોષ દીટલર અનુભવે છે. એ મહેરો અને ખોપરી જાતીય અધમતા દર્શાવે છે. જેનાં મુખ ઉપરથી જાતીય પવિત્રતાનો અંશ માત્ર ખ્યાલ નથી આવતો. એનું ભાષ નીચું છે, એનું નાક બેડોળ છે, અને જેનાં કપોશનાં આરસ પહેળાં છે.”

“નોર્મન રેઇસ”નો સિદ્ધાન્ત જન્મ્યાવનાર દીટલરને પાંચ મિનિટ અવસોક્ષતા ખાત્રી થાય છે કે એ જ દીટલરમાં જાતીય પાવિત્રતાનો અભાવ કેમાય છે. દીટલર વિચિત્ર અને ઉદ્ભવ છે. નેતાગીરીના આત્મવિશ્વાસની દીટલરમાં ખામી છે.” હેર મીટનગર્ગ નામનો દીટલરનો અનુયાયી દીટલર ઉપર એવો મત ધરાવે છે.

“૧૯૩૦ નાં નાઝીઓના વિજય પછી” દીટલરના જૂનઝાળના સાથીદાર કેપ્ટન એલ્સાર્ટ દીટલર વિશે લખતાં જણાવ્યું હતું કે “ક્રિસ્ટિ-દાસની કિતાબોમાં ઝગમગતા સ્પષ્ટતાઓનાં ધણાં તરવેા દીટલરમાં તરી આવે છે. એની બોલવાની છદ્મમાં સીઝરની હાથ છે. નહેરુ મતને ટોડર મારી મુસોલીનીની માથે એમના દોડવાની તાકાત દીટલરમાં નથી.”

દીટલરને હજારો જર્મનો જર્મનીનો રાજકીય ફિરસ્તો કહે છે, કેટલાય એને ઉલ્લેહ તરીકે પીઠાણે છે, લાખો જર્મન પ્રાન્તજનો દીટલરની પ્રવૃત્તિમાં જર્મનીની આજ્ઞાનાં કિસ્કો રહે છે. દીટલરની ભોક્ષિયતા અને નેતાગીરી જાને આત્મારી છે! એના વીજળીભર્યા, પ્રખર વાણી-પ્રવાહે એને આ સ્થાન અપાવ્યું હશે કે પતિત અને પરાજિત થયેલા જર્મનીના અંતરનો પડો સમાનતાની જાહેરાત કરી જગતભરમાં પાડ્યો. જર્મની જે પાંડુ હતું, એનું વફાદાર પ્રતિજિજ્ઞ દીટલરે પાડ્યું

કાઉન્ટ કાસો કહે છે કે : “હીટલર એ એમનો સાચો નેતા છે, અથવા એમની નેતાગીરી કરી શકશે એની ખાત્રીથી લાખો જર્મનો એને મત નથી આપતા. પરંતુ હીટલરની ઉમ વાણી એ જર્મનોને મુગ્ધ કરે છે. “જાતકાળના કરારોનો હું વિનાશ માગું છું. નવા જગત તરફ હું મારા શાસ્ત્રને લઈ જવા ધારું છું.”

“હીટલરનો ઉદ્દેશ જર્મનીનાં અધમૂખ્યા, અને ખેતર ઓ પુરપોતે આભારી છે.” પ્રોફેસર આઇસ્ટાઇને હીટલર વિષે લખતાં ઉપરોક્ત અભિપ્રાય દર્શાવ્યો હતો.

નૂતન જર્મની, અને જર્મનીનું નવું માનસ જે મંચે છે, એનું સાંચક્ય હીટલર આજે દેખાડે છે. લાખો માણસોનાં આંતરિક આશા અભિલાષોની દાંડી ખીટનાર હીટલર છે. હીટલરે જ એક વાર પોતાને જર્મનીના ‘ટેલી’ તરીકે ઓળખાવ્યો હતો. હીટલરના અનુયાયીઓના મોટા ભાગે તો આધ્યાત્મિક લંગર દૂર ક્યાંય દીધાં છે. લાખો નરનાર એના સંધમાં એવાં છે કે જીવન પ્રલયને કાઢે આવીને ઉભાં હોય. એવાં અસંખ્ય જર્મનોને આજની સંસ્કૃતિ રક્ષણ નથી આપતી, પણ હાનિ કરે છે. ગણતંત્રની કારખાનાઓનાં બૂંચળાં કદાપિ જગતને અંત લાવી દે એવી શંકા આજે યંત્રી આકર્ષણેલા લાખો જર્મનોને થાય છે. સીધું અને સરળ તર્કશાસ્ત્ર અને યુદ્ધિવાદ નહિ પણ જીર્મિં ઘેસણ એવાઓને ખેંચે છે. મૂંઝવેલા એવા માનવીઓ ફિરસ્તો ભાગે છે. માનવી દુઃખ અને વેદનાને બૂલવા અરીજી નેવા પદાર્થો બેવાનું પસંદ કરે છે. હીટલર નેવા ધૂની અને જોરદાર માણસના હાથે અપાયેલ દવામાં અરીજી દરો, પણ એવું અરીજી આજ જર્મની ભાગે છે. સત્ય પ્રદેશને પચે નહિ, પણ લાંબામાં એ જીવવા ઇચ્છે છે.

મહાવિગ્રહ પહેલાં જર્મની સિદ્ધાન્તવાદી હતું. કેન્ટનાં નીતિશાસ્ત્રની

આના અનુસરવા જર્મનીનાં લોક કષ્ટતા, પણ જરાજાએ જર્મનીનાં માનસમાં મહાન પરિવર્તન આણ્યું છે. “જર્મનીની પ્રજા ઐટલે તત્ત્વ-વેત્તાઓ અને તત્ત્વજોતી ભૂમિ.” ક્રેન્ટ, હેગલ, શોપનહૅર, નીત્શેની એ જોમ આજ હીટલરનાં પડકારે ફરી યશ સમ્પાદા, સમશીર અણખણાવવા ખંખે છે. ધાર્મિક ફરમાનની અસર આજ નૂતન જર્મની ઉપર નથી. હીટલર જર્મનીનું પતન દેખાને જર્મનીનાં લોક પાસે આપતિશાળની દાંડી પીરે છે. જર્મનીનાં ધૂળ મળેલાં આસા અને અભિલાષને હીટલર ફરી સાક્ષાત્કાર કરવા તત્ત્વે છે. ઐટલે જ જર્મની એનામાં પોતાનો જાગૃત આત્મા નીંદે છે.

જર્મનીના માનસને આજે હીટલર કેમ સ્પર્શે છે ? વ્યક્તિવાદ તરફ નહિ, પણ સમૂહવાદ તરફ જર્મનીનું માનસ છે, એમ એ જાણે છે. “વ્યક્તિવાદનો આવિર્ભાવ” પ્રજાના અને જનસમૂહના કલ્યાણુથી જ થશે. આખી પ્રજાની પ્રજાતિમાં જ વ્યક્તિને! હલ્લ નિર્માયો છે” હીટલર એમ આખી જ જર્મનીની પ્રજાને એ રાષ્ટ્ર અને એક પુરુષ થવા દેદાળે છે. ક્રાન્સની પ્રજાને મન રાજ્યસ્થાપ્ય કરનાર સંદેશ છે. હિંદીશબેનને મન રાજ્ય એક કલ્પ છે. જર્મનીના હલ્લમાં રાજ્યનું કાર્ય જુદું છે. સુખ્યતે કોઈ હલ્લ આદર્શનો સાક્ષાત્કાર કરવા ઉભેલી સંદેશા એ રાજ્ય એમ જર્મની માને છે. આજે જર્મનીનો પ્રજાજન જર્મનીના વિજયથી વિજયી થવા કષ્ટ છે. પ્રજાનાં કાર્ય કારા લાખો જર્મનો આજે અમર થવા તત્ત્વે છે. પ્રજાત્રાક અને રાષ્ટ્રીયત્વનો આવના જર્મનીની હલ્લ છે.

જર્મનિના એકેએક પ્રજાજન હીટલરનાં, એનાં કાર્યમાં પોતાને અને આખા રાષ્ટ્રને જાગૃત અને અમર થયેલો માને છે. એ પ્રજાક્રમ પ્રજાતિને જોખરે છે. પણ એમનામાં હીટલર એક છે. મહાવિમલ

પહેના સામાન્યમા સામાન્ય, અને શૂન્યથીએ નાનો એ માનવી
આજે જર્મનીનો પ્રાણાધાર છે. જર્મનીનો એ યુગપુરુષ છે.
હીટલરના શબ્દનની હિદ્તાઈ અને શબ્દોની ઉચ્ચતાએ એને વધારે
લોકપ્રિય બનાવ્યો છે. લોકો આજે એવા હીટલરને વદે છે, કારણકે
એનાયે માનવમા જર્મની પોતાનું પ્રતિબિંબ નીરજે છે. જર્મનીના
પ્રજાજનો હીટલરે કરેલા પંથ જ જાહેરનામાઓને અને નિવેદનોને મૂક
સમીતિ આપે છે. એ મૂક સમીતિ જાહેર કરે છે કે હીટલર જર્મનીના
રાજકીય શબ્દનમા આજે અનિવાર્ય વ્યક્તિ છે.

પતિત અને પરાજિત એવું મહાવિગ્રહ પછીનું જર્મની શુભવાદ
તરફ, અને આતરશોધ તરફ જઈ ગયું હતું. નિરાશા અને અધકારમા
હોલેસુ જર્મની આતરશુષ્ક થતું હતું આતરશુષ્ક સ્થિતિમા જર્મનીને
એની વેદનાનું મૂળ વર્સેલીના કનારમા દેખાયું, એના પરાજયમા
લાગ્યું. નવા રક્ષાની આગાહી કરનાર હીટલરને જર્મનીએ પ્રતિનિધિ
માન્યો. હીટલરની મહત્તા એક સવારે અકુસ્તી જેમ અચાનક ફૂટી
નહોતી નીકળી. વર્ષો પહેલાં, વિગ્રહથીએ પટેલા હીટલરે એના જખ્ખર
વ્યક્તિત્વની હાડી છાપ થણા ઉપર પાડી હતી. વિગ્રહમા સેનાની
બનવાના કોઠ ધરનાર હીટલરની પાસે સલાહ લેવા કોઈ નહોતું આવતું
એની બુદ્ધિની પરીક્ષા કહી રામ્સે કે હીટલરનો ઉલ્લેખ એ એની અગમ્ય
બુદ્ધિમા નથી

હીટલર એના આદર્શોનો, રાજકીય સિદ્ધાન્તોનો, અને વિચારોનો
મહાન ફૂટીઓ છે શેરીએ શેરીએ, રાત અને દિવસ, ખૂણેખૂણે
હવે અવાજે એના રાજકીય માનની હીટલરે ફૂટી કરી છે એ ફૂટીના
કાર્યમા હીટલરે અમેરિકન વેપારીથી એ વધારે મર્ચકુશળતા દેખાડી છે.
એના આત્મવિશ્વાસ, અને વાણીની પ્રખળતાએ લાખોને મોહજળમા

નાખ્યા છે. એની રાજકારણી વાતોની કશા અમપૂ અને અસંસ્કારી માનવીની દ્રષ્ટિએ લાગીને, દીટલરે રાજકારણને સામાન્ય કિસ્સાની જે માને મુખ્ય બનાવી દીધું છે.

બધી માટે થઈ જોખમ એટલે દીટલરે મજાકાંચમાં પ્રવેશી શોધ્યા છે. દેવદૂતોને ય જે માર્ગ પર ચાલતાં બધા લાગે એવા માર્ગો દીટલરે વીધ્યા છે. લાખો જર્મનોના જનસમૂહને આકર્ષી, દીટલર આજે ઇતિહાસિક હપર ઉભો છે. એનો એક શબ્દ આજે જર્મનીમાં રુઝમાનથી જે વધારે વાકાત ધરાવે છે. સેનાનીના શબ્દોમાં શંકાને જ મધ્ય સ્થાન ન હોય એ તાલીમ દીટલરે જર્મન પ્રજાને આપી છે. “સત્તા અને એની જવાબદારી એ જ માનવીના હાથમાં હોવા જોઈએ. એક જ પુરુષને આખી પ્રજાના દિનચિંતનનો અધિકાર અમુક સમયે આપ્યા વગર અન્ય રસ્તો નથી.” સમુખત્યારીની આવી તત્ત્વવિદ્યા દીટલરે આજે પકડી છે.

જર્મનીના રાજકારણમાં દીટલરનો મૌઘી વિશ્લેષ હિસ્સો એ છે કે એણે જર્મનીને બાદપૂર્વક કહ્યું છે કે એનો રાહ સાચો છે, અન્ય જર્મની હોય માર્ગ છે. દીટલરની માન્યતાઓમાં એની વેવળ છે. એ માન્યતાઓને છવના જોખમે એણે જળવી છે.

દીટલરનું જીવન અને કાર્ય હતું વિકસવાનાં બાકી છે. ઇતિહાસમાં એનું સ્થાન કેવું રહે એ આજ કહેવું મુશ્કેલ છે. સર્તાય આટલું સત્ય છે કે દીટલરની મુશ્કેલીની સામેની સરખામણી એ દેટ નથી. મુશ્કેલીનીએ મુત્સદ્દીગીરી મુરોષને દેખાડી છે. એની પાસે રચનાત્મક યોજનાઓ છે. દેટલીની પ્રજાને આજે એ ધડે છે. અને એના જર્મ-હોનેય એ ખેડી રહ્યો છે. અમુક અંશે દીટલર જર્મન રાષ્ટ્રની નેરો છે. રાષ્ટ્રની ગરીબી હપર, અને ઝડપી કુદરત હપર બહુ અસર

કરી, રશિયા ઉપર મોહનજી પાથરી, એમ આજે હીટલરે હીટલરવાદની, નૂતન પ્રજાવાદની, ચાદર ખીછાવી છે. હીટલર રાસ્ટ્રુટીનની જેવે વ્યભિચારી બેશક નથી. હીટલર અને રાસ્ટ્રુટીનમાં 'જાન્યાર વ્યક્તિત્વ' 'અવર્ણનીય કંઠક' હતું કે જેને લીધે જર્મની અને રશિયાની કરોડો પ્રજાના જીવનતાર ઉપર એ વર્ષો સુધી રમી શક્યા.

જર્મન રાષ્ટ્રસેના હીટલર ચાન્સેલર છે. નવેમ્બરમાં થયેલી ફરી ચૂંટણીમાં ૯૫ ટકા જર્મન મતદારો એની પછવાડે ઉભા રહ્યા હતા. મારા એક મિત્ર જે હમણા જ જર્મનીમાંથી પાછા આવે છે, એમણે એ ચૂંટણી વિષે બોલતા કહેયું "જર્મનીને મરણુનો બચ હતો. એ આખી પે ચૂંટણી પ્રજાવાદની હાસી હતી. જર્મનીમાં આજે સાચી શાંતિ નથી, સ્થાન શાંતિ છે." હીટલરના અનુયાયીઓ એની પાસેથી મહા ચમત્કારોની આશા રાખે છે. હીટલર એ વિનાશક શક્તિ છે. હીટલરમાં જણાવી નાખવાનું બાળ છે. હીટલરના પ્રકારના રાજકારણમાં રમેલા પુરુષો કદીય મુત્તમદી નથી જ હોતા. જ્યારે દેશ વેદનામાંથી પસાર થતો હોય તેવે સમયે એવા પુરુષો અનિવાર્ય છે. રાષ્ટ્ર ફરી જ્યારે સ્થિર થશે, શાંતિ તરફ વળના માગશે ત્યારે હીટલર માત્ર પૌતાણિક નામ જ રહેશે. એનો કાર્યક્રમ જર્મનીની જંગાળ પ્રજાની પાસે આશાનું એક કિરણ ધરી શકતો નથી. હીટલર એ મહા જીવનમગાર છે, જાન્યાર જીગારી છે, જન્ય ખેનાડી છે, પ્રચંડ વિનાશક છે. એનામાં સાચી મહત્તા નથી. જર્મનીના આપત્તિ કાળમાં ક્ષણિક ચમકી જવા, જગમકી જવા હીટલર આજે તારની જેમ ચુરોપીય રાજકારણમાં ઉભો છે. હીટલરનું સ્થાન જગતના વિધાયકોની જગતની મહા વિશ્વતિઓની નામાવલિઓમાં નહિ હોય. જર્મનીને નિષ્પ્રાણુતામાંથી, હડી નિદરમાંથી હીટલરે જગાડ્યું. જર્મનીને આળાદીને મામે અને રાષ્ટ્રવિધાનને રાંઢે હત જવા હીટલર અસમર્થ છે

જર્મનીનો શત્રુસરંજમ

જર્મનીને સદાકાળને માટે નિઃશસ્ત્ર, પતિત, નિર્માત્ર્ય અને યુવામ રાખવાની અધમ યોજના વર્સેલીના કરારનામામાં હતી જે જર્મનીના સશસ્ત્ર સૈનિકે યુરોપની ધરણી પર જર્મન સામ્રાજ્યને માટે લડતા હતા એવા જર્મનોને આયુધ વિહોણા કરવાનો એ કરારનામાનો હેતુ હતો. અમિત, નિરાશ, અને કંટાળેલા હૃદયે એ અસહ્ય કરારનામું જર્મનીએ ખળતા હૃદયે સ્વીકાર્યું હતું. પણ એ કરાર પાળવાની છૂટા અને ગાળતિય જર્મનીના રાજસત્તાધારીઓના નહોતા. 'જર્મન મીલીટરીઝમ' આજે સૈકાઓથી યુરોપમાં જાણીતું છે. લાક્ષણિક આવેલા આવા કરારો અને યુદ્ધાભીષતો કદ સ્વમ્યનપ્રેમી પ્રજા પાળી શકે ?

મહાયુદ્ધનો અંત આવ્યો. લૂંટના માવની બેચણી થઈ. યુરોપનો નકશો નવો બનવવામાં આવ્યો. લડાઈનાં સમયમાં કરેલા કરારો નાં દેવા ભરપાઈ અમેરિકાને કૃમ કરવાં એનો છૂલકંડ. ક્રાન્સ, છટલી, વિચાર કરતાં હતાં. મહાવિઘ્નહર્મા જાનમાલની, સંપત્તિની જે ખુવારી થઈ તેને મેળવતાં પેદીઓ જરો. પણ જે દહાડે મધિ થઈ તેજ પળથી યુરોપની પ્રજાએ ખાનગી રીતે લડાઈની તૈયારીઓનો આરંભ કરી દીધેલો. પ્રજા સહ જે દુનિયાની પ્રજાઓમા શાંતિની ભાવના વિસ્તારવા માટે રથપાયો મે જ પ્રજાના પ્રતિનિધિઓ ત્યારે જાન શાંતિની યોજનાઓ ઠાગ્ય પર ચિતરતા હતા ત્યારે જ એમના જ દેશની સરકાર શત્રુસરંજમની

પછવાડે યુદ્ધ પહેલાંના સમય કરતાં વિશેષ ખર્ચ કરી રહી હતી. ઇંગ્લેન્ડ, પ્રુશી, ફ્રાન્સ અને ખીજા યુરોપનાં અનેક દેશો ત્યારે નવી મનવારો, તોપો, સપ્લાય, ટેપેટા, ટંક, એરોપ્લેનની પાઞ્છળ લાંગી યોજનાઓ કરી બાવિ લગાડમાં વિજયી જનવાના કોડ સેવનાં હતા, ત્યારે એ દેશોની વચમાં હબેલ જર્મનીને પ્રજાઓની મધ્યમાં જીવતું હોય તો નિઃશસ્ત્ર કેમ રહી શકે ? યુરોપની મહાપ્રજાઓની હારોલમાં ઉભીને જર્મનીએ ટકાર રહેવું હોય તો જર્મની હવે આદરપૂર્વક વર્સેલીનાં કરારોને પાળી શકે એમ નહોતું. જર્મનીની એ નિઃશસ્ત્ર સ્થિતિ આશુ રહે તો ભરખાઇ જવાનો એનો ભય સાચો હતો. “કરારનામાં એ તો છેવટે કાગળના ઢુકડા છે” એમ જર્મનીએ માનવું શરૂ કર્યું. જર્મનીએ સશસ્ત્ર યદને વર્સેલીનાં કરારનામાનો ખુલ્લી રીતે ભંગ કર્યો છે એ વાત આજે ભણીતી છે.

હીટલરનાં આગમન પછી શસ્ત્રસરંજામની યોજનાને વધુ વેગ મળ્યો છે. ૧૯૩૩માં જગતની શસ્ત્રસંન્યાસ પરિવહમાં જર્મનીએ જગતનાં પ્રતિનિધિઓની પાસે જોગદાર દલીલ કરી: “અમે દુનિયાનાં શુભામ રહેવા માગતા નથી. વર્સેલીનાં કરાર પ્રમાણે ખીજા દેશોએ શસ્ત્રો એાળાં કરવાને જાહેરે વધાર્યાં છે, ત્યારે જર્મનીની પાસે એ કરારની કસમ પળવવાનો આશ્રય કરવો એ મિથ્યા છે, એ ભ્રમ છે. જર્મની એવી અમમાનતાનાં દસ્તખ્ત ઉપર એક પણ પક્ષ રહેવા માગતું નથી. દુનિયાની ખીજા પ્રજાઓની સમક્ષ અમે સમાન તરીકે ખડા રહેવા માગીએ છીએ. અમે જર્મનીનાં શસ્ત્રસરંજામનાં અધિકાર આ પગે પાછા માગીએ છીએ.” જર્મનીનાં પ્રતિનિધિની ભાષણને જ પત્તિમાં અને યુરોપમાં ખળભળાટ મચાવ્યો, અને જર્મનીને ત્યાં સુધી એ અધિકાર આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી જર્મનીએ પરિવહમાં ટાઝરી આપવી નાંધ કરી. જે અન્યાય જર્મનીને સદન કરવો પડ્યો છે, અને

જર્મનીને હથેશને માટે 'પરાજિત પ્રજા' લેખવામાં આવે એ ભાવનાનાં વિરોધ તરીકે જર્મનીએ પ્રજાસંઘર્ષમાંથી રાજીનામું આપ્યું. હીટલરના સત્તાનાં સિંદાસને ચડ્યા પછીનું આ જર્મનીનું પગલું અસાધારણ હતું. જર્મનીના રાજનામાએ યુરોપનાં રાજધારણને ભારે અસ્થિર બનાવી દીધું. યુરોપના પાટનગરમાં જર્મનીનાં આ વલણે ગજબનાક સનસનાટી ફેલાવી. યુરોપનાં વર્તમાનપત્રોની કટારોમાં અનેકવિધ ટીકારમક લખાણો આ વલણ ઉપર લખાયાં. હીટલરે જર્મન પ્રજાની આ પ્રશ્ન પરત્વે સંમતિ મેળવવા ચૂંટણી જાહેર કરી. જર્મનીની મોટી સંખ્યાએ હીટલરની વચધુને વધાવી લીધું.

જર્મનીનું ઐતિહાસિક શત્રુ ફ્રાન્સ જર્મનીના આ કૃત્યથી ભારે ક્રોધ બન્યું. ફ્રાન્સના રાજકારણી મંડળોમાં હીટલરનાં આ વલણને ભારે તાગુખી અને બયથી નીરખવામાં આવ્યું. ઇંગ્લેંડ ધડીમર શુભે થયું. હીટલરનાં આ કૃત્યની પછવાડે વર્ષોલીનાં કરારનામાંને સંતર ધોષ નાખી અનાદર કરવાની ભાવના ફ્રાન્સ અને ઇંગ્લેંડને દેખાઈ.

સ્પષ્ટ રીતે મીવીટરી [લગાયક] ન ગણાય એવાં જુવાનમંડળો હીટલરનાં આગમન પછી જર્મનીમાં રચવાયા. યાજ્ઞ અને ક્રાંતિજ્વેમાં ફરી લગાયક તાલીમ શરૂ થઈ. 'રેડર્મ ટ્રૂપ્સ,' 'રેડીય હેન્ડેટ્સ' 'હીટલર યુથ,' 'ગોર્ટીંગ પોલિસ,' એવાં અનેક પ્રકારનાં નામ આપીને હીટલરે લગાયક ભાવના જર્મનીમાં વધારે જાગૃત કરી. હીટલરનાં આખ્યા પછી ફરોસે માર્ક ડાક્કરની પછવાડે ખર્ચાંચે જઈ છે. 'હાઉસ ઓફ ક્રામન્સ'ની સત્રામાં સર જોન સાધમને ૧૯૩૪માં જર્મની યુજની પછવાડે ફેટલું ખર્ચે છે એનાં આંકડા આપ્યા હતા. દૈનિક અખબારમાં જર્મની શસ્ત્ર સરંજમ અને હવાઈ વિમાનોની પાઞ્જ ફેટલું મશગુલ બની તેપારીએ કરે છે તેનાં વિગતવાર હેવાસો જહાર પાડવામાં આવે છે. અખબારોમાં હડીકન આવી છે કે જર્મનીમાં ૨૧૦૦ વિમાન-

મુદ્દનું રકમ શિશુઓ આપતી શાળાઓ છે, ૯,૦૦૦ તો હવાપુરના નિઃશ્વાત શિક્ષકો છે. 'હવાઈ રક્ષા સંઘ' નામે એક જર્મન સરથા છે. તેનું પત્રક ૫૦,૦૦,૦૦૦ સપ્તે ધરાવે છે. ૧૮,૦૦,૦૦૦ પ્રજાજનોએ હવાઈ રક્ષાનો અભ્યાસક્રમ ખતમ કરી લીધો છે. ૭૦૦૦ તો બોમ્બ-વ્હીન બોયન તૈયાર કરવામાં આવી છે કે જ્યારે જર્મની ઉપર હવાઈ હુમલો પ્રવર્તે આવે, અથવા આક્રમણથી દુસ્તનો તરફથી બોમ્બ ફેંકવામાં આવે, ત્યારે એ જોવાઓમાં પ્રજાઓ લઈ શકશે. ૧૯૩૩ અને ૧૯૩૪માં જર્મનીએ જોટલુ લોડું અને લાકડું વાપર્યું છે તેના આકાર પછી જણાવે છે કે જર્મની લગભગ તૈયારીમાં અમાપ ધન ખર્ચી રહ્યું છે એ સ્પષ્ટ બતાવે છે.

હરારતમાં પ્રમાણે જર્મની હવાઈ વિમાનોની તૈયારી ન કરી શકે. જર્મની આજે 'મિલિટરી એરિયેશન' ખીસી રહ્યું છે. પછરમાં જોટલા વિમાનો જેનો ઉપયોગ આજે તાર દવાલ, અને પેસેન્જરો માટે થાય છે, એના મુદ્દ વખતે પૂરપૂરા ઉપયોગ કરી શકાય એવી એ વિમાનોની ખાસ ગોઠવણ કરવામાં આવી છે.

જર્મની ખરોખર સમજ્યું છે કે આવતી કાલનું મુદ્દ તે જમીન ઉપર કે તળ ઉપર થવાનું નથી. કાલનું મુદ્દ હવામાં જ થશે. હીટલર આન્સ્ટ્રેટ થયા પછી એની જર્મની જૂઠા શા ગોર્મિને હવે ખાતાનો મત્રી બનાવવામાં આવ્યો છે. ગેરરીંગની ક્ષમતાઓ નીચે હવાઈ વિમાનો બનાવવાની તૈયારીઓ આજે ખૂબ જોરથી ચાલી રહી છે. સીંગરનો મોહમંત્રી ગોર્મિ હવાઈ વિમાનોની જરૂરત મળકપાલ લખે છે કે 'શમ્પોથી અને આપુલો'થી સજ્જ બનેલા જીન દેરોની પચમાં ઉમેરું જર્મની આજે નિશ્ચય છે. જર્મની સ્વ મુદ્દનો પ્રથમ અધિકાર માગે છે. જર્મનીની પાસે હવાઈ કાલે નથી આટના વિશાળ જર્મની ઉપર હવાઈ હુમલો મમે તે પહેલાં, ઈઆડ કરી

શકે, અને જર્મનીની ઐતિહાસિક પ્રજ્ઞને તારાજ કરી શકે. અમે આત્મરક્ષાપુત્રે માટે જરૂરી લડાયક માધનો ઇચ્છીએ છીએ. જગતની મહાપ્રજ્ઞઓએ સમજવું જ જોઈશે કે હવાઈ કાંદ્યા વાલું નાનું લશ્કર અને થોડાક લશ્કરી જહાજ જર્મનીને આપવા એ જર્મનીની કૂં મરફરી છે.”

થોડા જ સમય પહેલાં જર્મનીના એક જવાબદાર પુરુષે કહ્યું હતું કે “જ્યાં સુધી હાથમા તજવાર ન હોય તો ત્યાં સુધી શાંતિની વાતો કરવી એ બકવાટ છે.” હીટલર, ગોરિંગ અને બીજા જવાબદાર જર્મન રાજપુરુષોના બાપણો અને પુસ્તકોમાં સ્પષ્ટ દેખાય છે કે જર્મની યુરોપ રોષે બરામ છે છતાં ચે, ફ્રેન્સ અને ઇંગ્લાન્ડની જોડ વડોરી લડાયક બળ ખૂબ વધારી રહ્યું છે.

હીટલર અને ગોરિંગનાં પ્રાસંગિક બાપણો, ઇંગ્લાંડ અને બીજાં વર્તમાનપત્રોમાં બહાર પડતા જર્મનીના શસ્ત્રસરંજામની તૈયારીના હેતુઓ, પ્રસિદ્ધ થતા જર્મનીના છેના વર્ષના શસ્ત્રોની પાકળતા ખર્ચના આંકડા જર્મની બીજી પ્રજ્ઞઓની જેમ આત્મરક્ષા પૂતી લડાઈની તૈયારી કરે છે એ નિર્વિવાદીત છે.

એક બાજુથી જર્મનીમાં લડાયક માનસ પ્રગટાવવા સંપૂર્ણ પ્રોત્સાહન અપાય છે, જીવાનોને લશ્કરી તાલીમ અપાય છે, કરોડો પાઉન્ડ આયુધ બનાવવામાં ખર્ચાય છે, અને બીજી તરફ હીટલર જગતશાંતિને માટે જર્મની સભ્ય તરફ છે એમ જાહેર કરે છે. સારના વિનય પછીનાં બાપણમાં હીટલરે કહ્યું હતું કે : “અમે વિશ્વ શાંતિના રક્ષણ માટે અન્ય દેશોના જોડવા જ મક્કમ છીએ.”

આ લડાયક તૈયારીની પછવાડે સાચી મનોદશા કય છે? જર્મની બીજા પ્રાંતોને કે બીજા મુનકને સર કરવાની આમદા રાખે છે, કે

આ માત્ર આત્મરક્ષાની જ તૈયારી છે : જર્મની ખરેખર ખૂનખાત
લગાઇ ફરી માત્રે છે : જર્મની ફરી એના લાખો ખેટાએને સમરાગણમાં
હોતી દેવા શુ ધનેખર છે : લડાયક વિદ્યાના જર્મન પ્રોફેસર બાઝનેએ
એ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું છે તેની ઉપર 'લડન ટાઇમ્સ' ટીકા
કરે છે કે "સામાન્ય રીતે લડાયક માનસ ન હોય એવું માનસ ઉભું
કરવામાં અને લગ્નાવવામાં એ પુસ્તક ઉપયોગી છે, લડાઈની અને
વાર્થતાની દૃષ્ટીએ એ પુસ્તક ખરું છે."

૧૪૧ પહેલા ફાન્સર્ટના એક વર્તમાનનામાં "શાળાઓ અને
હવાઈ મંદિર" ઉપર એક લેખ પ્રસિદ્ધ થયો હતો. વિદ્યાર્થીઓને
હિંદીને એ લેખમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે "આપણામાંથી બુદ્ધિમાન
માણસો જાણે છે કે આપણી આખાસની પ્રજાઓ કેટલી મશગ્લ છે,
અને આપણે તેના નિરાશ છીએ ? લડાયક સરજ્ઞમનો અધિકાર
જર્મનીને આપ્યો નથી, હવાઈ મંદિરો એ જ જર્મનીની આત્મની
જરૂર છે."

લડન ટાઇમ્સ જર્મનીના બાળકોને જે તાલીમ મળે છે એ વિષે
લખે છે કે "એમને ફરે" પણ ૧૬ દેવામાં આવે છે કે તેઓ સિપાઈઓ
છે. વર્ગમાં અને વર્ગ બદલ જર્મનીના મિત્રાઈઓએ જમીન અને
જળ ઉપર મેળવેના વિત્તથી એમના ધાન બરી દેવામાં આવે છે.
હિન્દીસમ્રાટ, નિગમ લેખનમાં, વાર્તામાં, લગાઈ એ વિચારનિરતર એ
બાળકોની પાસે મુજામાં આવે છે."

જર્મની આ રીતે શસસરજ્ઞ જતી રહ્યું છે એ સુરેપનો અલેખ
આયો છે. પણ એમાં સુનેગાર માણ છે વિનયી કે પરાન્તિ પ્રજાઓ ?

રાષ્ટ્રીય મહાગત્વાની અખગાયેલી મારોમાયી ગોરીંગ અને હીટ-
લરનાં આપદમાં લડાયક માનસ સર નીકળે છે એમ દેખાડી શકાય

એમ છે. પણ જર્મનીએ પ્રગ્ન તરીકે ખપી જતું ન હોય, ધરતી પરથી ખૂંસાઈ જતું ન હોય, તો એનો સહોનો હમેશાં એ જર્મનીનો સુનો નથી. ઇંગ્લાંડ અને ફ્રાન્સની લડાયક સરંજામની પ્રથતિએ જર્મનીને વધારે તૈયારી કરવાનો વેગ આપ્યો છે.

અંતરથી જર્મની લડાઈ માગતું નથી. લડાઈમાં લાખો માણુમેને ગુમાવ્યા પછી, સંપત્તિનો અને વેપારનો વિનાશ થયા પછી જર્મની લડાઈની બીપણુ અસર અને પરિણામ બૂલ્યું નથી. હજુ ય જર્મનીમાં હજારો અને લાખો કુટુંબો અનાથ મ્શામાં હોવે છે.

જનરલ ગોર્ડો એક રથએ કહેતું કે : “અમે લડાઈ ચાહતા નથી. ફ્રાન્સ અને જર્મની એકબીજાને સહાને માટે ખૂંસી નાખી શકે એ એક કલ્પના જ છે. ગયા મહાયુદ્ધનાં બચાંકર પરિણામ, અને લડાઈની વ્યથા આપણે કેમ વિસરી શકીશું ? ”

જર્મનીનાં જીવાનોની તાલીમ, નવજીવાનોની પાસેથી માગવામાં આવતું શિક્ષણ, બન્ધ સરઘમ્નો, જખ્ખર લડાયક દેખાવો, અવિશ્વાસ પેદા કરનારાં બાપજો એ ધડીબર જર્મનીની જલ્દારનાં જગતને બચબીત બનાવે છે. એની પછવાડે જૂનકાળની અસમાનતાનો માત્ર અન્નનાષ અને રોષ છે. જર્મની માત્ર સમાનતા અને સહીસહામતી માગે છે. ઇંગ્લાંડના રાજનીતિનાં વિષયો હિપરનાં પ્રખર અબ્યાસી અને લેખક “Guide to modern politics” માં જણાવે છે કે જર્મનીએ વર્સેલીનાં કરારનો અનાદર કરી સખ્ખ થયા માંડ્યુ છે, પણ જર્મની કોઈ બીજી પ્રજાને બરખી જવા માગતું નથી. જર્મની માત્ર આત્મરક્ષણ અને એનાં સહોનો અધિકાર મેગવવા માગે છે. અને પુનઃ જગત બનેલા જર્મનીની એ અધિકાર ઘોષણાનો આજે કોઈ પ્રગ્ન ઇન્કાર કરી શકે તેમ નથી.

સારની વિજયયાત્રા

જર્મનીનો રૂઢાણ નદીની પશ્ચિમે આઠ માઇલનો જમીનનો એક ન્હાનો દુકડો છે. સેકડો વરોથી એ જર્મનીની મામિકી અને હકુમત નીચે છે. દ્રુન્સ અને જર્મની વચ્ચે ઘણી ચે વાર એ જમીનનાં નાના દુકડાએ રાષ્ટ્રીય ચિકારની સાગણી મળે પ્રાપ્તમાં પેદા કરી છે. જર્મનીની મરદક પશુ એ જર્મનીનું જલ્દે દ્રવ્યલ જલ્દ છે. સાબો ટન પ્રથમા અને સોદુ એ પ્રદેશની આણેમાથી દરેક વર્ષે નીકળે છે. જર્મનીનું એ પરમણુ જાસ અને પ્રાણ સમાન છે. જર્મનીના એ અમલ્ય પરમણુનું નામ મારજુન. જે પ્રદેશ સુરોપીય અને જગતભરનાં રાજકાગ્યને ઘણીસર અરિધર બનાવવાની તક આપી હતી એ જ એ સારનો પ્રદેશ કે જમાથી મહાન લકાષ બજારી નીમવાના નેગદાર ચિહ્નો સુરોપે દીક્ષ હતા.

જર્મનીના કાવકરાર સુરોપનાં ઈતિહાસના અમુખા બનાવેલું એક નવું પ્રકરણ ઉઘાડે છે લક્ષ્યને અને વિચારી પ્રમુખો 'લુટના મામતી' વહેચણી કરના એકી થઈ ત્યારે વિચારી દેશોને બધાને કાઢને હુગ, કાઢને અખાત, કાઢને નદી, એમ રાષ્ટ્રસપતિમા વધારો કરે રેવુ મળે એવી વિચારપૂર્ણ ચતી હતી લક્ષ્યના અમ પત્રોનો સુરોપના નાના પરમિત દેશોને કૃત્રિમ રીતે વહેચી નાખી નવો નકશો સર્જાઈ હો હતો. પરમિત જર્મનીની પારેલી લક્ષ્યની અને એની હારની કિમ-

તમાં એનાં ચાર પરગણા આલમેમ, લોરેન, રૂદર અને સાર ખૂંચલી લેવામાં આવ્યા. જે માત્રને પોતાની ગોદમાં રાખવાને માટે જર્મનીએ પોતાનાં દુનિયો જ્યાં બેઠાએને તોપના ગોદમાં ધરી દીધેલા, એ ખીચુનો પ્રદેશ જર્મનીએ ક્રાન્સ પર ચડાઈ કરીને એનાં કાબજાનાંએને જે જાગર ગુફાન ક્યું, તેના જગ્યામાં ક્રાન્સને પંદર વર્ષ માટે આપવામાં આવ્યું. માતાના બેળામાંથી જાગરને છીનવી લેવામાં આવે અને જે આર્તવનેચાટ માનાને થાય છે એથી જે વિશેષ વેદના આજ સુધી સાર જવાથી જર્મનીનાં હથેમાં સળખા કરી છે. પંદર વર્ષ લગી જર્મની એના માર પ્રદેશને અને સારમાં વમના જર્મનીને જાડુ નથી. વર્ષેલીન કશર પ્રમાણે ૧૯૩૪ સુધી સારની માનિષી ક્રાન્સની જાપાસ, અને એ પ્રદેશમાં પ્રત્યક્ષ તરફથી નીમરેલા કમીશનની દ્રુમત રહી. પંદર વર્ષ વીધે સારમાં વમના પ્રુખ્ત વમના જર્મનીની મતગણુની થાય અને તેને પરિચુતે સાર જર્મનીમાં બને, કેન્ચ પ્રદેશ બને. અયચ આજની રિયનિ આલુ રહે.

૧૯૩૩માં દીટલર સત્તાને સિંદાણને આવ્યો, ત્યારથી સાર આંતર-રાષ્ટ્રીય સંજ્ઞારણમાં મોખરે આવીને ઉભું રહ્યું. દીટલરની નેમ નાઝી-વાદ જર્મનીમાં જ નહિ, પણ બધાં જ્યાં જર્મનનાં બેળા જર્મની વસના હોય એ જગ્યાને નાઝીવાદની સાંકળે એક કરવાની હતી. કહેવાય છે કે દીટલરનાં મતમમન પછી મારનાં જર્મનીમાં નાઝીવાદનો જાગર પ્રચારકાર્ય જગતિય રીતે મોટા ખર્ચે કરીને આલેખે રહ્યો. દીટલર અને ગોનીંગનાં બાધજોમાં સરની જોડથી જર્મનીને ધારે અન્યાય થયો છે, એનો રોષ અને અમતોષ તરવરે છે જર્મનીનાં એક અને અવિભાજ્ય દેશમાંથી સાર જેવા પ્રદેશને ખૂંચલી લેવાયા પછી જર્મની એ અપ-માનનો સમનો કાવા હથેમાં તરવર હોય એમ દેખાયું છે.

૧૯૩૫ના જાન્યુઆરીની તેમની તારીખ એ જર્મની, ફ્રાન્સ અને યુરોપની તત્તારીખમાં મહત્વનો દિવસ છે. સાગની મતગણતરીના પરિણામ ઉપર હીટલરની મનોકાક્ષાએ ના કિંવા હતા. સાગની ક્ષેત્ર હાર હીટલરે આજ્ઞાઓના મિનારા ઉગા મ્યાં હતા. મદિનાઓ સુધી જાન્યુઆરીની તેરમી પહેલા યુરોપના પતમાન-રોમાં સાગના ભાવિની આગાહી મધ્ય ગ્રી હતાં માર એ યુરોપની વાહવાસ્તવની કા જુ વાને એ યુરોપની પ્રજાઓને ભય હતો. મતગણતરીના દિવસ પહેલા પ્રજા સર્વના કમિશને અમુક પ્રકારના દેખાવો, અમુક પ્રજાના ચિહ્નો, 'હર હીટલરની જય !' જેવા નારોની સમે પ્રતિપદ મૂક્યા હતા. આશા, જાન, ચિન્તા, અને આનંદની મિશ્રિત લાગણીઓથી જર્મનીનું હૈયું હિમરાતું હતું યુરોપે અને ફ્રાન્સે નવિ કંપેનું એવું અપૂર્વ મતમણત્રીનું પરિણામ જર્મનીની તરફેણમાં આવ્યું. જર્મનીની તરફેણમાં ૪૭૬૦૮૯, માત્ર શાસનની તરફેણમાં ૪૬૬૧૩ અને ફ્રાન્સની તરફેણમાં માત્ર ૨૦૮૩ હતા સાર મતગણતરીના પરિણામમાં જર્મનીની તરફેણમાં ૯૨ ટકા જોટલા મત મળ્યા. કાંઈ પણ પ્રાંતે જર્મનીમાં જોગવા મામે મન આપ્યા નોતા

હાલી ઉપરથી જૂટલી લીધેના માળખે મુતળી જોટા જેવું જાણક પાછું મને અને જે આનંદ અને ■ નામની લાગણીઓના ઉત્તમ આવે એની લાગણી વિખૂટા પડેના સાગને મેળવના જર્મનીએ જાન્યુઆરીની પદરમીએ અનુભવી. જર્મનીના ઇતિહાસમાં એ દિન અતોખો અને અપૂર્વ હતો

સારના પ્રજામંના પરિણામના ઉત્સવમાં આખા દેશના દેવોમાં મટાનંદ ગાગા ઉગ્યા. જ્યારે પ્રજામનનું પરિણામ જાણેર થયુ ત્યારે વેઈમાર દેશની ગેલેરીમાં ચિહ્નાર બસત મહા હતા જહાર હયા કુખસને

હીંધે માગ્યામીએને જર્મનીની અપૂર્વ ક્ષેત્રનાં સખાચાર વાચકેમ માન્ય પોતપોતાનાં ધર્મનાં જ આંતરણ્યા હતા. જલ્દેતત મ્હા પછી થોડી જ મિનિટમાં બારીઓમાંથી હનરો નાઝી વાવટાએ આકાશમાં ઉડી ન્હેયા દેખાતા-હતા. આજસુધી મનાઈ કરવામાં આવેલા હીટલરની છખીઓનાં ફગને ખગેદી નાજવામાં આવ્યા અને દુકાનો અને બારીઓમાંની સ્વસ્તિક ચિહ્ન ખુલ્લી રીતે હનરોની મેખ્યામાં સાન્નાં આખા ધ પગથામાં નગરે પડતા હતા. મનાઈ થયેલા “હીટલરની જા” નાં જાનનાદેથી આખું સાર ગાજી ઉઠ્યું. દરેક દરેક ધર નાઝીઓનાં વાવટાઓથી પજવામાં શબ્દચારાઈ ગયા. જર્મનીના ઉત્સાહનાં પર આજે માખ્યાં મધાતા નહોતા.

હીટલરે ઘોષાકાર ક્રાંતિ સાગવસીએને “સાહસમાના આપણું ગૃહમાં” મહંત્ર આવકાર આપ્યો હતો અને જલ્દે ક્યું હતું કે અન્યાયનાં પદર વર્ષનો અત આજ્યો છે. સાર શબ્દ જર્મનીને સોંપાયું તે આખા જર્મનીનો આનંદ, દરેક જર્મન પુરુષ, સ્ત્રી અને બાળકનો આનંદ છે. હીટલરે છેના પંદર વર્ષમાં સા-વાસીઓએ જે બદાઈગી અને દિમત દેખાડી હતી તે બલ શાખ્યાથી આપી હતી અને છેવટે જલ્દે ક્યું હતું કે આપણે જગતની ચાતિ રફવા મક્કમ છીએ. જર્મનીની તરફેણમાં મતગણતરીનું પરિણામ આવતાં નથી પરિણતિ ઉભી થવાનો ભય ધડીભર હમી ગયો. પણ સર જર્મનીની હકમત અને માનિકી નીચે આવતા એક નથી પરિણતિ ઉભી થવા પામી. હીટલરનું નાઝીતંત્ર ભારથી જર્મનીમાં જોરમાં આવ્યું ત્યારથી જર્મનીએ ન જોયેના એવા, સુધરેલા દેશોમાં ન જને એવા પ્રસંગો જોયા. હીટલરના સ્વા ઉપર આવવાથી ચાહુદીઓ અને મમતવાદીઓની સામેની હીટલરની જોદાઈથી ગામને ૧૯૩૩માં જ હનરો ચાહુદીઓ, સમ જવાદીઓ અને સામ્યવાદીઓ સારના મુલકમાં જઈને પડેલા.

મતગણતરીનું પરિણામ જર્મનીની તરફેણમાં જાહેર થતા આઝીઝ દબાર જેટલા હીટલરની મુકામીરિયા ત્રાસેલા જર્મનો ફાન્સની શૂનિતો આશરો લેશે એમ ૨૫મી જાન્યુઆરીએ માનવામાં આવતું હતું.

પ્રમખનની જાહેરાત થતાં સારમાં રહેના જર્મન પાટ્ટીઓ, સમાજવાદીઓ અને સામ્યવાદીઓનો પ્રવાહ ફાન્સની શૂનિ તરફ આવતો થયો. સારની મુઠક છેડી માથમિનકત, પેરા છામરને લાખને સંખ્યાબધ સારવાસીઓ, માનેા મુખક છોડી ફાન્સમાં વસવા નાસી છુટતા હતા. હીટલર એક પણ જર્મન પન્દેશી સત્તાનો આશય લે એમ ધ્વજીતો નહોતો. સામ્યા હરેક જર્મન એના ઝંઝ નીચે રહે અને નાસી ન જાય એવા હુકમો હીટલરે છોડ્યા હતા. જર્મન સારવાસીઓનો પ્રવાહ જોઈને મો. ફેલેન્ડીનને કહેવડાવ્યું: ‘સારમાં વસતા જર્મન પ્રમખનો ફાન્સના મુનકમાં નાસીને આવે છે. નાસીને આવનાર એ પ્રમખનોને તમે આશરો આપો છે. જર્મની એ હીટલરનીઓને પાછા મજે છે.’

ફેલેન્ડીને જવાબ આપ્યો: “જર્મનીનો મુનક છોડીને નાસી આવના અને હીટલર કરતા જર્મનોને ફાન્સની રાજસવા રક્ષણ આપવાનો હરગીઝ ધ્વજ નહિ કરે.” હીટલરે મો. ફેલેન્ડીનને વધ રે કહેવડાવ્યું. “નાસી આવેલા હીટલરનીઓને અમને પાછા સોંપો.” ફેલેન્ડીને ૨૫જ જાન્યુઆરી પાઠ્યો: “ફાન્સની ધગ નીચે રક્ષણ માટે આવેના ઠોઢપણુ પ્રમખનને ફાન્સ હરગીઝ આવકાર અને આશય આપશે. નાસી આવેના પ્રમખનો તરફ માનવતા હાખવવાનો મોઢો ફાન્સ હરગીઝ મૂકશે નહિ.” જર્મનીને વર્સેલીના કરારો મુજબ લગભગ નિશ્ચયન - વવામાં આવ્યું છે. એના શરૂ મરજબ હેપર જાળ્યર અકુશ મૂકવામાં આવ્યો છે સાર ત્યારે જર્મનીને સોંપાવાનું નિશ્ચય થયું ત્યાં સાંના પ્રદેશમાં આવેના લગાઈને માટેના પ્રિનાઓ, લક્ષ્ણા હેપથો ગમ્યા આવે એવી રેલ્વેઓ અને ધણાઓનો નાશ થયો જોઈએ. એ રી

ક્રાન્તિ વસેલીના મરાગ પ્રમાણે એ સરજામનો મદંતર વિનાશ માગી શમ્તું હતું. મો. ફ્રેન્ડીને આજના અર્થમકટમાં લાખો પાઉન્ડનો વ્યય ન થાય એ સાતું છે એમ માનીને જર્મનીને એ મરજામના વિન શનો આગ્રહ કર્યો નથી. ફ્રીટવરના મદેલા અને પરાના દીગરતીઓના અંગેના વખણમા ફ્રેન્ડીને સંપૂર્ણ મક્કમ વચણ લખ્યું. ડેલી થી સુની નાસી આવેના સારના ફ્રીટવરનીઓને ફ્રીટવરને એપી દેવાનો રપટ ઇન્કર કર્યો અને રપટ જણાવી દીધું કે “ક્રાન્સના નેમ નીને ઇન્કેઝને નક્કી મળશે. ક્રાન્સ અચારે આવેના તરફ મ નવતા દેખાડવા વગર રવી શહેજ નહિ.” એવે સા ના ફ્રીટવરનીઓનો પ્રશ્ન પ્રાત સઘની પામે જર્મનીએ નિમગ્ન માટે મુક્યો છે.

સારને પાછું જર્મનીની સાથે એક કરી મિનાવવાનું સ્વપ્ન જોએ સરજશીન થયો ત્યારથી સેન્ટુ છે, એ ફ્રીટવર હજી દમણાજ જર્મનીની ફોર્ડ પરી સાર જુકેલ જાજ આ પો. સારના એ ઐતિહાસિક મુનકમા ફ્રીટવરને જે મગનમેગ અવાજેથી વધાવી લેવામાં આવ્યો તે ફ્રીટવરની મહાન ફોર્ડ દેખડે છે. એક લાખ જેટલા માણુઓની જગી મેન્ટીની સારની ઉચી અટારીઓથી સનામ ગ્રીવી દત્તિ આતુર સારવાસીઓની પાથે હેર ફ્રીટવરે કણુ હતું કે “તમારી મુક્તિની કાણુ મળતાં આવડ થાય છે. આ દિવસ યુરોપ માટે આવડનો છે, કારણ કે જે જે દેશ ચિતાતુર હતા એ ફોર્ડીને પ્રશ્ન દવે દૂર થયો કે, આપણે આશા રાખીએ છીએ કે આપણા મહાન પાડોશી પાલુ શાન્ની કોષમા આપણી સાથે થવા તૈયાર છે, જન્ને રાષ્ટ્રો માટે કાથમા કાથ મીનાવવાનું અને શાન્તિની આડે આવનાર જથ્થા અવરોધને દૂર કરવાનું શય જનતું જોઈએ. મુલ્કદોષી સમજી લે, મજ્દૂર્તા દુકકા ચક્ર શકેજ નહિ મધ પગુ દત્તાનેજ કરતાં પ્રેમ વધારે જળવાન ચીજ લે, આજે આપણે મેરીય

માણીએ છીએ, આવતી કાલે ફરી આપણે આપણા મહાન દેશના માટે કાર્ય કરતાં થઈ જઈશું. રાષ્ટ્રનાં ઘડતરમાં તમારા અમારી સાથે આવવાથી ગૌરવ થતું જોઈએ.” ઉપર પ્રમાણેનું વાદ્યાર વ્યાખ્યાન રેડીયોના માનકત હેર હીટલરે માર્ચની ૧ લી એ આપ્યું હતું.

૧ લી માર્ચની ૧૯૩૫ના દિવસે લીગ કમિટીના સભ્યો અને શુદ્ધમંત્રી ફ્રીક તરફથી લીગના નિર્ણય મુજબ સાર આપ્યું જર્મનીને પાછું સુપ્રત થયું હતું, અને એ પ્રકારની ખરાબ ૫૨ સહી લેવામાં આવી હતી. શુદ્ધમંત્રી મી. ફ્રીકે રેડીયો મારફત ધ્વજ ઝડાવવાનો કુશળ કર્યો હતો અને સારના નવા ટાઉન હોલ આમળના ધ્વજમંડપ ઉપર જર્મન ધ્વજ ફરકતો હતો. આખી રો વિધિ દરમ્યાન લેડોની મોટી મેદનીએ આકાશ જળનાહોથી વીંધી નાખ્યું હતું, અને જર્મનીના સારસી હીટલરનાં દર્શન કરવા વંચા રસ્તા ઉભરાઈ ગયા હતા. દર્શનોત્સુક યોગાંજીમાંથી એક જ અવાજ સંભળાતો હતો: “અમારે અમારો નેતા જોઈએ છીએ.” સારનાં લોક પંદર વર્ષ પછી ખરો આનંદોત્સવ ઉજવી રહ્યાં હતાં, ગાંઠા જાતી સ્વમાનની મિત્રદલ માણી રહ્યા હતા.

તરણો, કુમારો, યુવાનો, અને ઉગતી પ્રજાનાં
અરણોને પ્રેરણા અને કાન્તિનો પડકાર કરતી

એક

અને

અનોડ

આજે ચાર વર્ષ થયાં ચાલી રહ્યા
સસ્તામાં સસ્તી

નવયુગ ગ્રંથ માળા,

તે

નવું જીવન, નૂતન તેજ, નૂતન ઉદ્ધાસ તમારા જીવનમાં
પ્રદિપ્ત કરશે.

આવી મુંદર અંધમાળાને

આજે જ અપનાવો

વર્ષ દરેકે ૧૦૦૦ પાનાનાં ચેર બોર્ડનાં મુંદર કાન્તિકારી પુસ્તકો
છતાં

સ્વદેશમાં

લગભગ

વિદેશમાં

કાચું ૫૬૩ રૂ. ૩-૦-૦

કાચું ૫૬૩ રિલિયન આલ

ખાકું ૫૬૩ રૂ. ૪-૦-૦

ખાકું ૫૬૩ રિલિયન આલ

આજે જ નામ નોંધાવો

લખો

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ [કાઠિયાવાડ]